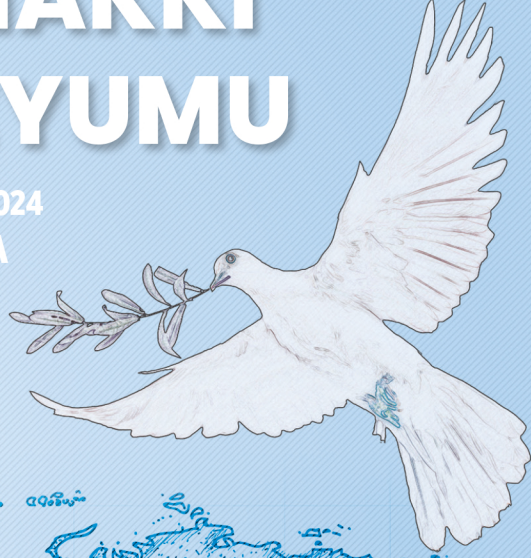

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
ŞİDDETLE MÜCADELE KURULU

21. YÜZYILDA **BARIŞ HAKKI** **SEMPOZYUMU**

02 ŞUBAT 2024
ANKARA

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
ŞİDDETLE MÜCADELE KURULU

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI SEMPOZYUMU

Ankara, 02 Şubat 2024

Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 440

*21. YÜZYILDA
BARIŞ HAKKI SEMPOZYUMU*

ISBN: 978-605-7848-99-4

© Türkiye Barolar Birliği

Birinci Baskı: Temmuz 2024, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokaęı No: 8
06520 Balgat - ANKARA
Tel: (312) 292 59 00 (pbx)
Faks: 312 286 55 65
www.barobirlik.org.tr
yayin@barobilik.org.tr

Baskı
ARCS Matbaa
Zübeyde Hanım Mah. Aslanbey Cad.
Tuna Han No: 101/2D
İskitler / ANKARA
0 (312) 384 24 01
Sertifika No: 49427

İÇİNDEKİLER

Açılış Konuşmaları

Av. Asude Şenol <i>TBB Şiddetle Mücadele Kurulu Sözcüsü</i>	7
Av. Gürkan Altun <i>TBB Başkan Yardımcısı, Şiddetle Mücadele Kurulu Koordinatörü</i>	9
Av. R. Erinç Sağkan <i>TBB Başkanı</i>	11

Konuk Konuşmacı

Dr. Faed Mustafa <i>Filistin Devleti Ankara Büyükelçisi</i>	15
--	----

I. Oturum

Oturum Başkanı

Av. Doğan Erkan <i>TBB Şiddetle Mücadele Kurulu Yürütme Kurulu Üyesi</i>	23
---	----

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin İsrail Aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'na Açtığı Dava

H. E. Dipuo Letsatsi-Duba <i>Güney Afrika Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi</i>	27
---	----

Soykırım Sözleşmesinin 9. Maddesi ve Uluslararası Adalet Divanı Uygulaması

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin Köprülü <i>Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi</i>	37
--	----

Barış Hakkı

Dr. Kıvılcım Turanlı	49
----------------------------	----

I. OTURUMUN SORU-CEVAP BÖLÜMÜ	59
-------------------------------------	----

II. Oturum

Oturum Başkanı

Av. Aslı Koçak Arıhan

TBB Şiddetle Mücadele Kurulu Yürütme Kurulu Üyesi.....69

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargılama Yetkisi

Av. Dr. Günal Kurşun

İnsan Hakları Gündemi Derneği Ankara Temsilcisi.....71

Savaş ve Kitleli Göç

Doç. Dr. Doğa Elçin

Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Uluslararası Özel Hukuk ABD Öğretim Üyesi 79

Savaşta Kadın Hakları İhlalleri

Av. Zehra Nur Ünal

Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı.....91

Çocukları Savaşta Korumak

Av. Hilal Çelik

Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkanı 103

II. OTURUMUN SORU - CEVAP BÖLÜMÜ 111

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Av. R. Erinç Sağkan

Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Av. Gürkan Altun

Türkiye Barolar Birliği Başkan Yardımcısı

Şiddetle Mücadele Kurulu Koordinatörü

Av. Asude Şenol

Türkiye Barolar Birliği Şiddetle Mücadele Kurulu Sözcüsü

KONUK KONUŞMACI

Dr. Faed Mustafa

Filistin Devleti Ankara Büyükelçisi

Av. Asude Şenol (TBB Şiddetle Mücadele Kurulu Sözcüsü)- Türkiye Barolar Birliği'nin değerli Başkan ve yöneticileri, milletvekillerimiz Sayın Kayıhan Pala, Sayın Gökçe Gökçen, Güney Afrika Cumhuriyeti Büyükelçisi Sayın Dipuo Letsatsi-Dube, Filistin Devleti Büyükelçisi Sayın Doktor Faed Mustafa, Askeri Yargıtay Onursal Başkanı değerli konuğumuz, tüm değerli konuşmacı ve katılımcı konuklarımız; Şiddetle Mücadele Kurulumuzun düzenlediği 21. Yüzyılda Barış Hakkı konulu sempozyuma hoş geldiniz.

Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin baroları ve avukatları olarak bizler, hukukun, insan hak ve özgürlüklerinin, eşitliğin, adaletin savunucuları olarak şiddetin her türünün her zaman karşısındayız ve biliyoruz ki en büyük şiddet savaştır. 21. Yüzyıldayız ve hâlâ ulusların yok edilmesi, topraklarının işgal edilmesi için çıkartılan savaşlara tanıklık etmek zorunda kalıyoruz. İnsanlık bir yandan büyük teknolojik ve bilimsel gelişmeler yaşarken, diğer yandan hâlâ ilkel çağlardaki gibi birbirini yok etmeye çalışıyor ve belki çok daha vahşice yapıyor bunu.

Bugün dünyanın birden fazla coğrafyasında savaş hüküm sürmekte. Çocuklar, kadınlar, siviller öldürülüyor, aç ve ilaçsız bırakılarak ölüme mahkum ediliyor. Savaşın bile bir hukukunun olduğu, savaşta da olsa uyulması gerekli insani kurallar olduğu hiç dikkate alınmıyor; hastaneler bombalanıyor, insani yardım engelleniyor. Bugün Filistin'de olduğu gibi binlerce çocuk, kadın-erkek, genç-yaşlı herkese onların sahip olduğu kadim toprakları işgal etmek amacıyla bir soykırım yaşatılıyor. Dünyanın kendisini gelişmiş olarak tanımlayan ama diğer ülkeleri çeşitli yollarla sömürme senaryoları uygulayan, bu amaçla yönetimlerine müdahale etme hakkını kendilerinde gören, buna inanan pek çok ülkenin bu açık soykırımı ya sesi çıkmamakta ya da destek olmakta olduğunu görüyoruz. Oysa Birleşmiş Milletler Bildirgesi'nin 3'üncü maddesinde "yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır" yazılıdır ve yaşananlarla görülmektedir ki bu sadece yazılı olarak kalmaktadır.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Asude Şenol

Sözlerimi bitirirken 3 büyük insanı özel olarak selamlamak istiyorum, uluslarının bağımsızlığı, özgürlüğü, eşitliği için emperyalizme karşı hayatları pahasına mücadele eden üç kahraman, barışı amaçlayan büyük savaşçılar... Meşru ve zorunlu kılınan savaşların önderidir onlar. Hayatı boyunca halkının bağımsızlığı ve vatanlarında güvenlik içinde yaşamaları için mücadele eden Yaser Arafat, halkına karşı sürdürülen ayrımcılık ve eşitsizliğe karşı ve hak ettikleri insan onuruna yakışır bir yaşam için verdiği mücadele ile yıllarını hapisanede geçiren ve yine de barışı gerçekleştirmek için çalışan Nelson Mandela ve dünyanın ilk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kahramanı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk. Kendi halkları için savaş verirken, insanlığa da kattıkları değerler ve verdikleri mücadele için, ilham için her birini minnettarlık ile selamlıyorum.

Mustafa Kemal Atatürk, “güneşin doğuşunu nasıl görüyorsam, mazlum milletlerin doğuşunu da öyle görüyorum” demiştir ve dünya milletlerine emperyalist güçlerin de tüm olumsuz koşullara rağmen mağlup edilebileceğini yaşamıyla, zaferleriyle göstermiştir. Teşekkür ederim, tekrar hoş geldiniz.

Av. Gürkan Altun (TBB Başkan Yardımcısı, Şiddetle Mücadele Kurulu Koordinatörü)- Sayın Büyükelçiler, Sayın Türkiye Barolar Birliği Başkanı, Sayın Askeri Yargıtay Onursal Başkanım, sayın milletvekilleri, kıymetli meslektaşlarım ve değerli konuklar; hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Gülten Akın'ın dediği biçimiyle bizi bir araya getiren insan olma sorumluluğumuzdur. Gözlerimizin önündeki büyük katliama karşı insan olma sorumluluğumuzu uluslararası hukuktan doğru hayata geçirmeliydik. Bu düşünceyi oluşturan ve karara bağlayan koordinatörü olduğum Şiddetle Mücadele Kurulunun aklını ve emeğini kutlayarak teşekkürlerimle başlamak istiyorum.

Kurulumuzun katkısıyla Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcılığına, İsrail devlet yetkililerinin ve eylemlerine iştirak edenlerin savaş ve soykırım suçlarından cezalandırılmaları için kapsamlı bir başvuru yapmıştır. Bu başvuru, Gazze'de çocuk, kadın ve erkeklerin barış hakkını korumak için, Roma Statüsü'nün değişimiyle savaş suçlarının cezasız kalmaması için, uluslararası hukuku hareketlendirmek için Türkiye Barolar Birliği olmamızın sorumluluğudur. İnsan haklarını korumak, geliştirmek ve işlerlik kazandırmak görevimizin sorumluluğudur. Başvurunun hazırlanmasında tümüyle gönüllü olarak görev alan hocalarımız Doçent Doktor Timuçin Köprülü'ye, Doktor Ünal Kurşun'a ve Şiddetle Mücadele Kurulu adına emek katan bütün üyelerimize teşekkür ediyoruz.

Barış hakkından vazgeçmeyeceğiz. Bugünkü etkinliği barış umudunun sınırı aşan uluslararası mekanizmalarla güçlendirmesi çabasını büyütme ve mümkün kılmak için gerçekleştiriyoruz. Bu umudumuzu büyüten Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Sayın Türkiye Büyükelçisine de özel olarak teşekkür etmek ve hoş geldiniz demek istiyorum.

Başta Şiddetle Mücadele Kurulu üyelerimiz olmak üzere, organizasyonda emeği geçen tüm mensuplarımıza, meslektaşlarımıza ve çalışanlarımıza da teşekkürlerimle, sevgi ve saygılarımla.

Av. R. Erinç Sağkan (TBB Başkanı)- Türkiye Barolar Birliği Şiddetle Mücadele Kurulumuzun düzenlediği anlamlı bir etkinlikte, “21. Yüzyılda Barış Hakkı” başlıklı toplantımızda bir aradayız. Çok değerli konuklarımız, çok değerli konuşmacılarımız bulunuyor. Barışın anlamını en iyi bilen ülkelerden gelen iki büyükelçi de bugün bizlerle birlikte. Güney Afrika Cumhuriyeti Büyükelçisi Sayın H. E. Dipuo Berta Letsatsi-Dube ve Filistin Devleti Ankara Büyükelçisi Sayın Dr. Faed Mustafa, bir kez daha hoş geldiniz demek istiyorum.

Bizler her zaman savaşızsız, çatışmasız barış içerisinde bir dünyadan yana olduk. Ancak çatışmasız bir dünya hedefinin hâlâ çok uzağındayız. Önümüze bir dünya haritası aldığımızda, bugün dünya üzerindeki kara parçalarının neredeyse üçte ikisinin çatışma bölgesi olduğunu görüyoruz. Dünya nüfusu için de aynısını söyleyebiliriz. Yarım milyar çocuk sıcak çatışma bölgelerinde yaşıyor. Çatışmaların sona erdirilmesi, çocukların savaşızsız, barış içinde bir dünyada yaşayabilmeleri, her birimizin sorumluluğudur.

Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesinin *Dusko Tadiç* kararında, silahlı çatışma “devletler arasında silahlı kuvvete başvurulduğu veya hükümet güçleriyle örgütlü silahlı gruplar ya da bu tür gruplar arasında uzun süreli silahlı şiddetin bulunduğu her durum” olarak tanımlanmıştır. İnsanlık, nihai bir son veremediği silahlı çatışma hâlini, en azından hukuk kurallarına bağlamak suretiyle “insancıl hukuk” alanını yaratmış, savaşın ve çatışmanın bile bir hukuku olması gerektiğini öngörmüştür.

Bugün karşı karşıya kaldığımız dünya ise bize savaşın hukukunun dahi gözetilmediği bir manzara sunuyor.

7 Ekim 2023'te başlayan çatışmalarla, İsrail'in Filistin topraklarında 1948 yılından bu yana uyguladığı işgal politikası bir başka boyuta taşındı. İsrail hükümeti, uzun yıllardır sürdürdüğü işgal, tecrit ve katliam politikalarını, sahip olduğu ileri teknoloji ve yüksek savaş gücüyle iki buçuk milyon insanın yaşadığı Gazze Şeridi'ni top yekûn hedef almak suretiyle tarihte asla unutulmayacak bir insanlık suçu düzeyine çıkarmış durumdadır.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

R. Erinç Sağkan

Türkiye Barolar Birliği, İsrail'in uluslararası ceza hukukuna ve insancıl hukuka aykırı davranışlarına karşı ilk andan itibaren, en üst düzeyde tepkisini ortaya koymuştur. İsrail'in, Gazze'deki Filistinlilerin elektrik, su, gıda gibi temel ihtiyaçlara erişimini engelleyerek büyük çaplı bir kuşatma uygulamak suretiyle, ayırım gözetmeksizin Filistin halkının tamamına yönelik top yekûn bir imha harekâtı yürüttüğü tespitini ilk günden itibaren kamuoyuyla paylaştık. Sivillere, çocuklara yönelik saldırılar ile hastanelerin ve Filistinli meslektaşlarımızın meslek örgütü olan Filistin Barosu'nun bombalanması üzerine yaptığımız açıklamada başta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Avrupa Birliği olmak üzere, uluslararası kurum ve kuruluşları acil inisiyatif üstlenmeye davet ettik.

Uluslararası kamuoyunun ve özellikle uluslararası siyaset kurumunun sessizliği, Filistin topraklarında başta silahsız kadınlar, çocuklar, yaşlılar olmak üzere sivil halktan binlerce insanın hayatlarını, evlerini kaybetmelerine neden olmuştur. Bugün geldiğimiz noktada, İsrail hükümetinin insanlık dışı faaliyetlerine kayıtsız kalan uluslararası kurumlar ve çeşitli ülkelerin siyasetçileri de, yaşananların vebalini taşımaktadırlar.

Türkiye Barolar Birliği, 24 Kasım 2023'te yeni bir girişimde bulunarak, İsrail'in işlediği suçlarla ilgili olarak, Uluslararası Ceza Mahkemesi nezdinde başvuruda bulunmuştur. Bilindiđi üzere, Uluslararası Ceza Mahkemesi nezdinde, 2012 yılında dönemin savcısı Bensouda tarafından başlatılan bir İsrail soruşturması bulunmaktaydı. Ancak bu soruşturmanın 7 Ekim 2023'ü takip eden suçlarla ilgili olarak genişletilmesi gerekiyor. Bu nedenle, mevcut soruşturmanın, son yaşananları kapsayacak şekilde genişletilmesini talep etmek, acil bir zorunluluk olduğu gibi insani ve vicdani sorumluluğumuzdur.

Bu anlamda, bir kez daha hatırlatmak isterim ki, Uluslararası Ceza Mahkemesine yaptığımız başvuru, politik veya tarafgir bir başvuru değildir; uluslararası hukukun işlemini, insan haklarının evrenselliğinin güvence altına alınmasını sağlamaya yönelik görevimizin bir parçasıdır. Bu görevimizi ulusal hukukumuz çerçevesinde yerine getirmekten hiçbir koşulda kaçınmadığımız gibi, uluslararası arenada da hukukun

üstünlüğü ve insan hakları değerlerini savunmak için üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirmekten kaçınmayacağımız herkes tarafından bilinmelidir.

Öte yandan, biliyorsunuz, son günlerde bir gelişme daha yaşandı; Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Uluslararası Adalet Divanı nezdinde yaptığı başvuru kapsamında, Adalet Divanı bir tedbir kararına hükmetti. Sayın Büyükelçiye uluslararası mekanizmaları etkin şekilde kullanmaları sebebiyle huzurlarınızda bir kez daha teşekkür etmek isterim. Adalet Divanı'nın tedbir kararında, soykırım kastı olabileceğini göstermek üzere atf ettiği İsraili yetkililerin açıklamaları, tam olarak Türkiye Barolar Birliğinin Uluslararası Ceza Mahkemesi nezdinde yaptığı başvuruda kanıt olarak sunduğu açıklamalardır. Dolayısıyla uluslararası bir yargı mercii sunulan bu kanıtlara hukuki geçerlilik atfetmiştir. Uluslararası Adalet Divanı ile Uluslararası Ceza Mahkemesi arasında bir fark var; Adalet Divanı devletlere ilişkin karar veriyor, Ceza Mahkemesi ise kişiler hakkında... Biz, Uluslararası Ceza Mahkemesinin, Adalet Divanı'nın İsrail hakkındaki kararını görmezden gelemeyeceğine ve sorumlu kişiler hakkında yargılama gerçekleştirerek yaptırım uygulaması gerektiğine inanıyoruz.

Dün öğlen saatlerinde Filistin Barosu Başkanı Av. Fadi Abbas ile online bir görüşme gerçekleştirdik. Bu görüşmemizde öne çıkan iki hususu da sizlerle paylaşmak isterim. Üç gün önce, İsrail özel kuvvetleri, işgal altındaki Batı Şeria'nın Jenin şehrinde bulunan İbni Sina Hastanesine, sivil ve sağlık personeli kılığında girmek suretiyle tedavi görmekte olan üç Filistinliyi öldürdü. Bu durumun, hiçbir uluslararası hukuk kuralıyla izahı mümkün değildir. Hastane içerisinde gerçekleştirilen böyle bir operasyon, insanlık adına utanç vericidir.

Bir diğer önemli husus ise, İsrail istihbarat raporlarında, Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) çalışanlarının bazılarının 7 Ekim 2023 saldırılarına karışmakla suçlanması ve bunu esas alan bazı ülkelerin Ajansa yaptıkları yardımları askıya alacaklarını duyurmuş olmalarıdır. Bakınız, İsrail güçleri bugüne kadar, bir Birleşmiş Milletler yar-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

R. Eriş Sağkan

dım ajansı olan UNRWA'nın 130'dan fazla çalışanını öldürmüş, 140'tan fazla tesisini yok etmiştir. Bu gerçek karşısında sessiz kalan ülkeler, insanlık suçlarının faili olduğu bilinen bir devletin istihbarat raporlarına dayalı olarak, Gazze'de 13.000'den fazla Filistinlinin istihdam edildiği ve milyonlarca mülteciye hizmet sağlamakta olan bir kuruluşa verilen desteği kesmektedirler. UNRWA'ya yönelik saldırıların, Uluslararası Adalet Divanı'nın Gazze'ye yardımların hızlandırılması kararından bir gün sonra gerçekleştirilmesi bir başka vahim duruma işaret etmektedir. UNRWA, insani yardıma kritik düzeyde ihtiyaç duyulan Gazze'de bu yardımların alınması, depolanması ve dağıtımını denetleyen yegane kuruluş konumundadır. Bu koşullar altında UNRWA'ya sağlanan fonun durdurulması kararı, Gazze'deki soykırım suçunun tırmanışa geçmesi anlamına gelmektedir.

Değerli katılımcılar,

Biz, barışı, hoş bir soyut kavram olarak değil, adaletin üzerine inşa edildiği temel dayanak noktası olarak kabul ediyoruz. Barışa ancak hukukun üstünlüğünün sağlanmasıyla ulaşabileceğimizi biliyoruz. "Ebedi Barış"ın teorisyeni, Aydınlanma'nın büyük düşünürü Immanuel Kant da ulusaldan uluslararasına doğru genişleyen barış fikrini, bir hukukleşme, hukukun üstün kılınması süreci olarak tarif ediyordu. Kant, evrensel daimi barışın inşası için, hukukun üstün kılınması gerektiğini ve barışın "çatışmasızlık" olarak negatif içerikle değil yeni bir kalıcı uygarlık şeklinde pozitif içeriğiyle tanımlanması gerektiğini söylüyordu.

Cumhuriyetimizin 100. yılında hukuk aracılığıyla kurulacak evrensel bir barış uygarlığının onurlu yurttaşları olmanın mücadelesini kurucumuz Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh' anlayışıyla vermeye devam ediyoruz.

Bu vesileyle, etkinliği düzenleyen Şiddetle Mücadele Kurulumuzun Yürütme Kuruluna ve Komisyon üyelerine, ayrıca koordinatörümüz Başkan Yardımcımıza, Türkiye Barolar Birliği çatısı altında böyle bir toplantıya katılan konuşmacılara şükranlarımı sunuyorum.

Saygılarımla.

Dr. Faed Mustafa (Filistin Devleti Ankara Büyükelçisi)- Bismillahirrahmanirahim; Türkiye Barolar Birliği Başkanı Sayın Erinç Sağkan, saygıdeğer Barolar Birliği üyeleri, değerli kurum temsilcileri ve Büyük Millet Meclisi üyeleri, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi Ek-selansları Dipuo Letsatsi-Duba, tek tek İsimleri, unvanları ve konumlarıyla kız ve erkek kardeşlerim, sizleri selamlıyorum, Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Öncelikle nazik davetiniz için çok teşekkür eder ve karşınızda bulunmaktan onur duyarım. İçinde yaşadığımız bu gezegenin tüm sakinleri için bir hak olduğu düşünülduğünde, çağdaş dünyamızın bu yüzyılda barış ve güvene olan ihtiyacına ışık tutacak bu önemli konferansı düzenlediğiniz için sizi son derece takdir ederim.

Gerçek ile hayal, güven ile dilekler, hayaller ve gerçekler arasında ne yazık ki dünyamızda işlerin olması gerektiği, hayal ettiğimiz ve umduğumuz gibi gitmediğini görüyoruz. 1948'deki Nakba'dan bu yana yetmiş beş yıldan fazla bir süredir tarihi karanlıkta yaşayan halkımızın davası ve uğradığı tarihsel adaletsizlikler bunun açık bir örneğidir.

Halkımızın davası, hukukçuların hesaplarına göre adaletin yokluğu açısından ciddi bir hukuki davadır. Siyasetçilerin hesaplarına göre bölgesel ve uluslararası bağlantılılık açısından ciddi bir siyasi davadır. İnsani duyarlılığı olan herkesin hesabına göre öncelikli ehemmiyete sahip bir insani davadır. Libere-rallere ve bilimde özgürlük taraftarlarına göre ise adaletsizliğe karşı bir özgürlük ve devrim davasıdır. Bu adaletsizliğin etkisi altında yaşayan halkımızın hesaplarına gelince, bunların yanı sıra bu dava onların ilk milli davasıdır.

Kız ve erkek kardeşlerim,

Bugün Gazze Şeridi'nde yaşayan her canlıya, taşlara, ağaçlara, çocuklar, kadınlar, yaşlılar dahil insanlara karşı devam eden soykırım suçlarının yüz on dokuzuncu gününde buluşuyoruz. Oturduğumuz bu salondan dokuz yüz kilometre uzaklıktan neredeyse onların çığlıklarını duyabiliriz.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Faed Mustafa

Korkunç ölüm, Gazze'ye acımasız bir kuşatma dayatıyor. Halkını silahla, ölümlle, açlık ve hastalıktan ölmek arasında bırakıyor. İmha savaşının zulmünü ve İsrail'in korkunç intikamını gözler önüne seriyor. Uluslararası insani topluluğun iradesine aykırı olarak, uygarlık öncesi dönemin acımasız görüntülerini canlandırarak uluslararası yasaları, insani değerleri ve ilahi yasaları hiçe saymayı somutlaştırıyor.

Yüz on dokuzuncu günde İsrail'in ölüm ve yıkım makinesi yirmi yedi binden fazla kişiyi şehit etmiştir. Yetmiş bine yakın yaralı ve on binden fazla kayıp vardır. Gazze Şeridi'nde evler, hastaneler, okullar ve ibadethaneler dahil olmak üzere binaların yaklaşık yüzde yetmişinin yıkılması, altyapının yanı sıra su ve elektriğin kesilmesi de söz konusudur. İki milyondan fazla vatandaş, kışın bu şiddetli soğukunda evlerinden, köylerinden ve yıkılan kamplarından uzaklaştırılmış, sokaklarda ya da kendilerini koruyamayan, sıcaklık sağlayamayan ilkel çadırlarda yaşamakta ve ölenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır.

Bu felaket durum, tüm anlam ve boyutlarıyla, insan vicdanına ve uluslararası topluma, değerleri, yasaları ve sistemleriyle, imha savaşının durdurulması, yaşamın kurtarılması ve çeşitli insani yardım biçimleriyle geçim kaynağı sağlamak için acil ve etkili eylem zorunluluğunu ivedilikle gerekliliğini göstermektedir.

Bu iki zorunlu gidişat da önemlidir ve diğer tüm önceliklerin üzerinde doğrudan öncelik kazanır. Dikkat çeken, savaşın ertesi günündeki gidişatın önemine rağmen, yakın bir zamanda gün kendiliğinden ufukta görünmese de yarından önce bugünün önceliği, devam eden bu suçu durdurmak, imha savaşını durdurmak ve geriye kalanları kurtarmak için çabaları iki katına çıkarmak ve gerekli tüm önlemleri almaktır. Bu da bu yıkıcı savaşın derhal durdurulmamasını ya da durdurmaya yönelik çabaların engellenmesini, onun suçlarının işlenmesine destek olmak ve katılmakla eşdeğer kılmaktadır.

Kız ve erkek kardeşlerim,

Gelen yardımlar hususunda, bu yardımların devam eden gelişini engelleyen ve Gazze halkının yaşam ve hayatta kalma

temellerini daha da çökerten çok ciddi bir zorluk yaşanmaktadır.

Nicelik, nitelik ve sürdürülebilirlik açısından gerekli asgari temel ihtiyaçların karşılanamaması, bu, insani yardım akışının gerekliliğini göstermektedir. Gazze'nin harap olmuş mahallelerini saran açlık ve soğuk, dünyaya bu durumu anlatan açık mesajlar sunmaktadır.

İsrail'in suçları sadece Gazze Şeridi'yle sınırlı değil, aynı zamanda kuşatma altındaki Kudüs şehri de dahil olmak üzere Batı Şeria'ya da uzanmaktadır. Kudüs şehri bu savaşın başından itibaren işgalci devlet tarafından sıkı bir şekilde kuşatılmış, insanların Mescid-i Aksa'ya ulaşması engellenmiştir.

Sömürgeci yerleşimcilerin terörü ve Batı Şeria'nın her bölgesini yaygın şekilde işgali, ordunun koruması altında tırmanırken, saha katliamları ve mülk ve altyapıyı sistematik yıkımları devam etmektedir.

Bayanlar ve Baylar,

Kız ve erkek kardeşlerim,

Savaşın durdurulması ve yardım sağlanmasına yönelik bu mutlak öncelik, hukuki veya siyasi olarak gerekli çabanın büttüncül bir şekilde gösterilmesinin önemini azaltmamaktadır. Saldırganlığı reddeden ve bunun durdurulmasını, savaş suçlarının durdurulmasını ve faillerinin uluslararası adalet önünde hesap vermesini talep eden resmi ve sivil uluslararası tutumları takdir ediyoruz. İster Uluslararası Adalet Divanı'nda ister Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde olsun, Filistin topraklarında adaletin sağlanması için hukuki boyutta ortak çaba ve girişimlerin önemini vurguluyoruz. Zira suçların zaman aşımı yoktur.

Adaletten korkan herkes suç işlemeyi bırakmalıdır. Burada Güney Afrika'daki dostlarımıza, işgalci devletin halkımıza karşı işlediği bir dizi suç dosyasının Uluslararası Adalet Divanı'na sunulması yönündeki cesur adımlarından dolayı takdirlerimizi ve saygılarımızı sunuyoruz. Bu tarihi adım, Türkiye ve dünyanın diğer özgür ülkeleri tarafından da desteklenmektedir ve burada bu konuya fazla değinmeyeceğim çünkü

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Faed Mustafa

Güney Afrika Büyükelçisi Ekselansları ve sevgili kız kardeşim Dipuo LETSATSİ-DUBA, daha sonra sizlerle uluslararası Adalet Divanı'nın müzakereleri ve kararlarına dair detayları konuşacaklar.

Ancak işgalci İsrail'in uluslararası otoritelere, kanunlara ve mevzuata saygı göstermeme konusunda uzun ve kara bir sicile sahip olduğunu belirtmekle yetineceğim. Tarihsel olarak davranışları, hiçbir önem vermediği uluslararası hukuka olan saygısızlığını ifade ediyor. Filistin meselesine ilişkin olarak 1948'den bu yana Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, İnsan Hakları Konseyi gibi uluslararası resmi otoriteler tarafından binin üzerinde karar yayımlanmıştır.

İşgalci devletin bunlardan birini bile uygulamayı taahhüt etmesini gerektiren binden fazla karar vardır. Kesinlikle uymamaktadır. Sanki uluslararası hukukun üstünde, hesap vermeye tabi olmayan bir devletmiş gibi davranıyor, işgalin Filistin topraklarında işlediği tüm suçlarda ortağı olan Amerika Birleşik Devletleri'nin kendisine sağladığı koruma şemsiyesinden yararlanıyor. Ne yazık ki sömürgeci zihniyetinden vazgeçmemiş bazı Batılı ülkelere karşı da koruma sağlıyor. Bu da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dünyanın beşten büyük olduğu yönündeki açıklamasını, dünya halklarının çoğu için adaleti sağlamayan sömürge ülkelerine uyacak ve onlara hizmet edecek şekilde tasarlanmış bu uluslararası sistemin değiştirilmesinin önemi ve gerekliliği konusunda acil bir talep haline getiriyor.

Kız ve erkek kardeşlerim,

Bayanlar ve Baylar,

Bu hukuki sürecin yanı sıra çatışmanın temel nedenlerine yönelik ciddi ve gerçek bir siyasi ufuk açılmasının önemi de bir kez daha teyit edilmelidir. Bu da aradığımız barış ve istikrara ulaşmanın kesin bir garantisi ve tek giriş noktası sayılan İsrail işgalinin sonlandırılması ve başkenti Kudüs-ü Şerif olan bağımsız Filistin devletinin vücut bulmasıdır. Çünkü Filistin halkı için adalet olmadan barışa ulaşılamayacaktır.

Kız ve erkek kardeşlerim,

Sonuç olarak, acılara, yaralara, yıkımlara, öldürülmelere ve yerinden edilmelere rağmen, biz, güneşin altında kendi devletinde, özgür, bağımsız, tam egemenlik içinde yaşamaya kararlı bir halkız.

Formaliteleri ve isimleri kabul etmeyeceğiz, eşyanın sembolleri eşyanın yerine geçmez ve hayatımızda özgürlük, haysiyet ve vatan dışında uğruna savaşmaya ve feda etmeye değer hiçbir şey yoktur.

Geri çekilmeyeceğiz, umutsuzluğa kapılmayacağız ve bu evrende yalnız olmadığımızı çok iyi anlıyoruz, çünkü bu dünyanın tüm özgür ve onurlu insanları haklı davamızı destekliyor ve halkımıza uğratılan zulmün farkındadırlar.

Burada, Gazze Şeridi'ndeki yaralı vatandaşlarımızın başkent Ankara'daki Türk hastanelerinde tedavi edilmek üzere kabul edilmesinin yanı sıra yardım ve tıbbi destek götürün uçak ve gemilerle Filistin halkına yardım ulaştırmak için yaptığımız her şey için Türkiye Cumhuriyeti'ndeki kardeşlerimize, kardeş Türk halkına ve sivil toplum kuruluşlarına çok teşekkür ediyoruz.

Filistin halkına, onların özgürlük, bağımsızlık haklarına ve başkenti Kutsal Kudüs olan özgür ve bağımsız Filistin devletinin kurulmasına destek veren bu kararlı duruşunuzdan dolayı Allah sizlerden razı olsun. Bu gerçekleşene kadar o temiz topraklarda savunucu, sabırlı ve metanetli kalacağımızı beyan ediyoruz.

Hepinizin iyi olması dileğiyle, nazik davetiniz için bir kez daha teşekkür eder, Konferansınızın başarılı olmasını ve hepimizin aradığı huzurun sağlanmasına katkıda bulunmasını dilerim. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

I. OTURUM

Oturum Başkanı:

Av. Doğan Erkan

TBB Şiddetle Mücadele Kurulu

Yürütme Kurulu Üyesi

Konuşmacılar:

H. E. Dipuo Letsatsi-Duba

Güney Afrika Cumhuriyeti Büyükelçisi

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin İsrail Aleyhine

Uluslararası Adalet Divanı'na Açtığı Dava

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin Köprülü

Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öğretim Üyesi

Soykırım Sözleşmesinin 9. Maddesi ve

Uluslararası Adalet Divanı Uygulaması

Dr. Kıvılcım Turanlı

Barış Hakkı

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Sayın Barolar Birliği Başkanım ve Yönetim Kurulu üyelerim, saygıdeğer Büyükelçiler, Şiddetle Mücadele Kurulu'ndaki birlikte çalıştığım yol arkadaşlarım, değerli hocalarım, değerli konuklar, meslektaşlarım ve kıymetli basın emekçileri; hepimizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

İlk oturumda başkanlık etmek üzere hazırlandığım ruh haliyle şu anki ruh halim arasında bir değişim oldu, özellikle sinevizyonu izledikten sonra. Hukukun tabii formelleri ve pozitif kuralları, usulleri galiba biz profesyonelleri biraz duygulardan uzaklaştırarak bir meslek icra etmemize sebep oluyorlar. Fakat söz konusu savaş olunca ve onun hukuku olunca iliklerimize kadar hissettiğimiz bir başka boyutta oluyoruz ve hukukun formelleri bizi ifade etmeye yetmiyor sanırım. Dolayısıyla biraz duygusal bir durumdayım; konuşmalarına, sözlerime bu durum bir oranda yansırsa beni mazur görün.

Çok zor bir tarihsel dönemden geçiyor bu coğrafya. Birleşmiş Milletler Antlaşmasından not alarak bir küçük giriş yapmak istemiştik. Birleşmiş Milletler Antlaşması giriş bölümünde şöyle der: "Bir insan ömrü içinde iki kere beşeriyete tarif olunmaz acılar yükleyen savaş belasından geleceğin nesillerini korumaya ve bu maksatla tesanütle hareket etmeye, iyilik, komşuluk zihniyeti içinde birbirimizle barışık yaşamaya; milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için kuvvetlerimizi birleştirmeye karar verdik." Yani tüm insanların tarihsel süreçler boyunca kazandığı tüm temel hakları düzenlemeden önce bu hakların ancak bir barış dünyasında gerçekleşebileceğinin kabulüdür. Birleşmiş Milletler Antlaşması ve böyle başlar kendisini tarif etmeye.

Çünkü insan olma, insan onuruyla yaşama ontolojisi ancak barış halinde murat edilebilir. İnsanlığın ortak düşüdür barış. Çağlar boyunca savaşların çektiği acılar, felaketler, kayıplar toplumların hüznü hafızasını oluşturmuş ve bundan kaçınmak için tedbirler aranmış. "Barışta oğullar babalarını gömer, savaşta ise babalar oğullarını" sözünü Herodot, Persler ile savaşmak istemeyen Lidya Kralı Kyros'un ağzından yazmıştır.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Av. Doğan Erkan

Savaşın kahramanlık sayıldığı o çağların ötekisidir Kyros...

Bir altın çağ tarifi olarak Melih Cevdet Anday'da görürüz barışı:

“Ah günüm yetse görmeye seni,

Seni övmeye gücüm yetse barış çağı, altın çağ.

Son ozanı ben olayım bu özlemin,

Bu özlem bitse...” diye insanlığın barış özlemini anlatmıştır.

Bu toprakları emperyalist işgalden kurtarmaya öncülük eden Mustafa Kemal, ömrünü savaşlarda geçiren bir komutandır ve bir ulusun kurtuluşu için savaşmanın dışındaki tüm savaşların cinayet olduğunu söylemiş, barışın bu topraklardaki kuruluş tohumlarını atmıştır.

Ve bir öncümüzü, barış elçisi Tahir Elçi'yi; barış mücadelesinden korkan karanlık odakların, kurşunların aramızdan almasının hüznü, bizler için barış hakkının bir diğer adıdır bu ülkede artık.

Nazizm'in ve faşizmin yenilgisi üzerine Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda “bir daha böyle savaşlar olmasın” diye ifade edilen birleşmiş millet olma tahayyülü, (Faşizmi yenen milletlerin temsilcileri, “biz birleşmiş bir millet olduk” diye tarif ederler kendilerini), ve bu birleşmiş millet olma tahayyülünün koşulu olarak barışı koruma düşü bugün halen egemenler tarafından yok edilmektedir. Ortadoğu, Irak, Suriye, Afganistan, Libya, Yemen ve yıllardır dinmeyen acı Filistin... Savaş lordlarıncaya kana bulanmaktadır bu coğrafya.

Peki, ortak insanlık ailesinin barış düşünüyü korumaya muktedir uluslararası mekanizmalar mümkün mü? İşte İsrail'in halen süren Gazze soykırımında bunun için hukuksal ve akademik bir uğraş vermeye başladık Şiddetle Mücadele Kurulu olarak. Uluslararası Ceza Mahkemesi başvurumuza dönük olarak insancıl hukuku, Roma Statüsünü, Birleşmiş Milletler Şartını çalıştık ve bugün burada da olan hocalarımızla birlikte

bir başvuru hazırladık. Görevimiz hukuku ve hukuksal mücadeleyi zorlamaktır zira ve bunu bu kez Filistin için yapmalıydık. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin o onurlu Adalet Divanı davasını duyduk. Bununla düşümöze güç bulduk binlerce kilometre öteden.

Bugün alanının en yetkin hocalarından, avukatlarından salt bir akademik mesleki müktesebat olarak değil, bir hukuk performatifi mücadelesi olarak barış hakkını, insancıl hukuku, savaş suçlarını ve buna karşı uluslararası mekanizmaları dinleyeceğiz ve Sayın Güney Afrika Büyükelçisi bize Lahey Adalet Divanı'nda açtıkları dava ve dava sürecini anlatacak.

Tüm konuşmacılarımızın 25'er dakikası var ki sonunda bir soru-cevap bölümü de yapabilelim. Halkımıza da açık bir etkinlik olarak öngördük biz bunu ve halktan gelecek soruları da önemsiyoruz ve katkıları da önemsiyoruz. Dediğimiz gibi, bu sadece bir hukuk metodu çalışmayı değil, hukuku ve barış hakkını işletmenin yollarını arama konferansı, insanlık onurunu başa alarak...

Şimdi sözü daha fazla uzatmadan Sayın Güney Afrika Cumhuriyeti Büyükelçisine bırakmak istiyorum. Buyursunlar lütfen. Simültane çeviri olacak, bu aşamada kulaklığınızı takıp dinleyebilirsiniz değerli konuklar.

Dipuo Letsatsi-Dube (Güney Afrika Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi)- Program yöneticisine çok teşekkür ederim. Sözlerime, bu konferansı organize edenlere minnettarlığımızı ve tarafımıza iletilen davete istinaden teşekkürlerimizi ifade ederek başlamak istiyorum. Bu konferansa davet edilmiş olmanın gerçekten onur duyduk. Türkiye Barolar Birliği Başkanını ve saygıdeğer misafirlerimizi selamlıyorum. Ayrıca, dostumuz ve sevgili kardeşimiz Filistin Büyükelçisi ve bizimle bulunan tüm meslektaşlarımız, hoş geldiniz.

Bir konuşma mı, yoksa Uluslararası Adalet Divanı'na yaptığımız başvuruda izlediğimiz adımları mı sunmam gerektiğinden emin olamadım. Bu yüzden, konuşma yerine bir dizi slayt hazırladık, çünkü çok fazla bilgi olacaktı. Sizi bu kadar yoğun bilgiyle sıkmak istemedik. Doğrudan, bizi bugün olduğumuz yere getiren süreçlere gireceğiz. Umarım... Evet, slaytları ekranda görüyoruz. Görünüyor mu? Biraz karanlık gibi. İyi oldu, tamam.

İlk slaytımız Uluslararası Adalet Divanı'na giden ekiple ilgili, ama size başladığımız nokta ve böyle bir eyleme geçme konusunda bizi nelerin motive ettiği hakkında biraz arka plan bilgisi vermek istiyoruz. Maalesef slayda bakarak konuşmak zorundayım, mazur görün. Arka plan, tarihimize, ülkemiz Güney Afrika'nın tarihiyle ilgili. Halkını uzun yıllar süren sömürgecilikten kurtaran ülkemizin tarihi. Böylece Uluslararası Adalet Divanı'nda yaptıklarımızı anlattığımızda, nasıl bir noktadan başladığımızla ilgili fikir sahibi olabilirsiniz.

Bu slayt kim olduğumuzu, kimliğimizi gösteriyor. Farklı arka planlara, farklı kültürlere, farklı dinlere sahibiz. Hepimiz bir araya gelerek, baskı rejiminden bağımsızlığımızı kazandığımız 1994 yılının hemen ardından, gökkuşağı ulusu olarak adlandırdığımız ulusu inşa ettik. Mücadelemizi hatırlarsınız. Hem baskılananların hem de baskıcıların aynı sınırlar dahilinde olması bakımından eşsiz bir mücadeleydi. Bu da mücadeleyi hem eşsiz hem de karşı koyması çok zor hale getiriyordu. Genellikle, anayasal demokrasimiz olduğunu söyleriz. Demokrasimiz; kalbinde eşitlik, uzlaşma, çeşitlilik, sorumluluk,

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Dipuo Letsatsi-Duba

saygı ve özgürlüklerin bulunduğu yedi temel ilkeye sahip olan anayasamıza dayanır. Şimdi bir sonraki slayta geçiyoruz.

Bu slayt Filistin konusundaki tutumumuzla ilgili. Filistin ile ilişkimiz ve dayanışmamızın 7 Ekim 2023 tarihinden sonra başlamadığını her zaman vurgularız. Bu, Filistin ve Güney Afrika halklarının mücadelelerinden doğan tarihi bir ilişki. Dolayısıyla kökleri, kendi deneyimlerimiz ve kendi mücadelelerimizi temel alıyor. Yani bu, oturup kâğıt üzerinde anlaşmaya vardığımız toplantı salonlarında pişen bir ilişki değil; kanımız, terimiz ve özgürlük ve barışa olan bağlılığımızdan doğan bir ilişki. Filistinli erkek ve kız kardeşlerimizle ilgili bakış açımız bu. Nelson Mandela'nın bağımsızlığımızı kazandığımız 1994 yılında söylediklerini ilerletmeye ve yankılatmaya devam ediyoruz. Dünyaya şöyle demişti: "Güney Afrikalılar, özgürlük, Filistin halkı özgür olana kadar tamamlanmış değildir". Dolayısıyla biz hâlâ bu yoldayız. Kendisi aramızdan ayrıldıktan yıllar sonra bile bu yoldan sapmadık. Bu, Filistin halkı özgürleşene dek gelecek jenerasyonlara aktarılmaya devam edecek. Burada Yasser Arafat ve Nelson Mandela'nın bir resmini görüyorsunuz. Huzur içinde yatsınlar. Bir sonraki slayta geçebiliriz sanıyorum.

Şimdi 7 Ekim 2023'e dönüyoruz. Hamas'ın İsrail halkına yaptıklarını kınadığımızı çok açık bir şekilde ifade etmemiz gerekiyor. Biz barış yanlısı insanlar olarak buna göz yummadık. Aksine, kınadık. Bu çok net olmalı. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsüne Taraf Devletler Asamblesi'nin 22. Oturumu, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve 7 Ekim 2023 tarihinden beri Filistin halkına karşı soykırımın işaretlerine tanık olduğumuz konusunda sesimizi yükselttiğimiz diğer tüm yerler de dahil olmak üzere, birçok çok düzeyli forumda bunları ifade ettik.

O andan itibaren İsrail büyükelçisine karşı diplomatik girişimde bulunma kararı aldık. Bu, 9 Kasım 2023'te, ciddi insan hakları ihlallerinin olduğu gerekçesiyle yapıldı. Dolayısıyla ilk adım Pretoria'daki İsrail büyükelçisine diplomatik girişimde bulunmak oldu. Bunu takiben 21 Kasım 2023'te, Güney Afrika

Parlamentosu'nda iktidar partisi, Gazze'de soykırım faaliyeti olduğunu iddia ettiğimiz olaylardan dolayı İsrail'in hesap vermesini talep etmemizi öngören önergeyi sundu. Ardından parlamentonun tümü önergeyi kabul etti ve hükümetin, dünyanın en yüksek mahkemesi olan UAD'de dava açmak için süreç başlatması gerektiğini oybirliğiyle kabul etti. Bir sonraki slayta geçebiliriz. Parlamento süreçlerinin ardından Kabineye de dava için hazırlıklara başlaması talimatı verildi. Kabineye girmeden önce, biraz geriye giderek bunun parlamentoya gelmeden önce ilk kez iktidar partisinin toplantısında tartışıldığını açıklayayım. Biz, bunun riskli bir karar olduğunun son derece farkında olarak, bilinçli olarak bu kararı aldık. Bunun sonuçları olacaktır; çünkü sıradan bir ülkeyle karşı karşıya değildik. Dünyanın "büyük biraderleri" tarafından desteklenen bir ülkeyle karşı karşıyaydık. Dolayısıyla Filistin halkı için kendimizi riske atmaya hazırдық. Çünkü eğer bu yapılmazsa, bu dünyanın, çaresiz hisseden ülkelere veya uluslara cezasızlıkla acı ve ıstırap çektirmeye devam edeceğini hissettik. Bu sebeple, kendi ekonomimizin boğulması veya aldığımız kararın beraberinde getireceği diğer olumsuz etkiler açısından bazı sonuçları olacağını çok iyi bilerek kendimizi riske atmamız gerekiyordu. Hepimiz süreçleri takip ederken, kabine kararı aldı. 29 Aralık'ta dava açıldı. Hem biz hem de İsrail, Soykırım Sözleşmesi'ne tarafız. Bu kararı almamızın nedeni de bu. Çünkü onların, üye olarak, UAD'ye gidip hesap vermekle yükümlü olduklarını hissettik. Odaklanmamızı istediğim şey şudur ki, Sözleşme'nin dokuzuncu maddesi şöyle der: "Devletler arasında bir devletin soykırım ve ilgili eylemlere ilişkin sorumlulukları da dahil olmak üzere, sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesine ilişkin yaşanan anlaşmazlıklar, anlaşmazlığa taraf olan devletlerin herhangi birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı'na sunulur". Biz de bunu yaptık. Bir sonraki slayta geçebiliriz.

Şimdi. Başvurumuzda, burada hesap verilmesi gereken bir dava olduğunu söyledik, ancak Uluslararası Adalet Divanı'ndan soruşturma yapmasını talep ediyoruz. Ancak bu arada, soruşturmalar devam ediyor. Filistin halkının çektiği

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Dipuo Letsatsi-Duba

acıları durdurmak için geçici tedbirlere ihtiyacımız var. Masum sivillerin öldürülmesinin durdurulması, mülk ve altyapı tahribatının durdurulması, insani yardımın Gazze'ye engelsiz bir şekilde girmesine izin verilmesi ve benzeri hususlar da dâhil olmak üzere tüm bu tedbirleri sıraladık. İşte sunduğumuz şey buydu. Ve sanırım bu, tarih yazdı. Çünkü burada bulunan hepimiz, bugüne kadar olan süreci takip ettik. Bir sonraki slayta geçebiliriz. 11 Ocak 2024' te mahkeme davamızı görmeye karar verdi. UAD'nin davamızı acil olarak ele almasından çok büyük memnuniyet duyduğumuzu belirtmemiz gerekiyor. Bize verdiği yanıt gerçekten takdir ediyoruz. Argümanlar burada sunuluyor; hepsine teker teker değinmem akıllıca olmayacaktır. Sizler bir gözatabilirsiniz. UAD'ye sunduğumuz argümanların hepsinden ve İsrail'in sunduklarından kısaca bahsedeceğiz. Bir sonraki slayta geçebiliriz.

Talebimiz, olası soykırım vakalarını incelemeye devam ederken, acilen geçici tedbirlerin uygulamaya koyulmasıydı. Bunlar mahkemeden bizi dinlemesini talep ettiğimiz geçici tedbirlerdi; bunların neredeyse tamamının kabul edilmiş olmasından memnuniyet duyuyoruz. Bu da ateşkes anlamına geliyor. Gerçi UAD, kararında ateşkes konusuna özellikle değinmedi. Ancak kendi yorumumuza göre ve buradaki hukukçular olarak sizler de UAD'nin, UCM'nin ve diğer süreçlerin yargı yetkisini anlıyorsunuz. Ancak kendi yorumumuza göre, tüm bu geçici tedbirlerin ateşkesle eşdeğer olduğuna inanıyoruz; zira çatışmayı durdurmadığınız sürece ölümleri, insani yardımın girmesinin önündeki engelleri, altyapının tahribatını durdurmanız mümkün değildir. Dolayısıyla, bunun İsrail için özetle bir ateşkes olduğuna inanıyoruz. Yani geçici tedbirler bu şekilde. Basında görmüş ve duymuş olabileceğiniz gibi, biri hariç hakimlerin oybirliği olmasından, 17 hakimin de aynı fikirde olmasından mutluluk duyuyoruz. Geçici tedbirler konusunda, bunların acilen uygulanması gerektiği konusunda hepsi bizimle hemfikirdi. Bir sonraki slayta geçebiliriz.

İsrail'in UAD'ye sundukları da burada. Burada oturan hukukçular olarak bana hak vereceksinizdir. Ben avukat değilim, yalnızca siyasetçiyim, ancak burada sunulacak hiçbir şey ol-

madığını doğrulayabilirim. Hiçbir şey yoktu. Kelimenin tam anlamıyla hiçbir şey. Çünkü sunacakları bir dava yoktu. Bizim sunduklarımız ise, Türkçede böyle deniyor mu bilmiyorum ama, kuyruklarını kısırtmalarına sebep oldu.

İsrailliler böyle. Dünyaya karşı cesur bir ifade takınmak ve bunu sunmak zorundaydılar. Bize göre Soykırım Sözleşmesi'nin prosedürleri bundan ibaret değil. Yasal olmayan, uluslararası hukuk standartlarında olmayan, Güney Afrika'nın Hamas'ın dostu olduğu gibi alakasız konuları davaya çekiyorlardı. Bunların davanın özünü hiçbir ilgisi yok. Dolayısıyla bize göre savunma olarak sunabilecekleri hiçbir şey yoktu. UAD'ye sundukları diğer husus ise kendi egemenliklerini ve kendi ülkelerini savunmak amacıyla hareket ettikleriydi. Bu, onlara 7 Ekim'den beri Filistinli çocuklara ve kadınlara yaptıkları şekilde ihlal hakkı ya da yetkisi vermez. Bunun hiçbir karşılığı yoktur. Hiçbir şeyle karşılaştırılmaz. Karşılaştırmanın ötesindedir. Sunulan budur. Bir sonraki slayta geçebiliriz.

Bu slaytta da görebileceğiniz gibi, İsrailliler ile biz insan hakları bakımından, ahlak bakımından, hayata saygı bakımından, insan onuruna saygı bakımından tamamen farklı bakış açılarında sahibiz. Aramızda dünyalar kadar fark var. Bizim gördüklerimizi görmüyorlar. Bu, bizim için hayret verici. Yalnızca hayret verici de değil; dünyanın önüne çıkarak Filistin'de yaptıklarını savunabilmeleri aynı zamanda da korkunç bir şey. Bizim için bunun düşünülmesi bile mümkün değil. Kimsenin tahayyül edemeyeceği bir şey. Bu slaytta, belirttiğim üzere, taraflar arasında Soykırım Sözleşmesi'nin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesine dair bir anlaşmazlık olduğuna dair mahkemenin ilk bakışta kabul edebileceği yeterli kanıt mevcut. Mahkeme tarafından da doğrulandığı üzere, gerçekten bir anlaşmazlık ve yargı süreçlerine tabi olan haklara verilebilecek telafisi mümkün olmayan hasara, bu hakların görmezden gelinmesi halinde ortaya çıkabilecek telafisi mümkün olmayan hasarın ortaya çıkabileceği durumlara veya doğrulanmış olan önyargıya dair geçici tedbirlerin ortaya konulmasına yönelik bir gereklilik vardı. Bir sonraki slayta geçebiliriz.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Dipuo Letsatsi-Duba

Burada mahkemede oybirliğinin neredeyse sağlanmış olduğunu göstermeye çalışıyoruz. Mahkemenin uygulamasını talep ettiğimiz tedbirlerin tümüne karşı çıkan yalnızca tek bir kişi vardı. Dolayısıyla, biz olayları takip ederken, İsrail ve Ugandalı bir hakimin haricinde, neredeyse yüzde yüz oybirliği sağlanmıştı.

Askeri operasyonların askıya alınması da dahil olmak üzere tarafımızdan talep edilen geçici tedbirlerin tamamı kabul edilmiş olmasa da Filistinlilerin korunmasına katkıda bulunacak temel tedbirler kabul edildi. Bu yüzden de en azından temel tedbirlerin, en önemli tedbirlerin UAD tarafından verildiğini söylemek bizi memnun ediyor. Bu slaytta Gazze Şeridi'ndeki çatışmanın taraflarının tamamı için uluslararası insancıl hukukun bağlayıcı olduğunun vurgulanmasının mahkeme tarafından gerekli görüldüğünü belirtiyoruz. Bu, insani yardımın engellenmemesi gerektiği ve İsrail'in Sözleşme'ye taraf olduğu anlamına geliyor. Bunu engellemeleri gerekiyor. Bu slaytta aynı zamanda mahkemenin, İsrail'in acil ihtiyaç duyulan temel hizmetleri ve insani yardımı sağlamak için etkin tedbirler alması gerektiğini söylediğini gösteriyoruz. Ayrıca bu slaytta şunu da vurgulamak istiyoruz ki, mahkemeye göre, İsrail kanıtların yok edilmesini engellemek ve korunmasını sağlamak için etkin tedbirler almak zorunda; çünkü bildiğiniz üzere mahkeme, soykırımın yapıp yapılmadığına dair karar alacak. Ancak bununla ilgili ilk bakışta kanıt var. Ve bu, özellikle de kanıtların yok edilmediğinden emin olunmasına ilişkin tedbir. Bizi mutlu eden bu. İsrail aynı zamanda bu geçici tedbirleri uygulamaya koymak için almış olduğu tedbirler konusunda mahkemeye bir ay içinde rapor sunmak zorunda. Burada oturan herkes, hepimiz, İsrail'in Uluslararası Adalet Divanı'nın emirlerini uygulamaya hiç de yakın olmadığına tanıklık edebiliriz.

Gerçek bunun tam tersi. Tırmanışın öncekinden daha kötü olduğunu görüyoruz. Bombardımanlar hâlâ devam ediyor. İnsanlar, İsrail'e yardım girişine izin verilmemesini protesto ediyor. İsrail'in UAD'ye sunması gereken rapora neredeyse iki hafta kaldı. Bir sonraki slayta geçelim. Bu slayta gelince: söz-

lerimi toplarlarken, UAD'nin İsrail'in temel olarak Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ettiğini makul bulmasının da önemli olduğunu düşünüyorum. Bence bu konuda Uluslararası Adalet Divanı'nı alkışlamalıyız, çünkü nihayet İsrail'in hesap vermesi gereken bir dava var. Hem Gazze'de hem de Batı Şeria'da yıllardır süren soykırım faaliyetlerinin ardından Mahkeme, "Evet, burada İsrail'in hesap vermeye hazır olması gereken bir dava var," dedi. UAD'nin Soykırım Sözleşmesi'ne geçici tedbirler koyması, Filistin halkının devredilemez bir hakkı olan kendi kaderini tayin hakkını elde etmesine yönelik önemli bir tarihi adıma işaret ediyor. BM Barış ve Güvenlik Atasesi'nin Filistin konusundaki çelişkili tutumu, Birleşmiş Milletler'in yargı mimarisi ile ilgilenmeye devam etmesini gerektiriyor.

Şimdi, burada oturan herkesin ve tüm dünyanın sorduğu asıl soruya gelelim: Kalan iki haftalık sürenin sonuna yaklaşıyoruz ve yanılıyor olabilirim ama, ben İsrail'i tanıyorum. Geçmişte tanık olduğumuz gibi kibir, uluslararası hukukun ihlali, bunların hiçbirini tanımıyorlar. İki hafta içinde UAD'ye rapor sunacaklarından oldukça şüpheliyim. Eğer yaparlarsa, UAD'ye sunacaklarının ne olduğunu görmeyi çok istiyoruz. Çünkü dünyanın en yüksek mahkemesinin kararını ihlal ederek daha kötü şeyler yapıyorlar. Dolayısıyla, iki hafta sonra İsrail'in muhalefeti durumunda neler olacağını hukukun uluslararası mimarisinden duyuyor olacağız. Ancak bizim açımızdan, İsrail'den gördüğümüz küstahlık ve tepkiyi öngörüyoruz. Biz, beklemiyoruz.

Biz, ilerlemeye devam ediyoruz. Dün BM'de ayrı bir süreç dahilinde yapılan bir sunum da var. Sivil toplumu harekete geçiren paralel süreçler yürütüyoruz. İsrail'in işlediği cinayetlerin bu sefer de yanına kar kalmaması için BM'de ve diğer düzeylerde, çeşitli ve çok taraflı forumlarda da sunumlar yapıyoruz.

Bunca zamandır İsrail tüm bu insan hakları ihlallerini cezasızlıkla gerçekleştiriyor. Herkesi hiçe sayan, mutlak bir cezasızlık. Bu sefer bile uymayacaklarını biliyoruz. Emirleri uygulamayacaklar, ama biz sahadayız.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Dipuo Letsatsi-Duba

Mahkemelerdeyiz. Filistinli çocuklara karşı işlenen, soykırım olarak adlandırdığımız bu suçu sona erdirmesi için İsrail'e baskı yapmak üzere herkesin seferber olduğundan emin olmak üzere Birleşmiş Milletler platformlarındayız. Sunumumu bitirirken son olarak Filistin'in çocukları özgürlüğüne kavuşana ve İsrail hükümeti tarafından işlenen zulümden kurtulana kadar asla durmayacağımızı söylemek istiyorum. Çok teşekkür ederim.

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Biz de Sayın Büyükelçiye sunumu için çok teşekkür ederiz ve tabii ki açtıkları dava için çok teşekkür ederiz. İnsanlığın ortak çabalarının başka coğrafyalardan ortaklaşması, Barolar Birliği'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi nezdinde -yasal ya da formel yetkisi bununla sınırlı olduğu için- yapabildiği savcılık başvurusu, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Uluslararası Adalet Divanı'nda İsrail devleti aleyhine açmış olduğu dava; bu çabalar, bu mücadeleler; bu soykırım suçlularının ceza aldığı ve egemenlerin yeniden soykırıma kalkışamayacağı bir mücadelenin bugünden tohumlarını atıyor diye inanıyoruz. Gurur duyuyoruz, onur duyuyoruz Sayın Büyükelçi, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin açmış olduğu davayla.

Devamla- Kasım Akbaş değerli hocamız, Türkiye Barolar Birliği'nde de şu an danışmanlık görevi sürdürüyor. Onun da parçası olduğu, üzerine de kıymetli bir kitap yazdığı eleştirel hukuk çalışmaları var. Amerika'da bir politik muhalif hukuk yorumlama ekolü. Kasım Hocanın da desteğiyle, bunun Türkiye'de de bir ayağı kurulmuş, çalışmalar yapıyorlar; kıymetli genç akademisyenlerden, genç hukukçulardan oluşan bir topluluk. Onların bir sözüne denk geldim tesadüfen sosyal medyada: "Devletin kamusalıktan vazgeçtiği yerde bizler dostluklarla örülü kendi kamusal yaşamlarımızı kurmalıyız" diyordu. Hoşuma giden bir alıntı oldu, bir tümce oldu. Ben de yaşamım boyunca mücadeleden doğru dostluklar biriktirmeye ve onlarla bir kamusal yaşam kurmaya çalıştım. Bunu niye

söylüyorum? Bu kurulan dostlukların, demokratik mücadeleden, akademik mücadeleden gelen dostlukların bugüne getirdiği bir konferanstayız. Bu etkinliği dostlarımızla yapıyoruz ve onlar sadece konuşmacı değil, etkinliğin örgütlenmesine de katkı sundular.

Çok kıymetli Timuçin Hocadan bahsediyorum öncelikle. Timuçin Hocam ben fakültede öğrenciyken asistandı. Biz onu giyabında tanırđık; tabii öğrenciler, asistanları Ankara Hukuk ekolünde biraz uzaktan tanurlar önce. Fakat sonra tabii dünya görüşünün bize yakın olduğunu öğrendikçe, anladıkça biz onu dışarıdan takip etmeye, izlemeye, yakınlaşmaya başladık. Sonra Ankara Barosu'nda bir etkinlik yapmıştık uluslararası savaş suçları üzerine. O zaman ben Timuçin Hoca'nın Uluslararası Savaş Suçları ve Uluslararası Ceza Mahkemesi meselesini Türkiye'de çok yetkin çalıştığını, bunun üzerine tezler, makaleler geliştirdiğini biliyordum. İyi ki takip etmişiz Hocamı. Timuçin Hocam, hem Uluslararası Ceza Mahkemesi başvurusunu birlikte hazırladığımız Günel Kurşun Hocamla birlikte o da Kasım Hoca'nın hayatımıza kattığı bir başka dostumuz oldu. Birlikte hazırladığımız hocalarımızdan bu etkinliğin organize edilmesine, bu etkinliğe çağrılacak davetlilerin ve etkinliğin formatına kadar da sağ olsun çok büyük katkıları var. Dolayısıyla kendisine konuk diyemeyeceğim, bir parçamız diyeceğim.

Aslında Kıvılcım Turanlı Hocam vardı sırada fakat Timuçin Hocam doğrudan Büyükelçi'nin konuşmasının biraz daha akademik hukuksal boyutuna dönük bir sunum yapacağı için, yani Soykırım Sözleşmesi'nin 9'uncu maddesi ve Uluslararası Adalet Divanı uygulaması sunacak. Bu nedenle Kıvılcım hocamın da onayıyla konuşmada bir sıralama değişikliği yaptık.

Şimdi konusunu sunmak üzere Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doktor Timuçin Köprülü sözü bırakıyorum. Teşekkür ederim hocam, buyurun hocam, söz sizin.

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin Köprülü- Ekselansları Güney Afrika Cumhuriyeti Büyükelçisi ve Filistin Devleti Büyükelçisi, kıymetli konuklar; ben sunumuma Sayın Büyükelçi'nin bıraktığı yerden devam etmek istiyorum. Gerçi yükümü bayağı hafifletti çünkü Güney Afrika başvurusunun şartlarından, sonuçlarından bahsetti. Ben biraz daha gerisine gideceğim bu başvurunun. Az önce de ifade edildiği üzere Güney Afrika Cumhuriyeti Uluslararası Adalet Divanı'na Soykırım Sözleşmesi'nin -kısaca böyle söyleyelim, ismi daha uzun- 9'uncu maddesine dayanarak başvurdu. Bu sözleşmenin 9'uncu maddesi şöyle diyor:

"Sözleşmeci Devletler arasında, bu sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veyahut da yerine getirilmesi ve ayrıca soykırım fiillerinden veya Üçüncü Maddede belirtilen fiillerin herhangi birinden bir Devletin sorumluluğu ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığı taraflarından birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı önüne götürülür".

Peki, bu dava neden ve nasıl Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne gitti. Sayın Büyükelçi tarihsel bağlantılardan elbette bahsetti, ben daha hukuki kısmına değinmek istiyorum. Uluslararası Adalet Divanı'nın tarihsel gelişimini anlatmayacağım ama İkinci Dünya Savaşı öncesinde, 1939'lu yıllarda artık bu mahkemenin önceki aşaması olan Uluslararası Daimi Adalet Divanı çalışamaz duruma geliyor ve 1946 yılında bütün yetkilerini şu an Lahey'de bulunan *Peace Palace*'ta görev icra eden mahkemeye devrediyor. 1947 yılında meşhur Korfu Kanalı davasıyla birlikte Uluslararası Adalet Divanı çalışmaya başlıyor ve Birleşmiş Milletler Şartının 92'nci maddesine bakıldığında, Sayın Büyükelçinin de ifade ettiği gibi Birleşmiş Milletler'in temel yargısal organı olarak işlev görüyor. Bu Mahkemenin yani Uluslararası Adalet Divanı'nın iki temel fonksiyonu var:

Bunlardan bir tanesi Güney Afrika-İsrail uyuşmazlığında olduğu gibi devletler arasındaki hukuki uyuşmazlıkları uluslararası hukuka göre çözmek; İkincisi de yine Sayın Büyükelçi'nin en son slaytta bahsettiği, Birleşmiş Milletler'in yetkili organları tarafından mahkemeye sorulan hukuki meselelere ilişkin sorulara dair danışma görüşü vermektir. 19 veya

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Timuçin Köprülü

20 Şubat tarihinde önemli bir duruşma daha yapılacak, yine Güney Afrika orada da bir sözlü sunum gerçekleştirecek. Burada Birleşmiş Milletler Genel Kurul'u tarafından Uluslararası Adalet Divanı'na sorulan sorular var. Filistin topraklarındaki mevcut işgal durumunun hukukiliği ile bağlantılı bir danışma görüşü isteniyor Yani İsrail-Filistin meselesinde Divan'ın bu iki fonksiyonu da görebiliyoruz.

Kısaca Uluslararası Adalet Divanı'nın başvuru usulüne değinmenin faydalı olacağını düşünüyorum. Bir soruyla başlayalım: Divan'a isteyen her devlet dava açabiliyor mu veya bir uyuşmazlığı götürebiliyor mu? Az önce ifade ettiğim Birleşmiş Milletler Statüsü'nün 93'üncü maddesine bakıldığında, Birleşmiş Milletlere üye olan devletler *ipso facto*, yani kendiliğinden Uluslararası Adalet Divanı'nın statüsüne taraf oluyorlar. Yani bir devlet Birleşmiş Milletler üyesi olduğunda Divan'ın Statüsüne de taraf oluyor. Ama bu Statüye taraf olma, mahkemenin yargı yetkisinin zorunlu olarak kabul edildiği anlamına gelmiyor. Bir devlet, başka bir devlete karşı Uluslararası Adalet Divanı'na bir hukuki uyuşmazlık nedeniyle başvurmak istediğinde, öncelikle diğer devlete soruluyor. Diğer devlet de "evet bu uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na götürelim" dediğinde mahkemenin yargı yetkisi de ortaya çıkmış oluyor. Bu Divan'ın yargı yetkisini kullanabilmesinin ilk şekli.

İkinci şekilde ise önümüzdeki uyuşmazlığı ilgilendiren, yani Güney Afrika Cumhuriyeti'nin İsrail'e ilişkin başvurusunda ise İsrail'in "ben Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini kabul etmiyorum" deme şansı söz konusu değil. Çünkü az önce ifade ettiğim Soykırım Sözleşmesi'nin 9'uncu maddesi diyor ki: Devletlerin Soykırım Sözleşmesi'nin yorumlanması, uygulanması, icra edilmesi veya soykırım teşkil eden fiillere ilişkin bir hukuki uyuşmazlık, yani bir *dispute* söz konusu ise, bu durumda uyuşmazlık Uluslararası Adalet Divanı'nda çözülecektir." Yani bir nevi zorunlu yargı yetkisi söz konusu. Bu yüzden İsrail de Ocak ayında yapılan oturumlara katılmak ve savunma yapmak durumunda kaldı. O halde Uluslararası Adalet Divanı'nın bir ihtiyari bir de zorunlu yargı yetkisi bulunmaktadır.

Az önce ifade ettiğim, Divan'ın zorunlu yargı yetkisi sadece Soykırım Sözleşmesi ile sınırlı değil. Mesela Zorla Kaybettirmelere İlişkin BM Sözleşmesi'nin aynı şekilde uygulanması, yorumlanmasına ilişkin uyuşmazlıklar da Uluslararası Adalet Divanı'na gidiyor veya Apartheid Sözleşmesi yani Irk Ayrımcılığına İlişkin Sözleşmeye dair uyuşmazlıklar da aynı biçimde. Bunlara yolsuzluğun önlenmesi ve işkence sözleşmesi de eklenebilir. Özetle, bütün bu sözleşmelere ilişkin uyuşmazlıkların, taşıdıkları önem nedeniyle Uluslararası Adalet Divanı tarafından çözülmesi yolu öngörülmüştür. Soykırım Sözleşmesi'nin 9'uncu maddesi de bunu söylüyor ve Güney Afrika Cumhuriyeti de bu hüküm uyarınca Divan'a başvuruyor.

Güney Afrika Cumhuriyeti 10 Aralık 1998 tarihinden itibaren Soykırım Sözleşmesi'ne taraf, İsrail ise 1950 yılından beri taraf. Zaten Sözleşme 1948'de hazırlanıyor, İsrail de yeni kurulmuş ve hemen Sözleşme'ye taraf oluyor. O halde iki devlet de taraf. Sayın Elçinin de bahsettiği gibi bir uyuşmazlık var, bu uyuşmazlık da nerede çözülecek? Uluslararası Adalet Divanı'nda.

Sözleşmenin 9'uncu maddesi 1948 Soykırım Sözleşmesi hazırlanırken çok tartışılan düzenlemelerden biri. Çünkü İkinci Dünya Savaşı döneminde ve öncesinde Nazilerin Yahudilere karşı ve Roman-Sintilere karşı gerçekleştirdiği büyük bir soykırım var ve bunun bir daha gerçekleşmemesi için "bir daha asla" sloganıyla bir Sözleşme hazırlanıyor. Ama bu Sözleşme'nin elbette bağlayıcılığını sağlamak gerekiyor. Mesela bu fiiller işlendiğinde kim yargılayacak? Sözleşme'nin taslak metnine bakıldığında bir Uluslararası Ceza mahkemesi kurulması fikrinin olduğunu görüyoruz ama devletler bu konuda biraz çekimser kalıyorlar. "Benim personelini kim yargılayacak, bu Mahkeme beni mi yargılayacak" diye ve o hüküm taslaktan çıkartılıyor. Ama bir uyuşmazlık ortaya çıktığında bunun nasıl çözüleceği hâlâ bir sorun. Ya tahkim ile çözülür ya görüşmelerle çözülür veya bir uluslararası mahkemeye yetki verilir biçiminde görüşler ortaya çıkıyor. Sonuçta Uluslararası Adalet Divanı yetkilendiriliyor ama bu sefer de Divan'ın devleti neyle sorumlu tutacağı tartışması çıkıyor.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Timuçin Köprülü

Bir kısım devlet diyor ki, “tüzel kişilerin cezai sorumluluğu olmayacağına göre, bir devleti ceza hukuku anlamında fail olarak sorumlu tutamazsınız. Uluslararası Adalet Divanı bir ceza yargılaması mı yapacak yoksa sivil sorumluluk dediğimiz ya da hukuki sorumluluğu mu ortaya koyacak?” Farklı görüşler var, tasarıdan çıkartılması isteniyor. İngiltere ve Belçika’nın etkisiyle daha sonra bu düzenleme konuyor. Bazı devletler, soykırım suçundan bir devletin cezalandırılmasında bir sorun olmadığı zira çoğu zaman soykırım suçunun, devlet görevlileri veya bir devletin desteklediği paramiliter gruplar tarafından yani devlet destekli olarak işlendiğini ileri sürüyorlar. Bu durumda “asıl faili neden cezalandırmayalım” görüşünde olan devletler de var ama bu görüşe de karşı çıkılıyor. Bunların hepsi aslında çok önemli tartışmalar, bu davada da belki karşımıza çıkacak. Bir grup devlet de, devletin bu suçtan sorumluluğuna dair manevi unsurun nasıl tespit edileceği kaygısını taşıyor. Yani bir suçta faillerin kastı belirlenebiliyor ama bir devletin kastını nasıl ortaya koyacağız?” Bu da tartışılıyor.

En sonunda şu sonuca ulaşıyor: “Bu cezai bir sorumluluk değil, hukuki sorumluluk; devletin uluslararası hukukta bir obligasyonunu, bir yükümlülüğünü yerine getirmedicine dair bir tespite ilişkin düzenleme” deniyor ve mesele hallediliyor. Hatta Amerikan Başkanı Soykırım Sözleşmesi’ni Amerikan Senatosu’nda kabul ettirebilmek için “bu düzenlemenin ceza hukukuyla bir alakası yok, tazminat sorumluluğu gibi bir şey” diyor. Amerika Birleşik Devletleri bu tip sözleşmeleri imzalamaktan, onaylamaktan imtina eden bir devlettir ve başına bir iş gelmemesi için kılı kırk yarar. O yüzden ABD Başkan’ı da “bu hukuki sorumlulukla ilgili tazminat sorumluluğu, sivil sorumluluk, ceza anlamı bir sonuç doğurmayacak, merak etmeyin” deyip Sözleşme’yi Senato’dan geçiriyor.

İşte bu tartışmalı 9’uncu madde dayanak alınarak Uluslararası Adalet Divanı’na çeşitli başvurular var. En yakın bilinen Güney Afrika başvurusu ama Uluslararası Adalet Divanı’nın tarihine bakıldığında 17 başvuru yapılıyor. Bunlardan ilki, Pakistan’ın, Hindistan aleyhine 1975 tarihinde yaptığı başvuru. Doğu Pakistan ya da Bangladeş olarak bilinen topraklar

ayrılmış, Pakistanlı askerlerin orada katliamlar gerçekleştirdiği, savaş suçları işlediğine dair iddialar var. Hindistan, Bangladeş'e elinde bulunan ve soykırım suçu, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar işlediğini düşündüğü Pakistanlı askerlerle ilgili, müsnet suçlarla bağlantılı yargılama yapılması için iade teklif ediyor. Pakistan, durumdan haberdar olunca Uluslararası Adalet Divanı'na Sözleşme'nin dördüncü maddesini de ileri sürerek Hindistan'la aralarında Pakistanlı askerlerin soykırımla suçlandığı gerekçesiyle bir uyuşmazlık olduğu gerekçesiyle başvuruyor. Taraflara bildirim yapılıyor aynı Güney Afrika - İsrail davasında olduğu gibi. Daha sonra Pakistan'ın meselenin görüşmelerle çözüleceği açıklaması üzerine dava Uluslararası Adalet Divanı'nın listesinden çıkartılıyor.

Uzun bir süre Uluslararası Adalet Divanı'na Soykırım Sözleşmesi'nin 9'uncu maddesi uyarınca bir başvuru yapılmıyor, ta ki Yugoslavya İç Savaşı başlayıncaya kadar. 1993 yılında Bosna Hersek Cumhuriyeti Yugoslav Federal Cumhuriyeti aleyhine -davada davalı tarafın ismi birkaç defa değişiyor; Sırbistan-Karadağ ve sonra Sırbistan - tedbir talebinde bulunuyor, tıpkı Güney Afrika'nın tedbir talebinde olduğu gibi. Uluslararası Adalet Divanı, Bosna Hersek'in başvurusu üzerine toplanıyor ve Güney Afrika başvurusundaki gibi 17-18 gün sonra benzer tedbir kararları veriliyor. Gerçi Bosna Hersek'in silah alımına izin verilmesi ve çatışmaların durdurulması gibi talepleri bulunuyor tıpkı Güney Afrika'nın talebinde olduğu gibi, bazıları kabul edilmiyor. Mesela çatışmalara son verilmesi şeklindeki talep, mahkeme tarafından dikkate alınmıyor. Bir süre sonra bu geçici tedbirlerin gereği yerine getiriliyor mu diye bakılıyor. Hayır, Sırbistan veya Yugoslav Federal Cumhuriyeti tedbirlerin gereğini yerine getirmiyor; yani soykırımın önlenmesine veya cezalandırılmasına dair tedbirlerde belirtilen zorunlulukları yerine getirmiyor. Bunun üzerine Bosna Hersek, Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne yükümlülüklerin, tedbirlerin gereğinin yerine getirilmediği gerekçesiyle başvuruyor.

Bu noktada Güney Afrika'nın talebi üzerine alınan tedbir kararlarının uygulanmasına dair mutlaka sorun çıkacaktır. O hal-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Timuçin Köprülü

de sorulması gereken sorular: Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği tedbir kararlarına uyulması zorunlu mu? Uyulmazsa ne olur? Örnekleri nelerdir? Önümüzde bir Bosna-Hersek başvurusu örneği var. Bir kere Uluslararası Adalet Divanı'nın geçici tedbir kararlarına uyulması zorunludur; Divan'ın içtihadında da böyledir. 2001 tarihli LaGrand davası isimli önemli bir dava vardır. Bahsi geçen davaya konu olayda, Amerika'da ölüm cezası infaz edilecek olan bir Alman vatandaşının konsolosluk görüşmesi hakkı hatırlanmamış. Almanya, Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruyor. Adalet Divanı daha tarafları çağırmadan -ki bu da mümkün- doğrudan tedbir kararı veriyor; yani başvuru yapılıyor, ertesi gün Divan tedbir kararı veriyor. Başkan kendiliğinden böyle bir karar verebiliyor çünkü ölüm cezası infaz edilecek ve hemen tedbir kararı ABD'ye gönderiliyor. Ölüm cezası Arizona eyaletinde infaz edilecek, yetkililer kararı okuyor, Arizona Valiliğine gönderiyor; Vali de okuyor ve ceza infaz ediliyor. Yani ABD, tedbirin gereğini yerine getirmiyor ve Divan'ın Statüsü'nde veya diğer düzenlemelerinde böyle bir zorunluluğun yer almadığını gerekçe olarak gösteriyor. Divan, bunun üzerine 2001 tarihinde, verdiği geçici tedbir kararlarının uyulması zorunlu kararlardan olduğuna dair bir karar veriyor. 2001'den sonra da işler değişiyor zaten. Daha önceki kararlara bakıldığında, geçici tedbir kararlarında *should* ifade kullanılırken 2001'den sonraki kararlarda *shall* ifadesi yani Güney Afrika başvurusu üzerine verilen geçici tedbir kararında da görüleceği üzere zorunluluk ifade edilen bir yardımcı ek fiil kullanılıyor.

Bir diğer soruya geçelim o halde. İsrail geçici tedbir kararlarına uymadığında ne yapılabilir? Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği geçici tedbir kararı literatürde *order* olarak isimlendiriliyor, zaten kararın İngilizce metnine baktığınızda da *order* diye belirtiliyor. Yani bu bir kesin hüküm değil hukuki anlamda, bir *judgement* veya *decision* olarak nitelendirilmiyor; bir *order*, bir ara karar olarak nitelendiriliyor ve bu karara uyulmaması durumunda ne yapılacağı bir problem olarak ortaya çıkıyor.

Uluslararası Adalet Divanı bir nihai karar verdiğinde -ki kesindir bu karar- ve bu karara uyulmadığında 94'üncü madde

uyarınca Güvenlik Konseyi'ne başvurulabiliyor, onlar mekanizmayı harekete geçiriyor. Ancak ara karar niteliğinde olan bu geçici tedbir kararına uyulmadığında Uluslararası Adalet Divanı'na tekrar başvuru yapılabilir. Bu başvuruda tedbirlere uyulmadığı, bunun tespit edilip yeniden geçici tedbirlerin alınması veya önceki tedbirlerin değiştirilmesi ya da başka tedbirlerin alınması talep edilebiliyor. Bosna-Hersek bu şekilde yapmıştı; bir hafta bekleyip geçici tedbirlere uyulmadığını görünce Birleşmiş Milletler Genel Güvenlik Konseyi'ne ve Uluslararası Adalet Divanı'na başvurdu ve Güvenlik Konseyi Sırbistan'a geçici tedbirlere uyma zorunluluğunu hatırlattı. Ayrıca Güvenlik Konseyi'nin 819 ve 824 sayılı kararları da var, bu kararlarla Saraybosna, Tuzla, Jepa, Srebrenitsa gibi belli yerler güvenli bölge ilan edildi. İki sene sonra Srebrenitsa'da soykırım gerçekleştirildi yani bu kararlar çokta bir işe yaramadı.

İsrail'in geçici tedbir kararlarına uymadığı hipotezi üzerinden devam edersek Güney Afrika Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne başvurabilecektir. Ancak Konsey'in burada uyma zorunluluğunu belirtmekten başka yapabileceği bir şey yok. Ama uyuşmazlığa dair nihai bir kararı verilip de İsrail uymazsa bu durumda Güvenlik Konseyi'nin alabileceği tedbirler var. Geçici tedbirlere uyulmaması durumunda Güney Afrika Cumhuriyeti, tekrar Uluslararası Adalet Divanı'na başvurabilir, uluslararası kamuoyunda bunu tartışmaya açabilir. Bosna-Hersek de bu şekilde, Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuştu ve Divan, ikinci bir tedbir incelemesi yapmıştı. Önümüzdeki bu davada da bahse geçen geçici tedbirlere yüksek ihtimal uyulmayacak.

Sık sık atf yaptığım Bosna-Hersek başvurusunun sonucunda ne olduğu belki Güney Afrika Cumhuriyeti - İsrail davasına da ışık tutabilecek niteliktedir. Öncelikle bahsi geçen dava çok uzun sürdü; 93'te tedbir başvurusu yapıldı, 2007'de karar çıktı. Yani Bosna-Hersek / Sırbistan davası 14 sene sürdü. 2007 yılında Uluslararası Adalet Divanı'nın verdiği kararla 140 bin kişinin toplamda öldüğü bir iç savaşta, Srebrenitsa'da 8000 civarında erkeğin yaşamını yitirdiği tek bir olay soykırım olarak kabul edildi. Sırbistan'ın ise Srebrenitsa soykırımından fail

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Timuçin Köprülü

olarak sorumlu olmadığı sonucuna ulaşıldı. Bu da büyük bir tartışmayı ortaya çıkardı, yani aslında Sözleşme'nin hazırlık aşamasında uykuya yatırılan bir tartışmayı uyandırdı: Devlet soykırım suçunun faili olabilir mi? Uluslararası Adalet Divanı bunun önünde bir engel olmadığına, eğer bir sözleşme bir devlete soykırımı önleme yükümlülüğü getiriyor ise, soykırım işleyenleri cezalandırma yükümlülüğü getiriyor ise, aynı zamanda bu fiili işleme yükümlülüğü de getiriyordur sonucuna ulaştı. Yani Uluslararası Adalet Divanı'nı devletin soykırım suçunun faili olabileceğine hükmetti. Divan, Sırbistan'ı Srebrenitsa'da fail olarak değil soykırımın gerçekleşmesini engellemediği, engellemediği için sorumlu tuttu.

Bir de tedbirle bağlantılı bir Uluslararası Adalet Divanı bir karar verdi. Dedi ki: "Divan daha önce savaş suçları, insanlığa karşı suçlar işleyen kişilerin kurulmuş olan Yugoslav Savaş Suçları Mahkemesi'ne nakline dair tedbir kararı vermiştim, bunlara uymadın. O yüzden Soykırım sözleşmesini bu noktada da ihlal ettin". Yani, geçici tedbirlere uyulmaması, nihai kararda da o Sözleşmenin ihlali anlamına gelebilecektir, Sonrasında bu sefer Yugoslavya-Sırbistan, Bosna Hersek ve NATO operasyonunu gerçekleştiren üye 10 devlet aleyhine bazı iddialarda bulundu yine Soykırım Sözleşmesi'nin 9'uncu maddesi uyarınca. Bu iddialar Uluslararası Adalet Divanı tarafından daha sonraki tarihlerde reddedildi.

Kronolojik olarak bakıldığında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin Ruanda'ya karşı Gambiya'nın Myanmar'a karşı, Ukrayna'nın Rusya'ya karşı Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruları oldu.

Son olarak, bu tedbir kararının veya bu davanın -Sayın Büyükelçi kendi perspektifinden önemini ortaya koydu- ben de birkaç hususu belirtmek istiyorum. Her şeyden önce Birleşmiş Milletler'in organlarının veya yetkililerinin beyanlarına dayanarak Gazze'deki durumun vahameti Uluslararası Adalet Divanı tarafından ortaya kondu. Gazze dediğimiz yer Etimesgut'un yarısı kadar bir yer yüzölçümü olarak ama Etimesgut'un 4 katı nüfusa sahip. 45 kilometrekarelik bir alanda 2-2,5 milyon insanın bulunduğu biliniyor; yani dünyada nüfus yoğunluğu en

yüksek olan bölge. Şimdi burada yaşanan durum dünya kamuoyunun önüne bir mahkeme organı tarafından kondu. Taraflı bir basın organı veya bir devlet tarafından değil, bir mahkeme tarafından vahamet ortaya kondu ve tedbir kararında insani yardımın yapılması gerektiği de belirtildi. Bunun altını oymak için Birleşmiş Milletler'in ilgili teşkilatının kredisini düşürmek veya fonunu kesmek gibi karşı tedbirleri alan bir grup devlet de var. Bunların soykırımı iştirak edip etmediği de ileride tartışılacaktır muhtemelen.

Bir başkası, yine mahkemenin tedbir kararına baktığımızda İsrail tarafından yok kabul edilen, yani belli bir yapının içinde değerlendirilmeyen bir grubu, Filistinli Müslüman Arapları *protected group* başlığı altında değerlendirdi. Yani Divan, "orada bulunan Filistinliler Soykırım Sözleşmesi'nin koruyabileceği dört grubundan birini oluşturuyor" tespitini yaptı. Şüphesiz bu tespit çok önemlidir.

Bir diğeri İsraili yetkililerin ya da İsrail devletinin hesap verme durumu ortaya çıktı. Yani bir uluslararası mahkeme önünde İsrail devleti savunma yapmak zorunda kaldı; bu çok rastlanan bir şey değil. Diğer taraftan dünya kamuoyunda da yabancı basında olayların anlatıldığı gibi olmayabileceği vurgusu ön plana çıktı. Bir de tabii Uluslararası Adalet Divanı tedbirlerinin yanında, pek çok kişi bunu fark etmedi aslında; Gazze'de Hamas tarafından tutsak alınan, kaçırılan kişilerin de serbest bırakılması çağrısında bulundu. Bunu bir tedbir kararı olarak nitelendirdi, sağ bir şekilde serbest bırakılmaları çağrısında da bulundu. Ama önemli olan *at least* diye başlayan, en azından bazı fiillerin soykırım olarak değerlendirilme ihtimali olduğunu vurguladı. Çünkü Divan, soykırım suçunun varlığına ya da yokluğuna dair değerlendirmesini şu an için yapamaz geçici tedbir kararlarına dair ispat veya kabul eşiği biraz daha aşağıda. Şu anda bütün delilleri Güney Afrika'nın ortaya koyması gerekmiyor; işte bu soykırımdır, manevi unsur -ki en zor ispatlanan kısmı odur özel kast nedeniyle- vs bunu ortaya koyabilecek bütün delilleri belirlemesi gerekmiyor. Sadece o anda var olan deliller Divan'ın gözünde makul bir şüphe oluşturuyor ise geçici tedbir kararı veriyor, olan da budur.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Timuçin Köprülü

Ateşkes konusuyla konuşmama son vereyim. Neden ateşkes ilanına dair bir geçici tedbir kararı verilmedi? Güney Afrika Cumhuriyeti'nin taleplerinden en önemlisi buydu ve pek çok kişi de açıkçası bunu bekliyordu. Ama bugüne kadar yapılan başvurularda Divan zaten böyle bir karar vermedi. Yani Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti bakiyesinde meydana gelen sivil iç savaşta bütün cumhuriyetler birbirine girmişken, Bosna-Hersek'in talebine rağmen bile böyle bir tedbir kararı vermedi. Gambiya, Myanmar başvurusunda zaten bu biçimde bir talepte bulunmamıştı. Rusya-Ukrayna çatışmasına dair Ukrayna başvurusunda ise bu kararı verdi ama Rusya-Ukrayna hukuki uyuşmazlığı ile Afrika-İsrail uyuşmazlığı birbirinin aynısı değil. Niye Rusya'ya saldırıları durdur dedi de İsrail'e demedi?

Peki, niye vermemiş olabilir? Tahmin yürütüyoruz: Divan, Bosna kararında da bunun gerekçesini ortaya koymadı, yani neden ateşkes kararı vermediğini açıklamadı ama çeşitli görüşler var bu konuda. Bir kere bir ateşkes veya saldırma yönünde bir karar verdiğinizde, bir devletin uluslararası hukuka, uluslararası insancıl hukuka uygun olan karşılık verme hakkını engelleyeceksiniz. Yani ateşkes biçiminde bir geçici tedbir kararının bir devleti tamamen savunmasız bırakma riski de vardır. Özetle Divan, devletlerin meşru savunma hakkına da hanel getirmek istemiyor olabilir.

Diğer taraftan Uluslararası Adalet Divanı bu uyuşmazlığı soykırım suçuyla bağlantılı olarak inceliyor. Burada Divan, ileri sürülen iddiaları, itirazları, bu suçun işlenip işlenmediğini veya diğer işlenme şekillerinin olup olmadığını ya da Sözleşme'de yer alan yükümlülüklerin ihlalinin olup olmadığına yönelik bir inceleme yapıyor. Mesela Uluslararası Adalet Divanı esas incelemesinde soykırım suçunun oluşmadığı ancak insanlığa karşı suçların ve / veya savaş suçlarının işlendiği yönünde bir tespit yaparsa bu dava Soykırım Sözleşmesi'nin ihlali ile sonuçlanmayacaktır. Bu risk de bu davada var, tıpkı diğer davalarda olduğu gibi.

Çok teşekkür ediyorum vakit ayırıp buraya geldiğiniz ve dinlediğiniz için. Sağ olunuz.

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Hocam biz size teşekkür ederiz hem sunumunuz için hem de akademik müktesebatınızı sadece akademide bırakmayıp yaşamla buluşturduğunuz, bizlerle buluşturduğunuz, bize de ışık tuttuğunuz için.

Öncelikle arkadaşlarım uyardılar, Uluslararası Ceza Mahkemesi başvurumuzun İngilizce ve Türkçe basılmış hali dışarıda, stantta oradan edinebilirsiniz.

Devamla- Şimdi bir başka mücadeleden gelen dostluk konuşmacımız var. Birbirimizi uzaktan tanıyıp uzaktan takip ediyorduk. Yine ben onu akademik çalışmaları nedeniyle biliyordum ama akademik çalışmalarından bir tanışıklık ilişkisine aktaran yine Kasım Hocam oldu sağ olsun. Dolayısıyla Kasım Hoca da bu etkinliğin görünmeyen emektarlarından olmuş oldu.

Kıvılcım Hoca'dan bahsediyorum, Kıvılcım Turanlı... Ben onu ilk Hukuk ve Devrim kitabı Berman çevirisinden biliyorum. Olağanüstü bir kitabı çok güzel Türkçeye kazandırmıştı. Yani bin yıllık zannediyorum -Orta Çağ mı deriz- Orta Çağ tarihinin hukuksal gelişmesi nedir anlatıyordu. Kendisiyle benim ilk tanışıklığım oradandır, uzaktan tanışıklığım. Sonra da yine bir akademik mücadelenin bizim işte alaylı mücadeleyle buluşması diyelim. Kendisi 2010 yılında barış hakkı üzerine doktora tezi yazıyor, aynı zamanda basılı kitap halindedir barış hakkı çalışması hocanın, onu öneririz. Akademik çalışmalarının üzerine kurduğu, savunduğu barış hakkı nedeniyle elbette Türkiye'de de barışı savunuyor ve Barış Akademisyenlerinden biri olarak ihraç ediliyor. Ama onu ihraç edenler elbette bizim mücadelemizden, bilincimizden ve gönlümüzden ihraç edemediler. O yüzden bugün burada Kıvılcım Turanlı Hocam, hoş geldiniz. Şimdi de sözü "Barış Hakkı" konulu sunumunu yapmak üzere Kıvılcım Hocama bırakıyorum.

Dr. Kıvılcım Turanlı- Teşekkür ediyorum. Bu organizasyonu düzenleyen görünen görünmeyen bütün emekçilerine Kasım da dahil olmak üzere teşekkürlerimi sunuyorum. Ve bugünkü sunumuma Türkiye’de ve dünyada barışı savunan barış savunucularını ve barış aktivistlerini selamlayarak başlamak istiyorum. Çünkü zor bir iş yapıyorlar.

Bugün buraya gelirken özellikle dünyada yaşanan son gelişmelerin de etkisiyle birtakım soruları, soru işaretlerini yanımda taşıdım, kendi kendime sorduğum soruları burada sormak istiyorum. Önce onu belirteyim ama elbette bu soruların yaslandığı birtakım önermeler var. Bu önermeleri de sizinle paylaşmak istiyorum ve bu önermelerimden ilki esasında, barış talep etmek kolay bir şey değildir, çok zor bir şeydir. Çünkü barışı bir insan hakkı olarak kabul ediyorsak/kabul edeceksek bundan sonra ve bir insan hakkı mücadelesini de aynı zamanda barışa yönelik sürdürecekseniz, bir hak talebi mücadelesi olarak sürdürecekseniz son derece politik bir talepten söz ediyoruz. Yani barıştan söz ettiğimizde genellikle değerlerden, insanlıktan, kardeşlikten, huzurdan, uyumdan söz edilir. Bunların hepsinin haklılık payı vardır ama barış talebinin kendisi öyle bir politik taleptir ki, o “2024 yılı için dünya barışını diliyorum” dili var ya siyasilerin, onun dışında bir şeydir; onun dışında birtakım başka talepleri beraberinde getirir, onları savunmayı zorunlu kılar eğer barıştan söz ediyorsak.

Neyi kastediyorum politik olduğunu söylerken? Eğer barış savunuluyorsa ve barış talep ediliyorsa bir kere devletle, kapitalizmle, cinsiyetçilikle, ayrımcılıkla, militarizmle, silahlanmayla, türcülükle hesaplaşmak gerekir; bu kısmını önemsiyorum, biraz sonra ortaya koyacağım tezlerin dayandığı yerlerden birisi de budur. Örneğin sokak hayvanlarına yönelik şiddetin de esasında barışla ilişkisi vardır, o şiddetin önlenmesinin de barışın tesisi ile ilişkisi vardır. Sömürgecilikle ve elbette patriarkayla, bütün bir ekonomik sistemle hesaplaşmayı gerektirir barış talebi, bütün bunlara dair sorular sormayı gerektirir. Bunları verili kabul edip barış talep etmek, aslında birtakım meseleleri ya da bazı sorun alanlarını geride bırakmak demektir ki bu da barışın tesisini neredeyse imkânsız kı-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Kıvılcım Turanlı

lar. Hepsine ilişkin sorular sormamız gerekiyor eğer barış talep ediyorsak ve hepsiyle de, esasında bütün bu kurumlarla da hesaplaşmamız gerekiyor.

Barış talebi politik bir taleptir ve kolay bir şey değildir dedim. Türkiye’de ve dünyada -dünyanın her yerinde de böyle, inanın çok farklı değil- barış talep edenler ya da barışı savunanlar eğer o anda egemenin dili o barışı istemiyorsa hor görülürler, politika bilmemekle, gerçekçi olmamakla itham edilirler. Bunun daha ileri aşaması, barış talep edenlerin terörist olmakla, vatan haini olmakla ve sadakatsiz olmakla itham edilmeleridir ki bu aslında barış talebinin ne kadar politik bir talep olduğunu ve tam da insan haklarını politik içeriğinden nasıl da sıyıramayacağımızı bize gösteren bir yer olarak karşımıza çıkar, aslında şiddetli bir biçimde yüzümüze vurur.

Sadece barış istedikleri için örneğin cezaevine atıldılar, katledildiler dediğimizde o sadece barış diyoruz ya, sadece barış dediğimizde o yukarıda saydığım bütün kurumlarla hesaplaşmayı içeriyor esasında. O yüzden naif görünür ama dünyanın en zor taleplerinden birisidir.

Tam da bu politik içeriği nedeniyle bütün insan haklarında olduğu gibi çok politik bir talep olmasının bir başka boyutu da esasında barışın -Doğan biraz önce dedi ki: Ben duygularımdan yola çıkacağım- barışın, duygunun alanına hapsedilmesidir bir değer olarak. Bunun şöyle sonuçları var: barışı bir değer olarak duygunun alanına hapsedmek aslında barışı dışileştirmektir ya da dışileştirmektir. Dolayısıyla o meşhur kamusal alan-özel ayırımından kaynaklanan ve temellenen, bizim karşımıza çıkan bütün o politik kurguda gerçekçi olmayandır, akılcı olmayandır; politik alansa erkeklerin söz söylediği alandır. Bunu ortaya koyduğumuz zaman bu barışın dışileştirilmesi meselesinin tartışılacak elbette çok önemli boyutları var. Aynı zamanda onun nasıl böyle sadece barış ya da çok naif bir istekmiş gibi değerlendirilmesiyle sonuçlandığını da görüyoruz.

Şimdi dedim ya bütün siyasilerle, kimle konuşursanız konuşun barış, dünya barışı özellikle bir dilek olarak çok önemlidir. Bunu küçümsemiyorum ama dediğim gibi bu politik içe-

riğinden sıyrılmadan talep ettiğimiz zamanda ne kadar zor bir şey olduğunu görüyoruz. Peki, burada sözü edilen barış hangi barış? Şunu söyleyebilirim: Barışa ilişkin çalışmalar, barış talebinin kendisi çok eski; Birinci Dünya Savaşı'ndan önceye dayanıyor, Kant'tan Sayın Başkan örneklerini verdi. Barışa ilişkin talep ve barış özlemi hep dillendirilmiş yüzyıllar boyunca. Ama barışın bir insan hakkı olarak ilan edilmesi de görece yeni, barışın kendi başına bir çalışma alanı haline gelmesi de görece yeni. Savaş karşıtlığı biçiminde ortaya çıkmış ve bu savaş karşıtlığının çeşitli biçimleri olmuş. Örneğin haklı savaş-haksız savaş ayrılmış, daha sonra tüm savaşlara karşıtlık biçiminde ama sonrasında barış hareketleri, yani sadece savaş karşıtlığı değil, aynı zamanda adil barışın koşullarını talep eden barış hareketleri ortaya çıktı. Barış hareketleri eş zamanlı olarak barış araştırmalarını doğurdu. Barış araştırmaları, bir yandan barışın kendisini akademik bir disiplin haline getirirken, bir yandan barışın tanımlanmasını da zorunlu kıldı. Biz hangi barıştan söz ediyoruz? Ben tam bu noktada başka soruları da beraberinde getiren ikinci önermeme geçmek istiyorum.

Barış, devletler arasında çatışmaların olmaması demek değil sadece. Barış esasında hem yine Sayın Başkanın dediği gibi negatif içeriğiyle ve pozitif içeriğiyle düşünecek olursak; evet bir yanı çok önemli çatışmaların olmaması, örgütlü fiziki şiddetin olmaması ama bunun öte yanı Fromm'un olumlu barış ya da Galtung'un -ki barış araştırmalarında önemli bir isimdir- pozitif barış dediği barış, yani şiddetin yokluğu şiddet tehdidinin yokluğudur ve bu bütün dünyada bütün insanlar için geçerlidir. Bu bütün insanlar meselesini diğer önermem ile birlikte tartışacağım ama Galtung bize şunu söyler: Eğer şiddet tehdidi varsa insan hayatına yönelen, bu şiddet tehdidinin olması dahi barışı bozabilecek bir durumdur, barışı ortadan kaldıracabilecek bir durumdur. Devletler arasında savaşın yokluğu önemlidir, örgütlü fiziki şiddetin, örneğin iç savaşların olmaması da önemlidir. Ama çok kırılğandır ve bu kırılğanlığı nedeniyle barışı tesis etmek için değiştirip dönüştürmemiz gereken birtakım kurumlar ve aslında bir sistem var der. Merkez çevre sömürüsü mesela, emperyalizmin sömürüsü mesela,

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Kıvılcım Turanlı

insan hakları ihlalleri mesela, ayrımcılıkla mücadele mesela... Bütün bunları, yani örneğin ayrımcılığı ortadan kaldırmadan kalıcı bir barışın tesis edilmesinin çok zor olacağını, çünkü bunun tam da sömürge zihniyetiyle alakalı olabileceğini pek çok yerde söyler.

Galtung şiddetten bahsederken barışı tehdit eden üç şiddet biçiminden bahseder. Bunlardan birisi doğrudan şiddettir, -hepimizin bildiği fiziki örgütlü şiddet- birisi yapısal şiddettir, birisi kültürel şiddettir. Kültürel şiddetle kastettiği aslında Beyaz Avrupalının üstünlüğüdür. Çünkü onun dışında kalan her şey zaten ötekidir, diğeridir, havale edilmiştir. Hayvanlar, kadınlar, eşcinseller, ırkçılıkla birlikte siyahlar; bütün bunları bir arada düşündüğünüzde bütün bu ötekileştirme, onu yok sayma uç noktada katledilebilir ya da yası tutulamaz olarak görme, esasında yine barışa yönelmiş bir tehdittir ve bu dilin kendisinin de dönüşmesi gerektiğini savunur.

Benim önemseydiğim -elbette onun kültürel şiddet çözümlemesini de önemsiyorum- barışı tehdit eden bir başka şiddet türünden söz eder ki, yapısal şiddet ve yapısal şiddetin iki tane önemli kaynağı vardır. Bunlardan birisi devletin ta kendisidir, birisi de uluslararası sistemdir. Çünkü devletin kurgusu, ekonomik olarak kapitalist, cinsiyetçi yani patriarkal ve aynı zamanda militarizm ile iç içe geçmiş bir kurgu olduğu için barışı tehdit eder. Örneğin bir ideoloji olarak milliyetçilikle, örneğin milli güvenlik devleti olarak karşımıza çıkan militarizmle ve o bütün cinsiyet rollerinin normalleştirilmesi, doğallaştırması ve bunun dışına yani makbul sayılanlar dışındakileri ötekileştirmesi ve hatta onlara zulmetmesiyle birlikte, devlet şiddetin esas kaynağı haline gelir. Ve nitekim kimi araştırmalar gösteriyor ki, devlet şiddeti nedeniyle hayatını kaybeden insan sayısı, çatışmalarda hayatını kaybeden insanlardan daha fazla kimi dönemlerde; örneğin yargısız infazlarda, örneğin idam cezası, örneğin yoksulluk nedeniyle. Bütün bunları düşündüğümüzde devletin kendisi zaten çoğu noktada barışı tehdit eden bir kurum haline geliyor. Öyleyse devletle de hesaplaşmak zorundayız; devlete ilişkin algılarımızla da, özellikle devletin bize dayattığı güvenlik algısıyla da hesaplaşmak zorundayız. Çün-

kü barış talep edilirken dile getirilen şeylerden birisi güvenlidir ama güvenlik adına biz ne kadar şiddete başvurulduğunu biliyoruz. Dolayısıyla burayı, buradaki varsayımları ve kurguları da sorgulamamız gerekiyor. Uluslararası sistemin kendisi de öyle ve uluslararası sistemin dayandığı ekonomik sistemin kendisi de öyle elbette; yapısal şiddetin sebepleri olarak karşımıza çıkıyor.

Tabii Galtung'un tanımlaması çok geniş, o yüzden şununla eleştiriliyor. Örneğin bir düşünür diyor ki: "Galtung beğenmediği her şeye şiddet diyor." Bir başka cephe, Marksist cephe diyor ki: "Devrimci şiddet kaçınılmazdır. Dolayısıyla böyle bir şiddet karşıtlığından söz edemeyiz." Bir başka düşünür yine diyor ki: "Şiddetin tanımını bu kadar genişletmek, neyin şiddet olduğunu tespit etmemiz zorlaştırabilir." Bu eleştirilerde haklılık payı var. Burjuva düşünürü olmakla da suçlanıyor, Avrupalı olduğu için yine beyaz üstünlüğün dilini kullanmakla da suçlanıyor ama benim önemseydiğim kısmı Galtung şunu söylüyor: "şiddetin yokluğunu bir değer olarak muhafaza etmek zorundayız barışı tesis etmek istiyorsak". Bu önemli ve yapısal şiddetin kaynaklarıyla, yani devletin kendisiyle ve uluslararası sistemle hesaplaşmak zorundayız. Bu hesaplaşmayı yaparken aslında o militarist dili de sönmümlendirmek zorundayız. Çünkü militarizm dediğimiz şey esasında savaş zamanında değil, barış zamanında gelişen bir şey. Eğer kitleleri ölmeye, asker olarak ölmeye hazırlamak istiyorsanız, bunun propagandasını zaten barış zamanında yapmaya başlarsınız. O yüzden örneğin barıştan bahsedildiğinde en çok ama ve fakat'ı duyarız. Sürekli karşımıza çıkan bir ama vardır, bir fakat vardır ve yine bir gerçekçiliğe davet; bu gerçekçiliğin karşılanmadığı düşünülen noktalarda da insanların duygularıyla hareket ettikleri, çocuk-sulaştıkları gibi.

Ama daha beteri ben bu tezi yazarken karşılaşmıştım. Örneğin bir hukuk profesörü bana söylemişti: "Barış hakkında mı yazıyorsun? Sen de mi teröristleri savunacaksın?" Şimdi bu da militarist dille ilgili bir şey esasında. Çünkü birini öteki benimsediğinizde ona yaşam hakkı tanımıyorsunuz ve bu yaşam hakkı tanımamanın sonuçları tam da o şiddetin hem örgütlen-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Kıvılcım Turanlı

mesi hem büyümesi anlamına geliyor, sadece dilde kalmıyor çünkü bu şiddet. Yine militarizmin özellikle toplumsal rolleri doğallaştırması, normalleştirilmesi bizi başka meseleler hakkında da sorular sormaya yöneltiyor. Örneğin bir yandan devletler bu militarist kurgunun üzerinde yönelirken, bir yandan şunu söyleyebiliyorlar: “Anneler ağlamasın...” Hangi anneler ağlamasın? Çünkü bazı annelerin ağlamaları da onlara hak görülüyor, bazı insanların yası da tutulmuyor. Ama biz insan haklarından söz ettiğimizde herkesin hakları olduğunu söylüyoruz. Burada sormamız gereken çok ciddi sorular olduğunu düşünüyorum ben.

Yine bu cinsiyet kurguları üzerinden gidersek anneler ağlamasın önemlidir; bu arada ağlamasınlar tabii ki bunu savunuyor falan değilim ama burada sormamız gereken sorular olduğunu düşünüyorum. Gerçekten de yatak odasından cepheye uzanır kadına yönelik şiddet, cepheden de hanelere. Kadınların da rolleri kurbanlıkla genellikle özdeşleştirilir ve kadınların doğuştan barışçı olduğu söylenir. Biz öyle olmadığını biliyoruz ama. Barış araştırmalarının ve barış hareketlerinin en önemli kırılma noktalarından birisi feministlerin aslında bu alana dahil olmalarıdır ve sadece şiddet-militarizm ve cinsiyetçilik ilişkisini değil kadınların çatışmaların sürdürülmesindeki rolünü de deşifre etmişlerdir. Dolayısıyla bütün bunları, bütün bu kabullerimizi de bizim sorgulamamız gerekiyor ve bu sorgulamalardan sonra ancak yapıları dönüştürebilsek biz pozitif barışı tesis edebiliriz.

Peki, buradan yola çıktığımızda ve barışın bir insan hakkı olduğunu söylediğimizde aslında barış hakkının konusunu da ortaya çıkarmış oluyoruz: Pozitif barışın tesisi. Yani sadece negatif barışla, yani sadece çatışmaların olmasıyla yetinmeme hali değil ki İkinci Dünya Savaşı'ndan beri dert çatışmaları önlemektir; ben dünyada bulunduğum süre içerisinde çatışmasız herhangi bir yıl hatırlamıyorum. Çatışma haberi izlediğimiz insanların öldürüldüğünü duymadığımız herhangi bir yıl hatırlamıyorum. Son yıllarda bu şiddet katlanarak devam etti üstelik.

Barış hakkı, yine bir insan hakkı olarak nitelendirdiğimiz de tam da bu barış araştırmaları ve barış hareketlerinin sayesinde bir insan hakkı olarak ilan edilmiştir ve Birleşmiş Milletler bünyesinde de esasında kabul edilmiştir. Bu hususta atılan pek çok adım vardır. Bütün insan hakları sözleşmelerini aslında barışa yönelik, barış için atılmış imzalar olarak da düşünebiliriz. Ama örneğin Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 20'nci maddesi savaş propagandasını yasaklar. Örneğin 1978'de UNESCO ilk kez barışı bir insan hakkı olarak, bütün insanların hakkı olarak tanımlamıştır ve 1984 yılında Halkların Barış Hakları Bildirisi Birleşmiş Milletler bünyesinde kabul edilmiştir. Burada der ki: "Gezegimizde yaşayan halkların kutsal barış hakları bulunduğunu ilan eder, halkların barış hakkını korumanın ve bu hakkın uygulanmasını sağlamanın her devlet için bir yükümlülük olduğunu beyan ederiz."

Bu bir bildiri, evet bir sözleşme değil ama ilan ettiği için önemli. Neden önemli? Çünkü dedim ya, bütün insan hakları politik içeriği olan haklardır esasında. Hukuki norm haline gelmeleri bazen onların içeriklerinden arındırılmalarına neden olabilir. Barış hakkı, bu içerikten arındırma riskiyle en karşı karşıya haklardan birisidir. Çünkü başka haklar söz konusu olduğunda, hak sahibinin belirlenmesi konusunda ciddi tartışmalar vardır barış hakkı söz konusu olduğunda. Barışın tehdidi olan devlette mi barış hakkının sahibi olacak? Mesela devletler içinde mi bir haktır? Üçüncü kuşak haklar içinde kabul ediyorsak evet, devletler içinde barış bir haktır literatüre baktığımızda.

Peki, özgül yaptırımını nasıl olacak? Hocam işte açıkladı; yani İsrail uymazsa kararlara ne olacak konusunda soru işaretlerimiz var. Elbette yollar var, yollar tükendi anlamında söylemiyorum ama yine barışı insan hakkı olarak kabul edeceksek onun diğer insan haklarıyla ilişkisini nasıl kuracağız? Birleşmiş Milletler belgelerinde diyor ki: "Barış, insan haklarına saygının ve insan haklarını gerçekleştirmenin ön koşuludur." Gerçekten ön koşulu mudur? Eğer negatif barıştan söz ediyorsak, aslında örneğin kendi içinde çok baskıcı devletlerin dışarıda saldırgan politika izlemediklerini de gördük. O zaman bir ön koşul diye-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Kıvılcım Turanlı

bilir miyiz? Ya da yine diğer insan haklarıyla ilişkisini kurarken, örneğin milli güvenliğin ifade özgürlüğünü sınırlamasına meşru bir neden olması gibi devletlerin kendilerine açtıkları alanlar konusunda da dikkatli olmak gerekiyor. İfade özgürlüğü barış talebini koruyabiliyor mu? Olmadığını kendi tecrübelerimizden gördük.

Dolayısıyla burada dediğim gibi evet, barış bir insan hakkıdır ve insan hakları kuşakları içerisinde yer alır, Birleşmiş Milletler tarafından da tanınmış ve ilan edilmiştir. Bu ilanın kendisi farkındalık açısından çok önemlidir ama bize mücadelede ne gibi bir yol açabilir, bunun yollarını birlikte bulmamız gerekiyor. Önce o barış hakkının öznesi olan insanları belki tanımlayarak, sadece kendimizi değil... Çünkü insan haklarının kendisi de, barışın kendisi de biraz diğerkamlıkla, diğerini görmekle, onun acısını duymakla ilişkilidir. Orayı duymakla ve özneyi belki tanımlama çabasına geri dönmekle; onu bugünün neoliberal bireyinden biraz kurtarmamız gerekiyor insan haklarından söz ettiğimizde. Çünkü neoliberal politikaların bireyiyle anlıyoruz ki, çatışma bölgelerindeki insanların ve Filistinlilerin bireyleri aynı bireyler değil, algıda aynı insanlar değil gibi. O zaman önce bunu değiştirmemiz gerekiyor. Uluslararası sistemde kabul edildiyse, iç hukukta şöyle ya da böyle talep edebileceğimiz bütün yolları; örneğin ayrımcılıkla mücadele araçlarını kullanarak, örneğin savaş propagandasına yüksek sesle karşı çıkarak yapabileceklerimizi yapmamız gerekiyor. Ancak böyle yol alabileceğimizi düşünüyorum.

Bütün bunlar, yani barışın şu an mümkün görünmemesi onu bir insan hakkı olarak değersiz kılmıyor, aksine onun için daha fazla mücadele etmeyi gerektiriyor. Yine insan hakları mücadelesinin içinde barış mücadelesinin yerini vazgeçilmez kılıyor ve insan haklarıyla ilişkisi anlamında -çünkü barış olmadığında diğer insan hakları kısmen ya da tamamen ihlal ediliyor zaten, bunu biliyoruz- bu ihlallerin önlenmesi açısından da tesisinin önemli olduğunu aklımızdan çıkarmamamız gerekiyor.

Son söz olarak şunu söylemek istiyorum gerçekten; bir hakkın ilan edilmesi ve onun hukuk tarafından tanınması, ona otomatik olarak hukuki bir güvence kazandırmayabilir. Ama onun tartışıl-

masını, içeriğinin doldurulmasını, içeriğinden arındırma çabalarının önlenmesini sağlayabilir ve bunu yapacak olan da barış için mücadele eden insanlar olacaktır. O yüzden burada dikkatli olmak gerektiğini ve soruları çoğaltmak gerektiğini düşünüyorum. Sabrınızı zorlamadığımı umuyorum, teşekkür ediyorum.

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Kıvılcım Hocama biz de teşekkür ediyoruz muazzam sunumu için, estetik ve politik sunum için. Sizin anlattıklarınız bana da Duguit'i hatırlattı. Duguit bir kürsü anarşisti kabul edilir çok erken çağlarda, yıllarda diyelim. Bugün 20'nci Yüzyılın başları da dahil olmak üzere çağdaşımız kabul edebiliriz. Devletsiz bir kamu hukuku murat ederdi Duguit. Bugün Mustafa Bayram Mısır değerli dostum da biraz ondan da yola çıkarak Türkiye'de devlete karşı kamu hukuku diye bir tez yazdı, kitaplaştırdı.

Şimdi evet, savaş suçu devletlerin gerçekleştirdiği bir suç Kıvılcım Hocanın anlattığı gibi. Dolayısıyla devletler aslında hukuksuzluğun ve suç eyleminin öznesi olduğunda kim kamuyu temsil edecek ya da Timuçin Hocamın anlattığı ICJ'nin ara kararlarını uygulayacak bir kolluk gücü yok. Diyelim ki nihai kararlarında Güvenlik Konseyi'ne başvuruyor. ICC'nin ise o imkânı da yok, hiçbir kolluk gücü yok. Yani bizim örneğin Barolar Birliği'nin suç duyurusu ve diğer başvurular nedeniyle İsrail devlet yetkilileri hakkında savaş ve soykırım suçu cezası verildiğini varsayalım, bunu uygulayacak bir kolluğu yok. Burada kim kalıyor geriye? Bizzat halkın kendisi kalıyor. Yani kamuyu da temsil etmek üzere artık kamusal güç olarak devletler bu suçu işlediğinde onların karşısına aynı zamanda bir kamu hukuku olan barış hakkını ve savaş suçlarına karşı mücadeleyi yürütmek üzere biz kalıyoruz. O bakımdan Barış Akademisyenleri meselesinde de evet, barışı kamu temsil etti. Çünkü devletler barış hakkını kendi konumlarına göre nitelendirip, kendi konumlarına göre tanıyor veya tanımıyorlar. Bize böyle de bir boyut açmış oldunuz. İyi ki gelmişsiniz, iyi ki bunları anlatmışsınız Hocam, çok teşekkür ederiz.

I. OTURUMUN SORU-CEVAP BÖLÜMÜ

Soru-Cevap

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Şimdi bir soru-cevap kısmımız var. Fakat burada yine arkadaşlarım uyardı, hatırlatayım: Saygıdeğer Koordinatörümüz Gürkan Altun, Barolar Birliği Başkan Yardımcımız, onun çok büyük emek ve çabasıyla çıkan Barolar Birliği özel sayısı var. Tamamen takvimsel bir tesadüf, hoş bir tesadüf; bu son özel sayı Barış Akademisyenlerine atfen o konuda çıkarıldı, o konuda makaleler var. Onları da çıkıştaki standımızda bulup edinebilirsiniz.

Şimdi bir 10 dakika soru-cevaba ayırdıktan sonra plaket töreniyle Birinci Oturum tamamlanacak. Ben şimdi sorularınızı almak isterim. Buyurun lütfen; kendinizi de tanıtarak ve hangi konuşmacıya hitaben sorduğunuzu da ifade ederek sorarsanız seviniriz.

Rıza Sümer- Adım Rıza Sümer, Şiddetsiz Toplum Derneği Başkanuyım. Aslında ben hemen hemen her toplantıda soru sormam, söz alırım kısa. Burada söz almamak niyetiyle geldim fakat Kıvılcım Hocam gerçekten aramızdaki onlarca yıllık yaş farkına ve belki de başka farklılıklarımız da vardır ama bu kadar mı örtüşür şiddetle ilgili, insan haklarıyla ilgili, kadın haklarıyla ilgili? Ancak konuştuğu kelimelerden bir tanesi yazdığım bir kitapla ilgili, Anneler ve Gözyaşları.

Son olarak şunu söylüyorum. Bu kitabı yazdıktan ve derneği kurduktan sonra arkadaşlarımla beraber Türkiye ve dünyadaki annelere annelerin gözyaşlarının dinmesi için her yerde örgütlü olmalısınız, iletişim içinde olmalısınız, silahsız, şiddetsiz bir dünyaya emek katmalısınız birlikte dedim ve hem Türkiye'den hem de dünyadan böyle bir insanı, böyle bir anneyi, kadını -tabii gönül annesi de dahil buna- bekliyorum. Bu anne ortaya çıktığı takdirde yanında yer alacak olan ilk erkek

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

de benim dedim. O nedenle kutluyorum baroyu. Yani inanılmaz bir şey, bana da söz verdiğiniz için çok teşekkür ediyorum. Kitaplarımı Kıvılcım Hocama da vereceğim biraz sonra. Her şey gönlünüzce olsun. Annelerin gözyaşı dökmediği bir Türkiye ve dünya dileğini sunuyorum tekrar.

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Teşekkür ederiz Sayın Başkan, sağ olun. Evet, buyurun hocam.

Cengiz Köse- Hukukçu değiliz ama Türk vatandaşıyız, yurttaşız. Dolayısıyla da bir sürü sivil toplum örgütlerinde görev alıyoruz. Öncelikle Türkiye Barolar Birliği'ni bu dönemde böyle bir barışla ilgili ve Filistin'le ilgili kongresi için çok teşekkür ediyorum. En büyük mutluluğum da Güney Afrika'nın, Mandela'nın ışığını yaktığı, Atatürk'ün yüzyıl evvel "yurtta sulh, cihanda sulh" söylevini bayrak olarak açıp büyük bir cesaretle Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne götürmesi. Bunun için de ayrıca onlara çok teşekkür ediyorum.

Şimdi bizim Türkiye Cumhuriyeti, aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya halkları için tek söylevi olan Atatürk'ün "yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi olmuştur ve 100 yıl bu Cumhuriyet bu şekilde dünya uluslarına da örnek olmuştur. Dünyada Birleşmiş Milletler kurulmuş, daha sonra uluslararası insanlık mahkemeleri, ceza mahkemeleri, Dünya Sağlık Örgütü ve gıda yardımı. Ama İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler kurulurken ne yazık ki orada kuruluş aşamasında beş tane veto hakkıyla adil olmayan bir yönetim biçiminin olduğunu gördük. Yani 100-200 küsur ülkenin olduğu bir yerde 5 kişiye veto hakkı varsa, orada adil temsiliyet yoktur.

Dünyada son yıllarda Siyonizm ve bunun destekçileri -biliyoruz- Amerika, İngiltere ve Fransa'nın desteklerinden sürekli savaş, savaşa dayalı insanlar ve silah sanayii... Bunu nasıl önleriz? Bunun formülü, kanun ve yasalar bunları ancak engelleyebilir.

Gelelim Türkiye'ye. Dünyanın portföyünü gördük ama Türkiye'de şu anda yüzyılın tüm değerleri adalet, hukuk, hak işte Yargıtay ile Anayasa Mahkemesi'nin- ve bizim de gidi-

şimiz çok büyük bir faciaya doğru. Bu konuda Barolar Birliğimiz, tüm sivil toplum örgütleri mücadele ediyor ama halkı yanına alması lazım. Halktan bir kıvılcım gelmezse bunu da en güzel hukuk ve adalet için yapabilecek barolardır. Tabii ki makina mühendisleri, tüm sağlık meslek örgütleri ama bu kıvılcıma başlatmışsak bizi de Filistin'den çok daha kötü bir gelecek bekliyor. Bu konuda neler yapılabilir? Kıvılcım Hocama, artı diğer hocamızdan lütfen bu konuda bir görüş rica ediyorum. Teşekkür ediyorum.

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Sorunuzu dolayısıyla Türkiye'de nasıl bir mücadele vermek gerekir olarak mı somutlayabiliriz? Bu konuda bir cevabınız olur mu? Buyurun Kıvılcım Hocam.

Dr. Kıvılcım Turanlı- Yani net, hap bir cevabım yok buna tabii ki... Şimdiye kadar ne yaptysak ve yapıyorsak galiba yapmaya devam ederek hem birbirimizin elini tutarak hem örgütlenerek hem de barışı talep etmeye devam ederek... Verilebileceğim tek cevap bu, şimdi şu an için söyleyebileceğim en azından. Belki bu yolları ve başka yolları da birlikte arayarak...

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Teşekkürler Hocam. Hocam siz... Teşekkürler. Başka soru niteliğinde olabilirse çok seviniriz. Vaktimiz azaldı buyurun. Lütfen.

Sena Kamile Kar- Merhaba. İsmim Sena Kamile Kar. Benim sorum kıymetli Kıvılcım Turanlı'ya olacak: Küresel barış için yerel barışı destekleyen bir Türk genciyim. Kalıcı bir barışın anahtarının gençler olduğu söyleniyor. Buna dayanarak sürdürülebilir barışın mimarları gençlere verilebilecek başlıca sorumluluklar neler olabilir? Bu birinci sorum.

İkinci sorum ise devletin bize sunduğu temel hak ve özgürlükleri sorgularken nasıl bir yol haritası izlemeliyiz? Teşekkürler.

Dr. Kıvılcım Turanlı- Bu, diğerinden daha da zor bir soru. Burada ilk soruya cevap vererek gençlere yükümlülük ve sorumluluk yüklemek gibi bir şey hissetmiyorum üzerimde. Çünkü gençlik zaten o sorumluluğu kendiliğinden alıyor as-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

lında. Bunun haddimiz ve hakkımız olduğunu da düşünmüyorum. “Şöyle yapmalısınız, böyle yapmalısınız...” Çok samimiyim bunda, haddimiz ve hakkımız olduğunu düşünmüyorum. Gençlik her zaman yolunu buluyor bütün mücadeleler böyle başladı zaten.

Sadece şunu düzelteceğim. Devletin verdiği hak ve özgürlükler değil, onları biz aldık, insan hakları mücadelesi aldı. Yani hiçbir hak öyle tepeden verilmedi bize, hiçbir zaman verilmedi. Burada biz derken sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını değil, bütün dünyayı kastediyorum. Vermiş olsalardı kadınlar oy kullanmıyordu çünkü; yani onlar vermediler. O yüzden buna sahip çıkmanın yolu da galiba bastırmaya çalıştığı her yerde güçlü bir hayır demekten geçiyor. Ve tabii ki hukukun araçsallığını ihmal etmeden, yani hukukun kendisini bir amaç haline getirmeden. Ama o araçsallığı hem meşru mücadele anlamında, hem farkındalığı yayma anlamında. Ama hukuk, özellikle insan hakları söz konusu olduğunda politik içeriklerini unutmadan hareket etmek gerektiğini düşünüyorum ben.

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Tekrar teşekkürler. Başka bir soru yok zannediyorum. Buyursunlar.

Vehbi Bey- Merhabalar. İsmim Vehbi, avukatım; Kıvılcım Hocama bir sorum olacak. Bu şiddetle ilgili tartışmalar, korkudan uzak olmakla, güvenlikle ilgili tartışmalar gerçekten çok önemli. Bunları detaylı olarak anlattınız ama bir hukukçu olarak şunu, avukat olarak şunu merak ediyoruz: Bu hakla ilgili bir norm; bunun riskinden de bahsettiniz, onun da farkındayım ama biraz önce mesela bir sözleşme vardı, bir mekanizma işletilebildi. Biz bunu bir yere şikayet edebilecek miyiz, ileride bir norm oluşabilecek mi ya da bununla ilgili bir içtihat var mı? Kim şikayet edebilecek, kime şikayet edebilecek? Bu konular yani netleşecek mi sizce? Netleşmese de daha mı iyi olur? Sorum bu, teşekkür ederim.

Dr. Kıvılcım Turanlı- Kastınız barış hakkının bir norm haline gelmesi halinde bu ihlal edilirse nereye başvurulacak gibi, doğru mu anladım? Onun için soruyorum...

Şunu söyleyebilirim burada: Eğer normlaşırsa bunun içeriğini doldurmak ve başvuru mekanizmalarını oluşturmak için de elbette bir çaba olacaktır ama her zaman etkili olacak mıdır? Bugün için söylüyorum, çok emin değilim. O da galiba barış hareketleri ve barış mücadelesinin elinde. İnsan hakkı olarak tanıdıktan sonra bir mahkeme ya da şöyle söyleyeyim: Burada özenilen barış gerçekleştiğinde zaten buna gerek olmayacaktır. Ama şimdiden yolları döşenmesi; bence mesela Soykırımın Önlenmesi Sözleşmesi en önemli adımlardan birisidir, Roma Statüsü çok önemli bir adımdır, Uluslararası Adalet Divanı'nın varlığı önemlidir. Daha iyileştirilebilir mi? Kuşkusuz. Mevcut uluslararası yapının dışında bunları da destekleyebilecek yapılar kurulabilir mi? Kuşkusuz. Ama bu da uzun erimli bir mücadelenin sonucu. Bugünden yarına olacak mı diyorsanız, hayır olmayacak ama olacak, bir gün olacak. Ben umutsuz değilim.

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Evet bir soru da Timuçin Hocama iletildi. Onu da aldıktan sonra soru-cevap bölümünü bitirmek durumdayız.

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin Köprülü- Youtube'dan seyreden iki meslektaşım mesaj atmış. Bir tanesinin sorusu az önce konuşmamda söylediğim ateşkes veya saldırıların durdurulmasına ilişkin Ukrayna-Rusya meselesi neden farklı? Onu izah edeyim.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik işgali, saldırısının temelinde yatan gerekçe, Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerinde etnik Rus azınlığa yönelik soykırım gerçekleştirildiği iddiasıdır. Yani "benim oradaki etnik azınlığıma bir soykırım gerçekleşiyor, ben de buna müdahale ediyorum denazifikasyon yapacağım, orayı temizleyeceğim" saikiyle bir işgal gerçekleştiriliyor. Meselenin temelinde yatan şey, soykırım suçu işlendiği iddiası. Ukrayna da buna karşılık soykırım suçu işlemediği savunmasını yapıyor. Bunun tespiti, bir nevi hukuk diliyle söylersek bir menfi tespit davası gibi bir şey. O yüzden farklı diyorum. Oradaki işgalin temelini oluşturan şey, soykırım yapıldığı ve buna karşı bir meşru savunma gerçekleştirildiği iddiası, ikisi arasındaki fark burada.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

Bir diğer soru da bu İsraili devlet yetkililerinin -bunlar silahlı kuvvetler yetkilisi de olabilir, bakan da olabilir, milletvekili de olabilir- soykırımı ilişkin soykırım çağruları veya soykırım retoriğinin delil olarak kullanılıp kullanılmayacağı. Buna peşinen hayır cevabı verilemiyor. Uluslararası ceza mahkemelerinin gerek ad hoc mahkemelerin gerek Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kararlarına bakıldığında, soykırım suçuna ilişkin olarak fail bunu itiraf etmedikçe, söylemedikçe özel kastı ortaya koymak pek de mümkün olmuyor. Uluslararası Adalet Divanı'nın önündeki uyuşmazlıkta da bu dile getirildi zaten. Böyle bir siyaseti açıkça devlet ortaya koymadığı sürece, siz bir grubun, kişinin, kişilerin, askeriyenin fark etmez soykırım kastıyla hareket edip etmediğini gerçekleştiren olaylardan, o kontekstten çıkartırsınız, delilleri oradan elde edersiniz. Bu delillerden bir tanesi de askeri yetkililerin veya siyasi yetkililerin açıklamalarıdır. Eğer bu açıklamalar imha kastına yönelikse, işte "biz aslında insanlarla değil, bir tür hayvanlarla mücadele ediyoruz, orayı temizleyeceğiz" gibi ifadeler, soykırım kastını gösterebilecektir.

Fakat Ruanda'da Tutsi ve Bosna Srebrenitsa soykırımlarında bu söylemleri görüyoruz. Özellikle Bosna'daki Srebrenitsa soykırımı öncesindeki telsiz konuşmalarının dökümlerinde bu söylemler yer alıyor. Bunları okuduğunuzda Sırplar tarafından Boşnaklara ve Müslüman Boşnaklara yönelik aşağılayıcı bir dil kullanıldığını görüyoruz. Kullanılan bu aşağılayıcı dilin tarihsel önyargılardan kaynaklanan artık alışılmış söylemler olduğu da ileri sürülebilir. Ama işte Srebrenitsa'da olduğu gibi telsiz konuşmalarında geçen "bütün Türkleri öldürün" şeklindeki ya da "temizleyin" şeklindeki ifadeler soykırım kastını ortaya koyabilecektir. Elbette İsraili yetkililerin her söylediği söz soykırım kastının delilidir diyemeyiz; bunlardan imhaya ya da soykırım çağrısına yönelik olanlar mutlaka Divan'da tartışılacaktır.

Mesela Benyamin Netanyahu'nun Tevrat'ta bahsedilen bir kavim olan Amalek'e atıf yaparak yaptığı konuşma büyük tepki çekmişti. Bizim de Türkiye Barolar Birliği adına hazırladığımız Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvuru dilekçemizde

devlet başkanı Hertzog'tan, sonra ikinci sırada yer verdiğimiz bir konuşmaydı. Bahsi geçen konuşma Güney Afrika temsilcileri tarafından da duruşmada ileri sürüldü ama İsrail adına hukuk ekibinin başında olan Malcolm Shaw da buna konuşmanın tamamının değerlendirilmesi gerektiği şeklinde cevap verdi. Hakikaten konuşmanın tümüne bakıldığında Netanyahu'nun belki başka bir şey söylemeye çalıştığı ama o kesimin haber yapıldığını gördük. Uluslararası Adalet Divanı da tedbir kararı verirken, tedbir kararının gerekçesinde bazı söylemlere değindi. Bu söylemler arasında mesela Netanyahu'nun Amalek kavmiyle ilgili söylediği yanlış hatırlamıyorsam bulunmuyordu. Ama bu söylemler önemlidir ve bu söylemlerin sahaya etkisi de önemlidir. Yine Güney Afrika'nın duruşmada ifade ettiği gibi İsraili siyasilerce kullanılan "yakacağız, yıkacağız, onlar insan değil hayvan, şöyle mücadele edeceğiz" gibi ifadelerin çatışma sahasına yansması bambaşka olabilecektir. Bir askerinin veya orada illegal bir şekilde bulunan yerleşimcilerin bu sözleri farklı algılayıp bazı suçlar işlemesinin önü açılabilecektir ki Güney Afrika da bu söylemlerin sahaya yansımalarını delilleriyle ortaya koydu. Özellikle İsraili askerlerin çekip sosyal medyada paylaştığı bazı videoları, Netanyahu'nun söyledikleri üzerine oradaki askerlerin videolarını paylaştı O yüzden tek başına bir delil tabii ki olmayacaktır ama özel kastı ortaya koyması bakımından önemli bir emare kabul edilebilir. Teşekkür ederim.

Av. Doğan Erkan (Oturum Başkanı)- Evet, ilk oturum bakımından süremizin sonuna geldik. Ben Sayın Büyükelçiye, değerli konuşmacılarımıza çok teşekkür ediyorum. Bu arada İkinci Oturumun konuşmacıları da gelmiş bulundular. Ben oturum başkanlığını devredeceğim için şu aşamada şimdiden kendilerine hoş geldin diyorum: değerli Doçent Doktor Doğa Elçin, Sayın Avukat Zelal Nur Ünal İkinci Oturumu konuşmacıları ve Doktor Günel Kurşun Hocam buradalar. Sizi de hoş geldiniz selamlaması yaptıktan sonra ilk oturumu şöyle sonlandırmak isterim.

Bir barışsevere atıf yapmak istiyorum toparlarken. Ülkesinin içinde bulunduğu savaşı, bizzat ülkesinin içinde bulundu-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

ğu savaşı haksız bir paylaşım savaşı olarak değerlendirip, kendi ülkesinin askerlerini “bu savaş bizim savaşımız değil” deyip barış sloganıyla cepheden çeken, cepheden koparıp savaştan çekerek monarşiyi deviren ve sonrasında devrimi başaran bir lider; Lenin’den alıntı yapmak istiyorum. Sonrasında da bu barış kararını korumak için büyük bedeller ödemiştir. Bir barışçıdır Lenin aynı zamanda ve barışı savaşarak kazanmıştır tüm diğer barış önderleri gibi. Barış düşü demistik sözlerimizde, şöyle diyor “düş kurma” kavramı için Lenin:

“Eğer düş gören kimse düşüne ciddi olarak inanırsa, yaşamı dikkatle gözler, gözlemlerini gökte kurduğu şatolarla karşılaştırırsa ve eğer genel olarak söylemek gerekirse düşünün gerçekleşmesi için bilinçli olarak çalışırsa, düş ile gerçek arasındaki ayrılığın hiçbir zararı olmaz. Düşlerle yaşam arasında bir bağ varsa, her şey yolundadır.”

Biz de barış düşümüzün gerçekleşmesi için bu oranda işler yapıyoruz, gerçekte düş arasında bir bağ kurmaya çalışıyoruz. Bu bağı sizlerle kuruyoruz. İki etkinlik kararı almıştık şiddetle mücadele kurulu toplantısında; iki temel iş, iki temel mücadele kararı almıştık son süren Gazze saldırılarından sonra: Bir tanesi Uluslararası Ceza Mahkemesi başvurusunun alt yapısını örnek Barolar Birliğimize şeklinde; bir tanesi de bu konferansın yapılmasıydı. Herkesten ismen bahsettim, bahsetmeden olmaz. Öncelikle bütün kurulda emek veren arkadaşlarıma ve desteklerini esirgemeyen Yönetim Kurulumuza teşekkür ediyoruz. Ama bu konferans fikri de kurulumuzun da fikir öncüsü olan Dönem Sözcümüz Sayın Avukat Asude Şenol’un, Asude Ablamızındır. O yüzden hem kurulumuzun hem de bu etkinliğin fikir annesidir. Kendisine de özel bir teşekkür iletmek isterim.

Tüm katılımcılara, tüm konuşmacılara ve tüm konuklarımıza tekrar teşekkür eder, barış düşümüzü gerçekleştirdiğimiz mücadele dolu günler dilerim.

II. OTURUM

Oturum Başkanı:

Av. Aslı Koçak Arıhan
TBB Şiddetle Mücadele Kurulu
Yürütme Kurulu Üyesi

Konuşmacılar:

Av. Dr. Günal Kurşun
İnsan Hakları Gündemi Derneği
Ankara Temsilcisi
Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargılama Yetkisi

Doç. Dr. Doğa Elçin
Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Uluslararası Özel Hukuk ABD Öğretim Üyesi
Savaş ve Kitleli Göç

Av. Zela Nur Ünal
Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi
Başkan Yardımcısı
Savaşta Kadın Hakları İhlalleri

Av. Hilal Çelik
Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi
Başkanı
Çocukları Savaştan Korumak

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Katılımcılar gerçekten de bizi çok mutlu etti. Biraz önce de konuştuk; o kadar güzel bir yelpazedesiniz ki genç, daha orta yaş ve hem meslektaşlar hem meslekten hariç katılımcılar olarak bizi çok mutlu ettiniz.

Ben Oturum Başkanı olarak aslında kendimi pek düşünmemiştim. Sağ olsunlar kuruldaki arkadaşlar bunu bana layık gördüler. Doğan'ın açış ve Oturum Başkanı olarak yaptığı konuşmanın altına ben de imzamı atıyorum.

Onun dışında ama bu etkinlik açıkçası birçok açıdan bildiğimi düşündüğüm şeyleri bilmediğimi göstermekle birlikte, yaşadığımız bu kadim coğrafyada yüzyıllardır gerçekten insanoğlunun barış hakkı için hâlâ konuşuluyor olması ciddi olarak bir sorun. Ama bu bir gereklilik ve özellikle bulunduğumuz meslek grubu olarak da bu gerekliliği, bu sorumluluğu üstümüze alıp gerek panellerle gerekse diğer etkinliklerle her daim toplumda ciddi olarak canlı tutmak zorundayız.

Biraz önce hepimizin de dikkatini çekti; iki büyükelçi, ikisi de aslında ne kadar farklı coğrafyalarda fakat yaşadıkları o barış mücadelesi, varoluş mücadelesi ne kadar ortak. Bir çok ülke için, birçok coğrafyadaki insanlar için aslında barışın anlamı gerçekten çok farklı ve çok özel. Özellikle Birinci Oturumda değerli hocalarımızın anlattığı gibi biz de hep beraber ciddi bir bilgi birikimine sahip olduk. Eminim şimdi de sabahki gibi çok değerli katılımcılar, konuşmacılarımızla birlikte tekrar devam edeceğiz.

Ben özellikle Günel Hocamızla birlikte başlamak istiyorum. Sizleri dinliyoruz.

4 kişiyiz o yüzden de 20'şer dakika olarak düşündük. 20'şer dakika sonrasında da soru-cevap kısmı mutlaka olacak ve onlar ciddi olarak da bizlerin de beklediği sorularınız. Lütfen rahatlıkla sorularınızı da sorabilirsiniz; o ciddi katılım sağlayacaktır, bize de katkı sağlayacak. Bu bağlamda hocam teşekkür ederek size sözü veriyorum.

Av. Dr. Günel Kurşun- Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan. Öncelikle nazik davetleri ve bu kadar önemli bir konuda böyle bir sempozyumu organize ettikleri için Türkiye Barolar Birliği'ne, Yönetimine Sayın Başkan şahsında çok teşekkür ediyorum. Bu kadar önemli bir konuda, bu kadar önemli başlıkları aynı oturumda ve bu kadar güzel kadınlarla birlikte konuşma fırsatı verdiği için de kendimi çok şanslı hissettiğimi belirterek başlayayım.

Benim çok dikkat ettiğim bir şey, özellikle konuşmacıların arasında cinsiyet dengesinin sağlanması. Çünkü cinsiyet eşitliğinin önemi konusundaki panellerde sırf erkek konuşmacılardan acayip sıkılmış durumdayım; efendim işte KHK'ların hukuki konumu konusunda içinde KHK'lı olmayan, KHK'luların tamamen nesneleştirildiği panellerden son derece sıkılmış birisi olarak bu hassasiyete dikkat ettikleri için ayrıca teşekkür ediyorum.

Şimdi benim bugünkü konum, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisi. Uluslararası Ceza Mahkemesi ile benim ilgim ne? Çok kısaca onu arz edeyim size: 1998 yılıydı, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Türkiye'de kuruluyordu. Ben de kurucularından birisiyim. Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde o dönem genç bir ceza hukuku asistanıydım. Uluslararası Ceza Mahkemesi için bütün dünyada bir kampanya yürütülüyordu. Çünkü 1998 Roma Statüsü yeni takdim edilmişti, üzerinde de büyük bir ceza hukuku ve uluslararası hukuk tartışması yürüyordu. Bu aynı zamanda insan hakları hukuku adına da yapılan önemli bir tartışmaydı. Çünkü o güne kadar dünya üzerinde kalıcı ve sürekli bir ceza mahkemesi yoktu. Tarihte benzerleri vardı, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri; sabah oturumunda gayet yetkin şekilde özellikle Timuçin Bey açıkladı. Nazi Almanya'sının özellikle Yahudilere ama sadece Yahudilere değil, Yahudilerle birlikte Sinti-Çingenelere, LGBTİ bireylere, engellilere, aslında toplumda ari ırktan görmediği herkese yönelen bir şiddet ve ötekileştirme. Ama şiddeti gitgide artan medeni kanun değişikliğiyle, Alman Medeni Kanununu değiştirip Yahudi kadınlarla evlenmeyi yasaklıyorlar. Neden? Çünkü Yahudilikte soy bağı anne üstün-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Gönel Kurşun

den yürüyor. Yahudi kadınla evlenen ari ırk, eğer çocuk yaparsa -tırnak içinde söylüyorum- “pis, necis” insan sayısını bir arttırmaktan başka bir işe yaramıyor o faşist düşünceye göre. Dolayısıyla medeni kanunda dahi değişiklik yaparak hukuki tabanını hazırladıkları bir soykırım söz konusu İkinci Dünya Savaşı’nda.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında tabii çok büyük bir yıkım, kıyım ve 6,5 milyon Yahudi’nin öldürülmesiyle karşılaşıldı ve bundan sonra 1948 Soykırım Sözleşmesi yürürlüğe konuldu. Birleşmiş Milletler’in 2 numaralı büyük sözleşmesidir. İlk kararı, yani 1 numaralı kararı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin kabulüdür. Hemen ondan sonra Soykırım Sözleşmesi gündeme gelmiştir ve Birleşmiş Milletlerin 3 numaralı birleşiminde aldığı kararla imzaya açılmış, 1951’de yürürlüğe girmiştir ve günümüzdeki uluslararası hukuk yapısını oluşturan ya da o çatıyı kuran Birleşmiş Milletler’in de aslında çok önemsendiği bir sözleşmedir bu. Ancak Soykırım Sözleşmesi’nin varlığı soykırımları engellemedi dünya üstünde.

Ben de o dönem, soykırım suçu konulu yüksek lisans tezimi yazarken bu konuyla ilgilenmeye başladım. Sonra Uluslararası Ceza Mahkemesi kavramıyla karşılaştım. A neymiş bu derken, apayrı bir dünya açıldı önümde. Çünkü tarihte soykırımlar silsilesine baktığınız zaman, yani insan olmakla özdeş aslında. Yani tarihin en eski devirlerinden beri savaş, savaşta yenmeye yenilme, yenen grubun, kabilenin ya da ırkın yenilenleri köleleştirmesi, her şeylerine sahip olması, öldürmesi, onları yok etmesi... Bunlar görülen tablolar ama 20’nci Yüzyılda “artık medenileşti dünya” dedikten sonra, “yeni bir aşamaya geçiyoruz insanlık adına” dedikten sonra hâlâ o eski üzücü tablonun ortaya çıkması, şüphesiz beraberinde belli hukuki tedbirlerin de alınmasını gerektirmiş. Bu çerçevede uzun bir sessizlik dönemiyle karşı karşıyayız. Yani Soğuk Savaş döneminde uluslararası hukuk şüphesiz yayınlanan makaleler, kitaplar dolu ama hayata geçmesi uzun bir süre alıyor bunun.

Mesela Vietnam Savaşı döneminde ya da Kızıl Khmerler-Khmer Rouge soykırımı sırasında -ki bu hukuken bugün hâlâ

bir soykırım olarak kabul edilmiyor- Soykırım Sözleşmesi'nde 4 tane gruba karşı soykırım yapılması öngörülmüş durumda: Ulusal, etnik, ırksal ve dinsel gruplar. Khmer Rouge-Kızıl Kmerler soykırımında bir siyasi grup söz konusu olduğu için, siyasi grup da Soykırım Sözleşmesi'yle korunan bir grup olmadığı için bugün soykırım olarak kabul edilmiyor bu. Ama soykırım olmayan bir şey suç değil midir? Şüphesiz suçtur. Bu da bizi insanlığa karşı suç tanımına götürüyor.

İnsanlığa karşı suçun tanımı çok daha geniş soykırımdan; soykırım gibi özel kast gerektirmiyor, genel kastla da işlenebilen ve birazdan yine atıf yapacağım Roma Statüsü'nde insanlığa karşı suç üç A4 sayfasını dolduracak şekilde suçun unsurları açıklanıyor. Çok ayrıntılandırıldı günümüz itibariyle, ama 1993 yılına kadar uluslararası ceza hukukunda bu konuda ileriye doğru atılmış bir adımla karşılaşmıyoruz. 1993'te hepimizin hatırladığı Avrupa'nın ortasında yaşanan o meşum Eski Yugoslavya topraklarında yaşanan soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarından sonra Birleşmiş Milletler'in toplanıp bir ad hoc yani geçici olaya özgü nitelikte bir Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsü hazırladığını ve böyle bir mahkemeyi kurduğunu görüyoruz.

Bundan 1 yıl sonra, bu defa Afrika'nın ortasında, Ruanda'da yine çok elim bir soykırım hadisesiyle karşılaşmıyoruz. Ruanda ülkesi, Orta Doğu Afrika'da çok küçük bir ülke; Hutular ve Tutsiler adı verilen iki ana etnik gruptan oluşuyor ülke. Bu gruplardan Hutular çoğunluk, Tutsiler azınlık ama soykırımlara yol açan sömürge mantığının bir gereği olarak İngilizler ülkeden ayrılırken azınlık olan Tutsileri yönetici sınıf ilan edip, çoğunluk Hutuları yönettirmişler ve bu da yönetilen Hutular nezdinde büyük bir öfke yaratıyor zamanla. Neticede isyan başlıyor ve 2,5 ay içerisinde 1 milyon insanın öldürülmesi söz konusu.

Bu rakamlar tabii çok tartışılıyor. Soykırım mantığı açısından şunu biliyoruz; yani soykırım kastıdır önemli olan. Bu kastla bir kişinin bile öldürülmüş olması soykırım suçuna sebebiyet verir ama Afrika'nın ortasında yaşanan bu olaydan sonra

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Günel Kurşun

da bu defa Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulduğunu ve yargılama yaptığını görüyoruz. Bu iki mahkeme hâlâ bugün varlığını devam ettiriyor, yargılamaları da devam ediyor aradan bu kadar zaman geçmesine rağmen.

Bu tabii uluslararası ceza hukukunda önemli bir tartışmayı da tetikledi. Yani bir olay oluyor, biz bir mahkeme kuruyoruz; sonra başka bir olay oluyor, o olaya özgü biz bir mahkeme daha kuruyoruz. Bu hep böyle mi gidecek? Hayır, “bizim kalıcı ve sürekli bir uluslararası ceza mahkemesine ihtiyacımız var” düşüncesi gitgide daha güçlü şekilde dile getirildi ve özellikle de sivil toplum kuruluşlarının büyük çabasıyla, büyük baskısıyla 1998 yılında Roma Statüsü imzaya açıldı Birleşmiş Milletler’de. Dün itibariyle Ermenistan son ülke olarak katıldı. Şu anda yanlış bilmiyorsam 124 ülke Uluslararası Ceza Mahkemesi’ni kuran Roma Statüsü’ne taraf niteliğini kazandı. Belki soru-cevap bölümünde geri döneriz buna.

Tabii bu Ermenistan’ın Roma Statüsü’ne katılması, Putin’in dünya üzerinde seyahat edebileceği ülke sayısını bir azalttı, böyle de bir etkisi var. Çünkü taraf ülkelerin mahkemeye iş birliğinde bulunma mükellefiyeti var. Vladimir Putin konusunda da Ukrayna krizinden ötürü bir uluslararası yakalama emri çıkartıldığını biliyoruz, Uluslararası Ceza Mahkemesi’nden. Dolayısıyla uluslararası yakalama emri gereğince hakkında böyle bir karar olan Rusya lideri, UCM’ye taraf olan devletlere seyahat edemiyor bugün itibariyle ama Türkiye’ye gelebiliyor. Nitekim yakın bir gelecekte Türkiye’yi de ziyaret edeceği açıklandı hafta başı.

Şimdi Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin kuruluş hikayesinden sonra yargılama yetkisine gelelim. Kimleri yargılıyor Uluslararası Ceza Mahkemesi? Sabahleyin yine Timuçin Hoca’ya atıf yapacağım, gayet güzel şekilde Uluslararası Adalet Divanı’nın yargılama yetkisini anlatırken dedi ki: Devletler birbirlerini şikayet ediyorlar ve devletlerin aslında bir anlamda yargılandığı bir mahkeme. Uluslararası Ceza Mahkemesi bunun tam tersi. Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde kişiler yargılanıyor efendim; devletler yargılanmıyor, devletlerin herhangi

bir sorumluluğu yok. Kişi sorumluluğu ilkesi UCM'de esas ve yalnızca gerçek kişiler yargılanabiliyor. Bu durumun temel nedeni, devletin tüzel kişiliğinin aslında yargılanamaz, yargılansa bile bir ceza ile karşılanamaz oluşu. Ama devletin yöneticisi bir gerçek kişi ve o yargılanabilir ve bir ceza da verilebilir. Çünkü o devletin temel politikalarını geliştiren, kararları alan, her zaman o devletin yöneticileri, yönetici kadrosu, başkanı, başbakanı, bakanları, genelkurmay başkanı; kimse bu kararları alıp uygulayanlar onlar ve bunlar gerçek kişiler ve bunlar her zaman yargılanabilir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin zaman bakımından yetkisi, yani *ratione temporis*, ne zaman işlenen suçlara bakıyor? Roma Statüsü'nde mahkemenin yargılama yetkisinin başladığı tarihten itibaren işlenecek suçların yargılanabileceği belirtiliyor. Mahkemenin yargılama yetkisi 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girdi, bu tarihten sonra işlenen suçlar UCM tarafından yargılanabilir.

Önceki suçlar yargılanmıyor mu? Onun da belli "hileleri" var. Bizim ceza hukukunda sürekli kullandığımız mütemadi suç kalıbını oturtursanız; yani ihlal çok eski bir tarihte başlamıştı, devam ediyordu, mütemadiyen devam etti, bugün hâlâ devam ediyor. Örneğin İsrail-Filistin konusunda bunu söylemek mümkün. Böyle bir durumda 1 Temmuz 2002 tarihinden önce işlenmesine başlanmış suçların da UCM'de yargılanması mümkün hale gelebilir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ulusal yargı makamları üstündeki yetkisi ne? Orada karşımıza çok temel bir prensip çıkıyor, tamamlayıcılık ilkesi, *complementary rule* İngilizcesi. Tamamlayıcılık ilkesine göre Uluslararası Ceza Mahkemesi, sadece ulusal mahkemeler yargılama konusunda isteksiz davranıyorsa veya görevini ifa edemez durumdaysa devreye girebiliyor. Her iki durumda da geçmişte karşılaşıldı. Örneğin Ruanda'da yaşanan soykırımdan sonra devletin çatısı çöktü tam anlamıyla ve yargılama yapabilecek bir kurum kalmadı aslında. Dolayısıyla böyle bir durumda tamamlayıcılık ilkesi devreye girdi ve ikincil yargılama yetkisi olarak Uluslararası

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Günel Kurşun

Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisi gündeme geldi. Veyahut da "shielding" deniyor buna, yani kalkanlama olarak belki Türkçe'ye çevirebiliriz: Mahkeme bir yargılama yapıyor görünürde, ama göstermelik bir yargılama bu. Bunun örneğiyle de Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kararlarından birinde karşılaşırız. Bu şeyi hatırlarsınız çünkü Türkiye televizyonlarında da yaygın sıklıkla gösterildi. Bir pazar yeri vardı, pazar yerinde en önce bir bomba patlıyor orada, insanlar zaten saçılıyor etrafa; daha sonra da çatılara yerleşmiş "sniper" keskin nişancılar insanları avlıyor. Böyle bir hadise yaşandı. Bu hadisenin yaşanmasından sonra Yugoslav hukuku çerçevesinde Sırbistan'da dava açılmış ve o kent emniyet müdürüne -ki bir kadın emniyet müdürü- 30 dolar karşılığı para cezası verilmiş. Yugoslavya da diyor ki ya da Sırbistan da, kendisini şöyle savunuyor: "Biz yargılama yaptık, cezasını da verdik." İyi de orada 46-47 kişi öldürülmüş, bunun sorumluluğunun cezası 30 dolar olabilir mi? 30 dolar karşılığı para cezası... Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi dedi ki: "Siz burada göstermelik bir yargılama yapıyorsunuz, kalkanlama yapıyorsunuz, sırf ulusal yargı yetkisini ön plana çıkartabilmek için. Ben bunu kabul etmiyorum, yargılama yetkim yürürlükte" dedi ve aldı davayı yargıladı. Slobodan Miloseviç'in aldığı cezalardan birinin gerekçesi bu olaydır.

Dolayısıyla tamamlayıcılık ilkesi gereğince Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisi ikincil nitelikte, birincil yargılama yetkisi her zaman ulusal yargıçlara ait ama o ulusal yargı sistemi yargılama yapmıyorsa, isteksiz davranıyorsa ya da göstermelik bir yargılama yapıyorsa, bu durumda UCM'nin yargılama yetkisi gündeme girecektir.

Peki, UCM'nin yargı yetki alanı neresi? Dünyanın neresi? Teorik olarak dünyanın neresinde işlenmiş olursa olsun Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisi var. Burada bir kurala daha yer vermek gerekiyor: Mahkeme hangi kişiler hakkında soruşturma yapıp yargılama yapacak? Ratio personae konusunda üç kural var: Suçlar, Roma Statüsü'ne taraf bir devletin sınırları içerisinde işlenmiş olmalı. Bu yüzden Roma Statüsü'ne taraf olmak önemli. Veya suçlar Roma Statüsü'ne

taraf bir devletin vatandaşı tarafından işlenmiş olmalı. İstisnai olarak da Roma Statüsü'nü onaylamayan bir devlet herhangi bir suç iddiası karşısında mahkemenin yargılama yetkisini kabul ettiğine dair "ad hoc" nitelikte bir bildirimde, bir beyanda bulunabilir. Bu da geçici olarak UCM'nin yargılama yetkisinin tanınması anlamına geliyor. Böyle bir durumda da Uluslararası Ceza Mahkemesi ad hoc, yani o olaya özgü olarak yargılama yetkisini haizdir diyebiliriz.

2010 yılında Uganda Kampala'da Uluslararası Ceza Mahkemesi Gözden Geçirme konferansına katıldım, ki bu 9 yılda bir yapılan bir konferans, bir Birleşmiş Milletler toplantısı ve o ana kadar Roma Statüsü'nde üç suç vardı. Dördüncü suçun sadece madde başlığı vardı, altı boştu, doldurulmamıştı. Yani soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları konusunda UCM yargılama yapıyordu ama saldırı suçu konusunda herhangi bir yargılaması yoktu, zira bir belirleme yoktu.

Şimdi Uganda'da tam konferans başladı ve Mavi Marmara hadisesi oldu, 2010 yılında. Mavi Marmara hadisesini hatırlıyorsunuz, yaşı müsait olmayan genç dinleyenler için kısaca özetleyeyim: Yine İsrail-Filistin çatışmaları çerçevesinde Gazze'ye uygulanan abluka sonucunda Gazze Şeridi'nde büyük bir dram baş gösterdi. Çünkü yiyecek içecek sıkıntısı başladı, açlık başladı. Özellikle çocukların ilaca erişimi konusunda çok büyük sorun vardı tıpkı bugün olduğu gibi ve bir uluslararası yardım filosu hazırlandı. Buna Türkiye'den de katılımlar oldu. Türkiye'den de işte o Mavi Marmara adlı gemi hazırlandı, bir yardım gemisi. Oraya yardım gönüllüleri de bindi ve filoya katıldı o gemi. Akdeniz'de filo buluştu, oluşturuldu ve Gazze Şeridi'ne doğru yola çıktı. Gazze'ye yakın bir noktada ama uluslararası sularda İsraili komandoların helikopterle filoya müdahalesi sonucunda gemidekilerinde komandoların ellerindeki imkânlarla -ama ateşli olmayan silahlarla diyelim; yani gazoz şişeleriyle ya da ellerindeki cam parçalarıyla- direnmeleri sonucunda 11 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, 10+1 de Amerikan-Türk çifte vatandaş, vefat etti.

Bu çok büyük bir skandaldı uluslararası hukuk bağlamında ve benim de o anda katıldığım toplantıya adeta bir bomba düş-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Günel Kurşun

müş etkisi yarattı. Çünkü saldırı suçunun konuşulacağı ve unsurlarının kabul edileceği toplantıdan bir gün önce bu derece büyük bir hadise gerçekleşmişti. Gerçekten unutamayacağım bir andı. İsrail delegasyonu son derece zor, müşkül bir duruma düştü. Yani ağızlarını bıçak açamadı tabii, konuşmalar söyleyecekleri de bir şey yok. Çünkü Uluslararası Ceza Mahkemesi büyük çapta sivil toplumun yarattığı ve bugüne getirdiği bir yargılama organı olduğu için, dünyanın pek çok yerinden 2000-2500 civarı sivil toplum örgütünün katıldığı bir Birleşmiş Milletler konferansında böyle bir hadise yaşanması son derece kötü oldu. Ama ondan sonra hızlı bir şekilde saldırı suçunun unsurları da o konferansta kabul edildi ve bugün Roma Statüsü'nde dört suç; yani soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarına ek olarak saldırı suçu da yargılanır hale geldi.

Süreyi etkin kullanmak adına bu noktada bırakayım. Mutlaka soru-cevap gelecektir, gelen sorulara göre şekillendiririz. Çok teşekkür ederim.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Gerçekten kendi adıma da çok teşekkür ediyorum. İnanılmaz akıcı. Güncel sorunların ne kadar içinde olduğumuzu ve bir hukukçu olarak da yapabileceğimiz şeyler olduğunu, bilginin ne kadar kıymetli olduğunu bir kez daha anlıyoruz. Ben özellikle Barolar Birliği Şiddetle Mücadele Kurulu olarak ve sizin de emeğinizin geçtiği Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne yapılan bildirim bu kapsamda ne kadar kıymetli olduğunu tekrar söylemek istiyorum.

Devamla- İkinci konuşmacımızda Sayın Doğa Elçin olacak. Doçent Doktor Doğa Hanım da ciddi olarak alanda çok çalışmaları olan ve biz de bu etkinlikle ilgili konuşmacı aradığımızda ilk ismine ulaştığımız kişilerden oldu. Sözü size bırakıyorum.

Doç. Dr. Doğa Elçin- Sayın hocalarım, değerli katılımcılar; merhabalar. Derslerden ayakta anlatmaya alışığım, o yüzden buraya çıkayım dedim daha alışık olduğum bir anlatım sistemi.

Türkiye Barolar Birliği Şiddetle Mücadele Kurulu'na bu güncel konuda hazırladığı olağanüstü konferans için teşekkür ederek başlamak istiyorum. Son derece önemli bir konuyu ele alıyoruz ve bu toplantıda yer almak, konuşma yapmak benim için de büyük bir onur. Nazik davetleri için teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Ben bugün sunumunda savaşın neden olduğu kitlesel göçlerden söz etmek istiyorum. Aslında sadece savaş demek yeterli değil, her türlü çatışma, silahlı eylemler ya da uluslararası hukukta kabul ettiğimiz anlamıyla savaş, aynı zamanda bu savaşa maruz kalan özellikle sivillerin yerinden edilmesine sebep oluyor. Dolayısıyla bu savaş hali ya da çatışma hali bu göçün son derece hızlı gelişmesine sebep oluyor. Yani kitlesel akın, kitlesel göç dememizin temelinde bu var. Aslında uluslararası koruma rejimi dediğimiz, bireysel başvurular üzerine dayanan bir rejim ama bu şekilde silahlı çatışmalar, savaş halleri vesaire söz konusu olduğunda, bu kitlesel akın son derece hızlı ve ani gelişmeye başlıyor.

Ben sunumunda Avrupa Birliği hukukundaki geçici koruma statüsüyle biraz Türk hukukundaki geçici koruma statüsünü karşılaştırmaya çalışacağım. Biraz daha hukuki-teknik kısmı bu olabilir ama bu kısmı çok fazla uzatmadan, Ukrayna'da yerinden edilmiş kişilerin ve Gazze'deki kişilerin bu kitlesel göç durumundaki hukuki durumunu Türkiye açısından değerlendirmeye çalışacağım.

Avrupa Birliği hukukundaki geçici koruma statüsü 2001 tarihli bir yönerge ile düzenlenmiş. Aslında ilk tartışıldığı dönem Bosna'da yerinden edilen kişilerin durumuyla ilgili. Fakat daha sonra birlik müktesebatının da bir düzenlemeye kavuşması gerektiği düşünülüyor ve geçici koruma yönergesi hazırlanıyor birlikte.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Doğa Elçin

Şimdi Türkiye'ye yönelik kitlesel akınlara baktığımızda ise aslında Türkiye kitlesel akınlar bakımından oldukça eski bir tarihe sahip. Özellikle 1950-1951 arasında ve 1989'da ikinci dalga Bulgaristan'dan yaşanan kitlesel akınlar var Türkiye'ye yönelik. Daha sonra 1990'lı yıllarda Körfez Savaşı sırasında Irak'tan Türkiye'ye yönelik bir kitlesel akın var ki o dönemde tampon bölge uygulaması var; açık kapı politikası izlenmiyor, tampon bölge uygulaması var ve çok daha farklı bir hukuki düzenleme söz konusu 90'lı yıllarda Türkiye'de. Yine 1992'de eski Yugoslavya'dan Türkiye'ye bir akın olduğunu biliyoruz ama bu akınların hiçbiri 2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye başlayan kitlesel akın kadar büyük değil. Suriye'den Türkiye'ye olan kitlesel akın hem sayıca hem de uzun yıllara yayılması bakımından Türkiye tarihinde görülmemiş ölçekte büyük bir akın.

Şimdi aslında anayasal düzenlemeden başlamamız gerekiyor çünkü sığınma aslında temel hak ve özgürlüklerden biri. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde sığınma hakkı düzenlenmiş. Mutlak bir hak değil, bir sübjektif kamu hakkı değil ama sığınma hakkının insan hakları içinde olduğu kabul ediliyor ve Anayasa'da 16'ncı madde diyor ki: "Yabancıların temel hak ve özgürlükleri milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir" diyor Anayasa. O zaman kitlesel akın da bir çeşit sığınma hakkı, bir uluslararası koruma statüsü mü? Çok tartışmalı... "Geçici koruma statüsü uluslararası koruma statüsüdür" diyenler de var, "değildir" diyenler de var. Evet, kanundaki sistematik gereği itibarıyla bir uluslararası koruma statüsü gibi durmuyor ama araçsal yorum yapılacak olursa eğer, bu bir koruma türü ama bir bireysel koruma statüsü ve kalıcı bir koruma statüsü değil sonucuna varıyoruz.

Şimdi Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda geçici koruma statüsü ilk kez kanun düzeyinde düzenleniyor. Aslında Türkiye'nin uzun bir geçmişi var ama yasal düzenlemeleri, yasası ve yönetmelikleri çok daha yeni. Suriye'den Türkiye'ye kitlesel akın başladığında yıl 2011. Bugünkü Göç İdaresi Başkanlığı, o zamanki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü henüz yok, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yü-

rürlükte değil. Türkiye'nin hem ulusal ve kapsamlı bir kodu yok o dönemde; yönetmeliklerle ve Pasaport Kanunu, Yabancıların Türkiye'de İkametgahları Seyahatleri Hakkında Kanun gibi daha spesifik kanunların birkaç maddesiyle göç yönetilmeye çalışılıyor 2011 yılında ve idare teşkilatlanması yok aynı zamanda; o kitlesel akını karşılayacak taşra teşkilatı ve merkez teşkilatı yok. Çünkü kanunun yürürlüğe girişi 2013 ama Suriye'den kitlesel akının başlaması 2011 yılına denk geliyor.

2013 yılına geldiğimizde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu geçici koruma statüsünü düzenliyor 91'inci maddesinde ve diyor ki: "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir" diyor. Bu tanım yine Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kabul ettiği kitlesel sığınma tanımına çok yakın aslında. Çünkü ülkesinden ayrılmaya zorlanmayı arıyor, ayrıldığı ülkeye dönmeyi arıyor, acillik arıyor; yani bu kitlesel sığınmanın ani ve acil gerçekleşmesini arıyor. Dolayısıyla uluslararası hukukta kabul edilen kitlesel akın, acil olma gibi birtakım kriterleri tanıtında sağlıyor Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

Daha sonra Geçici Koruma Yönetmeliği kabul ediliyor. Çünkü Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun bir maddesindeki iki fıkra bu süreci yönetmek için yeterli olmuyor. Dolayısıyla Geçici Koruma Yönetmeliği, biraz daha detaylı şekilde geçici koruma altındaki Suriyelilerin durumunu düzenlemeyi amaçlıyor.

Şimdi geçici koruma kavramlarına baktığımızda aslında AT Geçici Koruma Yönergesi diyoruz o dönem, yürürlüğe çıktığı dönemde çünkü Avrupa Topluluğu düzenlemesi. Aslında tanım olarak baktığımızda bizim Geçici Koruma Yönetmeliğimizde bahsedilen geçici koruma kavramı, Avrupa Birliği hukukunun bahsettiği geçici koruma kavramından biraz daha geniş. Çünkü bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlara gelmeyi de aslında kapsıyor bizim yönetmeliğimiz ve kitlesel akına sebep olan olayları daha geniş olarak tanımlıyor ulusal

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Doğa Elçin

düzenleme. Fakat bir fark var burada, uluslararası koruma talepleri bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan kişilerden söz ediyor.

Halbuki Avrupa Birliği hukukuna baktığımızda; kitlesel akın kavramları farklı olduğu gibi, geçici koruma altına alınan o kitlesel akınla ani şekilde çok sayıda kişinin yerinden edilmesinin sebep olduğu durumda, geçici koruma statüsünün acil olarak verileceğinden söz ediliyor. Fakat zamanla mümkün olduğu ölçüde bireysel uluslararası koruma başvurularının da peyderpey değerlendirileceği öngörülmüş. Yani geçici koruma statüsünün verilmesinin tek sebebi ani, acil ve çok sayıda kişinin yerinden edilmiş olması fakat bu yerinden edilen kişilerin mümkün olduğunca kalıcı uluslararası koruma statüleri için başvuruda bulunabilmelerinin sağlanması. Dolayısıyla bir yandan da geçici koruma altında olan kişilerle ilgili bireysel başvurular değerlendirilmeye devam ediyor. Halbuki Türkiye'nin geçici koruma Yönetmeliğinde ve -kanunda aslında belirli değil, bu yönetmelikte daha belirli hale geliyor- geçici koruma altında bulunan kişilerin bireysel uluslararası koruma statülerine başvuruları mümkün değil. Hatta geçici koruma statüsü kazanan kişilerin önceden yaptığı bir bireysel başvuru varsa bile o da durduruluyor. Dolayısıyla Türkiye'de geçici koruma statüsü altında bulunan kişilerin mültecilik, şartlı mültecilik, ikincil koruma statüsü gibi kalıcı diğer uluslararası koruma statüleri için bireysel başvuruda bulunmaları mümkün değil.

Bu kısım, Avrupa Birliği'nde uygulanan geçici koruma statüsüyle Türkiye'nin uyguladığı geçici koruma statüsünü ciddi anlamda birbirinden ayırıyor. Fakat bunun bir istisnası var, onu söylemem gerekiyor; kitlesel akımlarla yerinden edilmiş siviller için durum böyle Türkiye'de ama menşe ülkesinde silahlı faaliyetlere katılmış kişiler bakımından bireysel başvurulara başvuru olanağı açık. Yani Türkiye yine hem Avrupa Birliği'nde hem üye ülkelerin hiçbirinde bulunmayan bir şekilde siviller ve silahlı faaliyetlerde bulunan kişilerin arasında da bir statü farkı yaratmış durumda aynı yönetmeliğin içerisinde.

Şimdi geçici koruma kapsamına giren kişiler çok benzer tanımlanmış, Avrupa Birliği Yönergesinde de yönetmelikte de benzer şekilde bir araya getirilmiş ve tanımlanmışlar. Geçici koruma kapsamı dışında tutulan kişiler de benzer şekilde tanımlanmışlar. Yani Avrupa Birliği'nin kapsam dışında bırakma kriterleri ile Türkiye'nin kapsam dışında bırakma kriterleri oldukça benziyor birbirine.

Devam edecek olursak, hariçte tutma kısımlarından geçecek olursak... Fakat Türkiye'nin bir geçiş hükmü var: Geçici koruma statüsü Türkiye'de sadece Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel olarak veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen kişilere uygulanabiliyor. Yani geçici koruma statüsü bugün hâlâ Türkiye'de sadece Suriyeliler için uygulanan bir statü. Başka herhangi bir ülkeden gelen, kitlesel akın sebebiyle gelen, acil olarak gelen, aniden gerçekleşen bir akın olsa bile Türkiye'ye bu kişilerin geçici koruma statüsü kazanmaları bu geçici madde 1 hükmü sebebiyle mümkün değil. Asıl fark da burada zaten.

Geçiş hükümlerini geçecek olursak; şartlar bakımından yönetmelik, yönerge birbirlerine çok benziyorlar fakat süre bakımından yine temel farklılıklar var Avrupa Birliği hukukunda, adı üstünde geçici koruma geçici olması gereken bir statü. Dolayısıyla süreye bağlanmış; önce 1 yıllık süreyle tanınıyor geçici koruma statüsü, bu daha sonra 6 aylık sürelerle uzatılabiliyor ve istisnai olarak en son 1 yıla kadar daha uzatılabiliyor. Öngörülen şey birkaç türlü olabilir. Mümkünse, bireysel başvuru süreçlerinin artık başlaması, değerlendirilmiş olması ya da işleme alınmış olması ya da kitlesel akının sebep olduğu menşee ülkedeki karışıklığın sona ermesi ihtimaline göre, bu kitlesel akınla gelen kişilerin geri dönüşlü süreçlerinin ve yeniden inşa süreçlerinin başlaması gibi öngörüler var.

Fakat Türkiye için geçici koruma statüsünün bir süresi yok. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı kararında Geçici koruma kararının başlangıç tarihini belirtmesi gerekiyor fakat süresi konusunda kanunda da, yönetmelikte de bir düzenleme yok. Bunun süresini belirlemeye yetkili tek kişi Cumhurbaşkanı. Hâlâ bir

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Doğa Elçin

süre belirlenmiş değil ve bu koruma, bu statü ne kadar geçici? 2011 yılından beri bu kişiler Türkiye’de geçici koruma statüsüyle kalıyorlar. Yıl 2024 oldu, bireysel koruma statülerine başvuruları yasak. Türkiye’de ikamet ettikleri süre Türk vatandaşlığı için aranan, olağan başvuru yolu için aranan ikamet süresinden sayılmıyor. Türkiye’de ikamet ettikleri süre, diğer ikamet izinlerine geçiş için aranan sürelerden de sayılmıyor aynı zamanda. Dolayısıyla bu statü peki geçici mi? Yani bu kadar uzun süre uygulanması onu hâlâ geçici yapar mı? Aslında bir çeşit araf bu insanlar için de Türkiye’de geçici koruma statüsüyle bulunmak.

Haklar ya da kabul eden devletin yükümlülükleri bakımından da benzer düzenlemeler var. Geçici koruma altındaki kişilerin ülkede bulunuşları, ayrıca ikamet iznine tabi tutulmuyor, bir takım vize kolaylıkları sağlıyor hem Avrupa Birliği hukukunda hem Türkiye’de. Bilgi, kayıt ve veri koruma bakımından, kişisel verilerin korunması bakımından benzer düzenlemelere sahip hem Avrupa Birliği hukuku hem Türkiye. Çalışma izni ve iş piyasasına erişim bakımından da benzer düzenlemeler var. Fakat Türkiye çalışma izinleri bakımından yine süreci yönetmekte zorlandığı anlarda, 2016 yılında Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine İlişkin Yönetmeliği yürürlüğe koyuyor. Aslında bu süreç biraz da yaşanarak şekilleniyor Türkiye’de. Kitlemelik akım başladığında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu gibi bir kod yok Türkiye’de ve idari teşkilatı yok. Ardından kanun yürürlüğe giriyor, ardından yönetmelik yürürlüğe giriyor ve en son çalışma izinlerine dair yönetmelik tekrar düzenlenmek zorunda kalıyor.

Barınma, sosyal yardım ve sağlık hizmetleri bakımından da benzer şekilde geçici koruma statüsü altındaki kişilere kolaylıklar ya da imkânlar sağlıyor. Fakat burada fark şu: Avrupa Birliği hukukunda bu koruma statüsü zaten çok kısa bir süreye tabi tutulmuş, bu sürenin sonunda bu kişilerin gönüllü olarak geri dönüşünün sağlanması ya da eğer varsa şartları bireysel koruma statülerine başvurmaları öngörülmüş. Türkiye’de sosyal yardım ya da barınma bakımından sağlanan hizmetler bağ-

lamında vatandaşların tepkisine giderek yol açan ya da Türkiye'deki nefret söylemini körükleyen sebeplerden biri olarak görülen barınma, sağlık hizmetlerinden yararlanma, Türkiye'deki sürelerinin uzunluğu bakımından aslında buna sebep oluyor. Yoksa benzer düzenlemeler dünyanın pek çok yerinde ve Avrupa Birliği hukukunda da söz konusu.

Eğitim alanında benzer şekilde 18 yaşından küçüklerin geçici koruma statüsü altındalarsa eğitim hakları tam. Aile birleşimi konusunda yine benzer düzenlemeler var. Refakatsiz çocuklar ve özel ihtiyaç sahipleri yine ayrı şekilde düzenlenmiş hassas göçmenler dediğimiz kategoriler; onların geçici koruma statüsünü kazanmaları, başvurularının değerlendirilmesi süreçleri biraz daha farklı.

İşbirliği ve külfet paylaşımı konusuna aslında çok uzun değinmek isterdim çünkü kitlesel akınla karşı karşıya kalan bir devletin aynı zamanda uluslararası külfet paylaşımını talep etme hakkı var. Fakat bu süreç Türkiye içinde benzer şekilde ilerlemiyor.

Geçici koruma statüsünün sona ermesi bakımından Türkiye'de tek yetkili makam yine Cumhurbaşkanlığı. Evet, kanunda ya da yönetmelikte geçici koruma süresi bakımından bir süre düzenlenmemiş ama Cumhurbaşkanı kararıyla, toplu olarak ya da bireysel olarak geçici koruma statüsünün sona erdirilmesi mümkün.

Yine farkları konusunda çok tartışma olmakla birlikte yine geçici koruma tedbirlerinin sınırlandırılması, süreli ya da süresiz olarak da durdurulması yine Cumhurbaşkanının yetkisindedir. Bunların arasındaki fark son derece belirsiz, biz de doktrin olarak hâlâ araştırıyoruz; süreli ya da süresiz durdurulması, sona ermesi ya da sınırlandırılması arasındaki fark nedir diye epey zamandır tartışıyoruz ama biz daha yanıt bulamadık bu konuya.

Şimdi biraz da güncel konuya gelecek olursam, önce Ukrayna'dan başlamak istiyorum. Çünkü geçici koruma statüsü yıllar sonra tekrar Ukrayna-Rusya savaşıyla birlikte Avrupa

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Doğa Elçin

Birliği'nde gündeme geliyor. Aslında Ukrayna-Rusya savaşının başlangıcı Kırım'ın ilhakı ile başlıyor 2014 yılında. Gerçi Kırım'ın ilhakı uluslararası hukuka uygun bir ilhak, dolayısıyla başlı başına büyük bir conflict'e yol açmıyor bölgede; yol açıyor ama sonuçlanıyor diyelim, yani sonuç olarak uluslararası hukuka uygun bir ilhak gerçekleşiyor. Fakat 24 Şubat 2022'de Ukrayna-Rusya savaşının başlamasından sonra 1,7 milyondan fazla kişinin Ukrayna'yı terk ettiği ve yerinden edildiği biliniyor. Ukrayna'yı terk etmek zorunda kalan kişiler daha çok Polonya, Macaristan, Moldova, Slovakya, Romanya, Belarus gibi ülkelere sığınıyorlar. En çok Polonya'ya gerçekleşiyor kitlesel akın, kitlesel sığınma ve Avrupa Konseyi 3 Mart 2022'de uzun yıllardır rafta olan geçici koruma yönergesini tekrar yürürlüğe koymaya karar veriyor Ukrayna vatandaşları için ve onlara geçici koruma statüsünün tanınacağı söyleniyor. Çünkü gerçekten de o savaş sırasında yaşanan durum, ani olarak çok sayıda kişinin acil koruma ihtiyacı içinde olarak yerinden edilmesi durumu ve bireysel uluslararası koruma statülerinin değerlendirilmesi için hiçbir olanak yok. Çok ani geliyor mesele ve 24 Şubat 2022 itibariyle de yerinden edilen ve o tarihteki durumuna göre ülkelerine dönemeyen Ukrayna'da ikamet eden Ukrayna vatandaşları, üçüncü ülke vatandaşları veya tüm vatansızlar için geçici koruma statüsünün uygulanmasına karar veriliyor.

Avrupa Birliği hukukundaki durum bu, halen geçici koruma statüsü altında Ukraynalılar Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde. Fakat bireysel koruma statüleri için mümkün olduğunca başvuruları alınıyor ve özellikle vasıflı Ukrayna vatandaşları bakımından Kıta Avrupası'nın bazı ülkelerinde de gelişlerinin olumlu karşılandığını biliyoruz. Özellikle iş gücü açığının olduğu ülkelerde, mesela Hollanda'da Ukraynalıların çalışma izinlerini almaya başladıkları ve giderek görünüşe göre kalıcı olarak da bu ülkede oturmaya devam edecekleri anlaşılıyor.

Avrupa'daki en büyük problem, barınma sıkıntısı. Çünkü birlik üyesi ülkelerin vatandaşları bakımından da barınma son ekonomik krizle beraber oldukça güçleşmiş durumda. Bir de kitlesel akınla gelen Ukraynalıların barınması, barınma sorununu biraz daha katlamış görünüyor.

Fakat Türkiye açısından baktığımızda Ukraynalıların durumu ne peki? BMMYK verilerine göre bu savaş sürerken 68 binden fazla kişi Türkiye'ye giriş yapıyor Ukrayna'dan; Ekim 2022 itibariyle de 145 bin kişinin Türkiye'ye geldiği raporlanmış. Türkiye'nin resmi istatistiği yok bu konuda, yani Göç İdaresi Başkanlığı bir veri yayınlamadı. Ama Türkiye 51 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ni hâlâ coğrafi kısıtlamayla uyguluyor. Ama "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle" diye başlayan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 61'inci maddesini göz önüne alarak Türkiye'ye gelen Ukraynalılara kalıcı olarak mültecilik statüsü tanıyor. Çünkü neden? Aslında geçici koruma statüsü de sağlanabilir çünkü bir savaş sebebiyle meydana gelen ani bir kitlesel akın var. Fakat Türkiye, geçici koruma statüsünü Suriye Arap Cumhuriyeti'nden gelenler dışında hiç kimseye uygulanamayacağını geçici maddeyle yönetmeliğe koyduğu için Ukrayna'dan gelen kişilere geçici koruma statüsü tanıyamıyor. O zaman 61'inci maddedeki mültecilik statüsünü tanıyor, bu kalıcı bir statüdür. Bu kişilerin Türkiye'de bulunuşları dolayısıyla geçici değil Ukrayna'dan gelenlerin, Ukrayna'dan gelenler diyorum çünkü Ukrayna vatandaşı olabilirler, üçüncü ülke vatandaşı olabilirler ya da vatansız olabilirler gelenler.

Fakat Gazze'nin durumu farklı. Şimdi Gazze'de meydana gelen olaylar sebebiyle Türkiye'ye yönelik şu anda bir kitlesel akın yok. Tedavi amacıyla getirilen kişiler oldu ama bu bir kitlesel akın değil şu anda. Umarım da olmaz, bir an önce sona erer bu yaşananlar ve Gazze'den Türkiye'ye yönelik bir kitlesel akın da yaşanmaz diye ümit ediyorum. Ama eğer böyle bir akın olursa Gazze'den gelecek kişilere hangi hukuki statü verilebilir diye baktığımızda; geçici koruma statüsü verilemez çünkü zaten Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriye'den gelenlerin dışında hiç kimseye bu statüyü tanımayacağını söylüyor. Madde hükmü yürürlükten kalkmadı ya da yeni bir geçiş hükmü konulmadı yönetmeliğe.

Peki, ne yapılabilir? 62'nci maddeye bakılabilir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 62'nci maddesi, Cenevre Sözleşmesi'ndeki mültecilik tanımını tekrar ediyor ama

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Doğa Elçin

Türkiye'nin coğrafi kısıtlamalarından dolayı "Avrupa dışında meydana gelen olaylar sebebiyle" diye başlıyor madde; Avrupa dışından gelenlere mültecilik statüsü değil, şartlı mültecilik statüsünü tanıyor. Mümkündür, olabilir ama şartlı mültecilik aslında çok da kalıcı bir statü değil. Çünkü üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar bu kişilerin Türkiye'de bulunmasına izin veriliyor. Ben Türkiye'nin şartlı mültecilik statüsünü uygulayacağını düşünmüyorum bu arada. Eğer böyle bir durumla karşı karşıya kalınırsa ikincil koruma statüsü daha olası bence. Çünkü ikincil koruma statüsünde "mülteci ya da şartlı mülteci olarak değerlendirilemeyen" diye başlıyor madde ve "ancak belirtilen durumlarda olan kişilere ikincil koruma statüsü verilebilir" deniliyor. Ki bence 63'üncü maddenin b ve c bentleri birebir Gazze'de yaşananlara maruz kalan kişilerin durumunu anlatıyor bize: İşkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalma ihtimali ya da kalınması, ki şu anda Gazze'de yaşanan bu bir yönüyle. Bir diğeri de uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması bu kişilerin.

Ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri ifadesi burada çok önemli. Yani her şiddet hareketi, her çatışma tek başına ikincil koruma statüsü kazanmaya yetmeyebilir ama bu çatışma durumu ayırım gözetmeyen şiddet hareketlerine sebep oluyorsa; ki Gazze'de tam da budur yaşanan, ayırım gözetmeyen şiddet hareketidir. Çünkü her ne kadar Hamas'ın eylemleri sebebiyle bunların gerçekleştiğini iddia etse de İsrail, sivillere yönelik saldırıları ayırım gözetmeyen şiddet hareketi tanımına da birebir uyuyor. Ama Türkiye için şu anda başka da uygulanabilecek bir hukuki statü yok.

Sabrınız için teşekkür ederim. Sorularınız varsa alabilirim.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Hocam çok teşekkür ediyoruz. Sorular toplu olarak sunumlardan sonra gibi düşünüldü. Sayın Doğa Hocamıza çok teşekkür ediyorum. Savaş ve kitlesel göçün özellikle hukuki boyutunda; Türkiye

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Doğa Elçin

coğrafya gereği kendisi içinde olmadığı zamanlarda bile ciddi olarak kitlesel göçlerle karşı karşıya kalıyor. Mevzuat açısından da çok ayrıntılı bir sunum oldu. Çok teşekkürler hocam.

(Devamla)- Şimdi de Avukat Zelal Nur Ünal; kendisiyle bizim uzun zamandır meslekten dolayı da bir tanışıklığımız olduğu için bugün benim için de onunla bu panelde birlikte olmak ciddi olarak gurur verici. Sunumla ilgili isterseniz ayrıntıya girmeden şöyle diyelim; savaşta kadın hakları ihlalleri üzerine. Çünkü kendisi de Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi'nde Başkan Yardımcısı olarak çalışmakta.

Av. Zelal Nur Ünal- Merhabalar, tekrar hoş geldiniz kıymetli hocalarım, kıymetli katılımcılar. Ben aslında iki haftadır ağır bir influenza atlattığımı düşünüyorum. Sesim için öncelikle hepinizden özür dilerim ama konuşabiliyor olmam bile büyük bir mucize. Sesim tamamen gitmişti, o yüzden sizleri çok da sıkmak istemiyorum, sesime uzun süre maruz bırakmak da istemiyorum işin açığı.

Ben savaşta kadın hakları ihlalleri hakkında konuşacağım. Aslında benim bu alanda çalışma sürecim şöyle oldu. Bu konu benim yüksek lisans çalışma konum ve beni bu konuya yönlendiren kıymetli hocam Profesör Doktor Türkan Yalçın. Kendisine buradan da çok teşekkür ederim. Sonrasında, çok büyük bir şans oldu benim için, danışman hocamla bugün burada bulunmaktan da ayrıca onur duyuyorum, danışman hocam da bugün konuşmacıydı. Kıymetli hocam Timuçin Köprülü bugün bile benden desteğini esirgemedi. “Savaş suçlarına muhakkak bak” diyerek kadınlarla ilgili çalışma alanımda beni yönlendirdi. Bu etkinlik için Şiddetle Mücadele Kurulunda emeği olan herkese çok teşekkür ederim, çok kıymetli bir çalışma yürütülmüş. Ayrıca bu programda çok emeği olduğunu bildiğim üstadım, meslektaşım ve birlikte mücadeleden de keyif aldığım Doğan Erkan’a çok teşekkür ederim.

Şimdi ben şöyle başlamak istiyorum. Savaşta kadın hakları ihlalleri nasıl başlıyor? Çok geniş bir konu, kadınların bahsedeceğimiz pozisyonların hangisinde yer aldığı önemli. Mağdur kadınlar var. En çok bildiğimiz, örneklerini gördüğümüz, savaşta tecavüze uğrayan, toplu tecavüzlere uğrayan kadınlar var. Adeta vatana saldırı gibi kadın bedenine saldırınının gerçekleştiği ve onun üzerinde gerçekleşen -tırnak içinde kullanıyorum, çok da rahatsız ediyor beni- “adeta bir yağma eylemi” var ve bu sayede karşı taraftan bir öç almaya dönen toplu tecavüzlere uğrayan kadınlar var. Savaş mağduru olarak biz zaten kadınları ve kız çocuklarımızı görüyoruz.

Ancak bir detayı belirtmem gerekiyor. Savaşın getirdiği yoksulluk, ağır koşullar erkekler ve tabi çocuklar için genel olarak herkes için var şüphesiz ama benim konum olması kay-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Zelal Nur Ünal

naklı kadın ve kız çocukları üzerinden anlatım yapmak durumundayım.

Cinsiyet temelli gerçekleşen şiddet eylemlerinden: örneğin zorla gebe bırakma. Zorla gebe bırakma eylemi üzerinden anlatabiliyorum birçok soykırım eylemini. Tabi kadınlar için anlatım yapıyorum. Ancak bu demek değil ki diğer gruplar da şiddet mağduru olmuyorlar.

Aynı zamanda savaşan kadınlar var. Biz coğrafi olarak da gerçekten çok kritik bir yerdeyiz. Örneğin yakın zamanda Ezidi kadınlara yönelik şiddet eylemlerini gördük. Ezidi kadınların mağduriyetini gördük, ISİD'e katılan kadınları da gördük, yani savaşan kadınları gördük, Filistin'de yine savaşan kadınları gördük. O yüzden sadece mağdur kadınlar bakımından bir anlatım yapmayacağım ben, her alandan bir anlatım yapmak istiyorum.

Şimdi soykırım tanımını hocalarım da açıkladı; Günel Hocam benim sunumumu çok rahatlattı, benim anlatacağım çoğu şeyi Günel hocam anlattı. Şöyle; soykırım tanımı çok yakın tarihte gelmiş bir tanım ama soykırımın geçmişi çok çok eskiye dayanıyor. Ben kadınlarla ilgili bu konuları anlatırken örneğin Nanking katliamından bahsetmezsem olmaz çünkü korkunç bir katliam. Japon askerlerinin Çin'e girmesi ve arkasından orada gerçekleşen korkunç şiddet olayları... Korkunç bir şiddet iklimi, korkunç tecavüzler ve ölümler. Bununla birlikte, insanlar cinsel köle haline getiriliyor ve rahatlatıcı kadın istasyonları kuruluyor. Yani tarihte gerçekten anlatılabilecek en utanç verici olaylardan bir tanesidir ve savaş ganimeti olarak adlandırılan kadınlar- gerçekten tarihi evraklarda uzmanların da aktardığı kadarıyla -o döneme ilişkin tabii ki yargılamaları da anlatacağım ama- geçen evraklarda şöyle bir ifade var: Mühimmat olarak işlenmiş, yani kadınların sayısı savaş mühimmatı olarak işlenmiş ve kadınlar rahatlatıcı kadın istasyonlarına alınmış.

Şöyle başlıyor süreç: Japon askerleri Çin'e saldırıyor. İkinci Dünya Savaşı'nın olduğu dönem öncesinde başlıyor bu süreç ve kendi ülkelerindeki Japon kadınları, seks işçisi kadınları

oraya götürüyorlar öncelikle ve daha sonra saldırdıkları bölgelerdeki kadınlara yönelik toplamalar başlıyor. Vietnamlı kadınlar var, Taylandlı kadınlar var, Koreli kadınlar var. O kadınlar da oraya alınıyor ve toplu tecavüzler gerçekleştiriliyor ve bu savaştan erkeklere bir ödül gibi sunuluyor. Yani savaş neticesinde bir ödül, bir rahatlama istasyonu olarak sunuluyor. Kadının sömürsünü anlatırken şunu da söyleyelim, o dönemde kurtulabilen kadınların ifadeleri aynen şu şekilde: “Bir kadına 100 erkek düşecek kadar ve saldırılardan sonra ağrıdan kalkamayacak kadar cinsel saldırıya uğruyorduk. Sonrasında kalkıp o saldıran kişilerin kıyafetlerini yıkayıp, onlara yemek veriyorduk” diyorlar. Yani ayrı bir sömürü, bambaşka bir sömürü kültürü de var orada. Hocam ad hoc nitelikteki yargılamalardan bahsetti, eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda örneğinden bahsetti, ben şunu ekleyeyim: Nürnberg mahkemeleri ve Tokyo yargılaması ile tam anlamıyla bir adaletin sağlanması söz konusu olmadı, kadınları tatmin eden bir ceza yargılaması zaten olmadı. Ve rahatlatıcı kadın istasyonlarından kurtulabilen kadınlar kadın mahkemesi talep ettiler ve bu kişilerin bir ceza almalarını istediler. 75 kadar kadının tanıklığına başvurarak bir halk mahkemesi kuruldu. Orada da Japon hükümetine belli yükümlülüklerin yerine getirilmesi tavsiye edildi ama ne kadarı uygulandı? Yani kadınların talebi aslında şuraya kadar inmişti: Bakın maddi manevi tazminatı hep konuşuyoruz ama o dahi değildi, bir özür dilenmesini istediler. Çünkü gerçekten onur kırıcı bir muameleyle karşı karşıya kaldılar. Sonrasında İkinci Dünya Savaşı döneminde dengeler değişti ve haliyle bu sürecin başka bir ülke, başka bir güç tarafından devam ettirilmesi bu kez Japonlar için onur kırıcı olarak değerlendirildi. Çünkü orada bulunan Japon kadınlar da var ve aynı şekilde kendi ülkelerine yönelen eylemlerde o kadınların orada yer alması, bu sefer kendi onurlarını incitti. Çünkü kadınların “korunması” gerekiyordu, orada yönelen eylemler ülkelere yönelmiş değil, erkeklerin “şerefine” yönelmiş bir eylemdi. Bu sefer o kadınları dağıtmak istediler, göndermek istediler. İntihar eden kadınlar, zaten çok çok fazla intihar eden kadın var. Kurtulan kadınlar ülkelere

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Zelal Nur Ünal

dönmek istiyorlar ancak kabul görmeleri mümkün olmuyor böyle bir olaydan sonra ve maalesef zihni dengesini yitiren de bir sürü kadın var.

Yine en eski örneklerden olan Yahudi soykırımından da bahsedilebilir, süre bakımından pek bahsedemedim ama orada da benzer ihlaller anlatılabilir. Burada özellikle rahatlatıcı kadın istasyonlarının kurulması gibi çok çok büyük ve cinsiyet temelli bir şiddet olunca buna ayrıca yer vermek istedim.

Şimdi IŞİD'e katılan kadınlardan da bahsetmek gerekiyor, basına da yansıdı. Ben bu konuyu anlatırken metne mi bağlı kalayım, örnekler üzerinden mi gideyim diye düşündüm. Örnekler üzerinden anlatmak istedim çünkü savaşta çok farklı profiller ile karşı karşıya kalıyoruz. Mesela basına yansıyan olaylardan, Şamima Begüm, IŞİD'e katıldı, çocuk yaşta katıldı ve üç çocuk sahibi oldu kendi ifadesiyle. İngiltere vatandaşıydı ve vatandaşlıktan çıkarıldı. Kendisine bu eylemlere neden katıldığı, eylemler ile ölümlere sebep olduğu ve bundan pişmanlık duyup duymadığı sorulduğunda: "Benim yaptığım ev hanımlığıydı" diyor. "Ben savaşa ne ekonomik destek verdim ne eğitim verdim, benim yaptığım ev hanımlığıydı" diyor. Biz bununla birlikte şunu görüyoruz. IŞİD'li militanlara eş olarak gönderilen kadınlar ve kız çocukları olduğunu görüyoruz. Aynı şekilde Ezidi kadınların beyanları var ve bu kadınlar hâlâ hayatta, ifadelerinde şunları dile getiriyorlar: "8 kişiye satıldım" diyor. Bakın köleleştirme var, "8 kişiye satıldım, 3'ü tecavüz etti, 5'i tecavüz etmedi bana" diyor ve bunu ifade ederken birazdan yargılama yetkisine gelince oradaki problemi de anlatacağım. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde mağdurlar da ifade veriyor, tanıklar da ifade veriyor. Bu kadınlar hayatta ve biz onları görüyoruz. Bahsettiği kişiler için isim verebilir, o kişilerin yargılanmasına sebep olabilir ve kendi başına bir şey gelmesine sebep olabilir, "hâlâ korkuyorum" diyor. Aynı şekilde Ezidi kadın Meryem'in hikayesi, o da aynı şekilde satılmış, tecavüze uğramış ve o olaydan sonra konuşma yetisini kısmen kaybetmiş. Kendini rahat ifade edemiyor. Ailesinin yanına dönmüş, "İntihar etmeyi çok kez düşündüm ama anneme sözüm var, annemi bekliyorum" diyor. Çünkü annesi de kayıp.

Yani buldukları yere dönmüşler, başka bir yere gitme şansları yok ve hâlâ korktuklarını ifade ediyorlar.

Yani Nanking katliamı çok eskide kalmış olabilir. İkinci Dünya Savaşı'ndaki dönemden bahsediyorum; oradaki zulüm, kadınların göğüslerinin kesilmesi, vajinalarının tahrip edilmesi... O kısımları çok anlatmak istemiyorum çünkü hakikaten hepimizi tetikleyici içerikler. Ama bugüne geldiğimizde benzer olayları hâlâ görüyoruz. Çünkü savaş, ataerkil şiddetin doruk noktasıdır ve bu şiddetin en ağır örneklerini de savaş döneminde gösterir. Özellikle bir vatana, bir toprağa saldırmadan önce oradaki kadınlar üzerinden başlar şiddet iklimi. Filistin'de hâlâ görüyoruz...

Filistin tarihi de çok ilginç ve kadın hareketi için çok güçlü de bir örnek bizim için. Çünkü mağdur kadınları anlatıyoruz, olayları anlatıyoruz, kadınların adalet mücadelesini anlatıyoruz, barış isteklerini anlatıyoruz. Filistin halk mücadelesi mesela çok ilginçtir, buradan bahsetmek gerekiyor: 1970'li yıllarda Filistinlilerce, Avrupa ve benzeri ülkelerin uçaklarının kaçırılması olayları yaşandı. Yani kadınlar, savaştaki mağdur pozisyonunda bulunsa da, aslında savaştan ve kendi haklarını koruyabilen kişiler olarak da tarih sahnesinde yer almak istedi. Ancak sonraki dönem çok başka oldu.

Leyla Halid, sembol bir isimdir, uçak kaçırma olaylarıyla bilinir. Filistin Halk Kurtuluş Örgütü'ne katılıyor. Çok küçük yaşta, 15 yaşında katılıyor, 1969'da da uçak kaçırıyor. Haliyle kadın hareketi açısından bir dönüm noktası diyebiliriz çünkü bahsettiğimiz coğrafyada kadın hareketi başlıyor. Ama İslami örgütler şunu istiyor: İslam'ın kadına verdiği değerle birlikte kadını değerlendirsin, batı tipi feminizmi benimsemesin istiyor. Haliyle 87'li yıllarda İsrail ürünleri boykot kampanyalarını da kadınlar yürütüyor ama yerli bir sanayisi yok, endüstrisi yok. Evde reçel yapıp bu sefer boykot kampanyalarına başlıyorlar. Bu, İslami cihat örgütü liderlerini ya da İslami görüşe yakın erkekleri rahatsız etmiyor. Çünkü kadın kendisine göre bir iş icra ediyor aslında. Filistin Emekçi Kadınlar Komitesi ve Filistin Emekçi Kadınlar Birliği, kadın emeği ve kadın emekçilere

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Zelal Nur Ünal

yönelik halk tabanlı kadın örgütleri olarak bu dönemde kuruluyor, olumsuz çalışma koşullarıyla ilgili projeler üretiyor. Bu neden? Çünkü bahsettiğimiz kısa süreli bir çatışma ortamı değil, kadınlar bu savaşa yaşıyorlar. Filistin'deki durum çok çok başka. Şiddet var, ayrıca uzun süre hayatı devam ettirmeye çalışan bir kitle var; haliyle çalışma hayatı var ve kesişimsellik orada da çok dikkat çekiyor. Emekçi kadınlardan söz etme sebebim buydu.

Kesişimsellik de dikkat çekiyor, Filistinli bir erkeğin kazancına göre Filistinli bir kadının kazancı çok daha düşük oluyor. Haliyle kadının emek sistemi içindeki görünürlüğü de bir hak mücadelesi ve buna baktığınızda aslında kadınların yaşadığı bir savaş hakkı ihlali. İşgal koşulları bitmediği için kadınlar sosyal hizmet faaliyetleriyle ilgili çalışmalar da yürütüyorlar ve zorunlu ihtiyaçlarının giderilmesi gibi talepleri de oluyor kadınların. Ama şöyle bir durum oluyor orada da: Erkeklerin, -erkekler de demek istemiyorum aslında ama- İslamcı görüşün bir rahatsızlığı var. Kadınlar kendi hayatlarıyla ilgili bir savaş yürütmek istiyorlar çünkü evde saldırıya uğruyorlar. Yani İsrail-Filistin meselesindeki sömürge anlayışı yerleşimci bir sömürge; eve gidiyor, evde kadın var, kadının alanı var ve oraya yönelik bir saldırı var. Kadınlar bu anlamda bir tepki vermek istiyorlar ve 2000'li yıllarda intihar saldırıları başlıyor.

Hamas'ın kurucu lideri bu durumdan çok rahatsız oluyor: Ona göre kadınların savaşta bu kadar aktif görev almaları kadınların doğasına aykırı. Kadın, erkek kardeşini, kocasını savaşa gönderir, savaşa birilerini hazırlar ve haliyle savaşta bu kadar aktif bir rol almaz; üzüntüsünü yaşayabilir mesela yas tutabilir. Yani yas tutma hakkını veriyor sadece. Ama savaşta bu kadar aktif rol almasını istemediklerini iletiyorlar ve kamusal bir baskı oluşuyor kadınların üzerinde.

Ne zaman bu baskı hafifliyor? Pragmatist bir yaklaşımla güvenlik noktalarında çok rahat ulaşamadıkları, yani erkeklerin gidemediği noktalara kadınların daha rahat gidebileceklerini fark ettiğinde kadın intihar girişimcilerini desteklemeye başlıyorlar ve ondan sonra İslamcı örgütler de kadınlarla birlikte

çok yakın bir şekilde çalışmaya başlıyorlar. Yani aslında süreç kadınların azmiyle başlamış olmasına rağmen yine erkeklerin işine gelen bir şeyler olduğu için devam edebilmiş.

Bir de şunu görüyoruz; Timuçin hocam da sabah bahsetti, ben oraya çok detaylı girmek istemiyorum ama şimdi savaşta gerçekleşen tecavüz eyleminin soykırım suçunu oluşturması tarihi bizim açımızdan çok önemli. Çünkü önceki dönemlerde insanlığa karşı suçlar içinde değerlendiriliyor, yapılmış tespitler var. Ama bu anlamda Ruanda örneği bizim için çok önemli. Hocam bahsetti; sadece o olaya özgü kurulmuş bir mahkemede yapılan yargılamada soykırımı yönelik o statünün uygulandığı ilk karar Ruanda örneği ve orada yapılan tespitlere de biraz değinmek istiyorum.

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Dava Dairesi, Akayesu kararında tecavüz ve cinsel şiddetin hem fiziksel hem zihinsel düzeyde soykırım olabileceğini açıklıyor. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin de aslında benzer bir tespiti var ama orada tecavüz fiili açıklanıyor, tecavüz fiilinin ise fiziksel yönü açıklanıyor. Burada zihinsel düzeyde bir soykırım olabileceği tespiti de yapılıyor. Mahkeme, tecavüze ve cinsel şiddete ilişkin olarak, hedeflenen bir grubu kısmen veya tamamen yok etme niyetiyle işlendiği sürece bu fiillerin de soykırım suçu oluşturduğunu vurguluyor. Gerçekten de zihinsel ve fiziksel zararlar veriyor. Şöyle; çoğalma isteğini engellemeyi de mahkeme soykırım suçu olarak değerlendiriyor. Soykırım suçunu oluşturan eylemler Roma Statüsü'nde de yer alır. Bir grubun üyelerinin öldürülmesi, bir grubun üyelerinin ciddi bedensel zarar ya da zihinsel zarara uğraması, bir grubun yaşam koşullarının üyelerine fiziksel zarar verilmesi amacıyla bilerek zorlaştırılması, bir grup içinde yeni doğumları önlemeyi amaçlayan önlemler alınması, bir grubun çocuklarının zorla bir gruba aktarılması. Bunlardan biri yoluyla soykırım eylemi gerçekleşebiliyor ve o olaylarda da Tutsi kadınlara savaş döneminde yönelen cinsel şiddet içeren eylemlerin soykırımı varması manevi unsuru önemli hale getiriyor. Timuçin Hocam bahsetti; "O niyeti anlayabilecek miyiz, yani soykırım mı niyet aslında?" dediğimiz soru bizim açımızdan şöyle önemli.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Zelal Nur Ünal

Tutsi'lere karşı yönelen şiddet eylemlerinde saldıran kişiler "hiçbir çocuk bir daha böyle bir grubun varlığını bilmeyecek" diyerek saldırıyorlar ya da örneğin kadınlara "bir daha hiçbir erkekle birlikte olamayacağınız kadar tecavüze uğrayacaksınız" diyorlar ve tecavüz sonrası ölümler de gerçekleşiyor. Bunun gibi unsurlarla birlikte bir soykırım eyleminin gerçekleştiğini anlayabiliyoruz.

Yine çok uzak değil Rusya- Ukrayna Savaşı örneği. Ukrayna'da Birleşmiş Milletler'den rapor hazırlamak üzere gönderilen uzmanların aktarımları şu şekilde: yaşları 10 ile 27 arasındaki 12 kişinin bir bodrumda tecavüze uğradığı, hiçbirinin gebe kalmadığı ama saldıranların onlara ısrarla şunu ifade ettiğini söylüyor: "O kadar tecavüz edeceğiz ki size, bir daha hiçbir erkeğe yaklaşamayacaksınız. "Bu aslında bir grubun üremesinin engellenmesi, yani üreme isteğinin engellenmesi ve bu anlamda soykırıma yol açabilecek bir eylem. Dediğimiz gibi bunlar daha başlamış yargılamalar değil ama Ruanda örneğinde gördüğümüz şekilde mahkemenin tespitleri bu yönde.

Bir de şiddet iklimi arttı, özellikle deprem döneminde de biz bunu gördük. Şiddet ikliminin çok yoğun olduğu dönemlerde cinsel şiddet de artıyor ve bu anlamda, CEDAW'dan detaylı olarak bahsetmeyeceğim ama, CEDAW'a bir gönderme yapacağım: Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, CEDAW ve CEDAW Komitesi'nin yakın tarihte yaptığı açıklamalar var. Çatışmanın önlenmesi, çatışma ve çatışma sonrası durumlarda kadına yönelik şiddete ilişkin tavsiye kararları için çağrıda bulunuyor, "Kadın ve kız çocukları risk altında" diyor. Özellikle şu an Filistin'de de görüyoruz mesela kontrol noktalarında çok ciddi problemler yaşıyor kadınlar. Özellikle haberlerde görüyoruz; kontrol noktalarında doğum yapanlar, çocukların sonradan ölmesi, kadınların çok ciddi kanama geçirmesi, hastanelere yönelik saldırılar, doğuma giden kadınların kanamalarının önlenememesi kaynaklı çok genç yaşta kadınların rahminin tamamen alınması gibi kadınlara yönelik ciddi bir şiddet de var. Bu anlamda Birleşmiş Milletler Komitesinin de

söylediği aslında bu: “Şiddet dönemlerinde kadınlar ve çocuklar doğrudan etkileniyor ve ülkesinden, yerinden edilmiş mülteci kadınlar, kadın hak savunucuları, farklı sınıf, etnik, ulusal veya dini kökene ait kadınlar, azınlıklar ve toplumların sembolik temsilcileri olarak saldırılan kimlikler ve engelli kadınlar gibi belli gruplar ve kız çocukları çatışma süresince veya çatışma sonrasında başta cinsel şiddet olmak üzere belli bir şiddet riski altındadır” diyor.

Özellikle çocuk yaşta evlilik; bahsettiğim IŞİD örneğinde, IŞİD’li militanlarla zorla evlendirilen kadınlar ve kız çocukları değil burada. Savaşın getirdiği yoksullukla kız çocuklarının aynı milletten kişilerle evlendirilmesi konusunda da CEDAW komitesi bizi uyarıyor ve yoksulluğun getireceği çocuk yaştaki evlilikleri de engelleme noktasında devletlere yükümlülükler yüklüyor ve seks köleliği, yine aynı şekilde cinsel köleliğe karşı da uyarıyor; özellikle yoksul toplumlarda görülen durumlardan bir tanesi de bu.

UCM’de yani Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde yapılan yargılamalardan bahsedeceğim. Şimdi biz kadın hareketinin içinde olduğumuz için belki bu kadar görüyoruz bunları ama kadınlara yönelik hak ihlalleri sadece dışarıda, savaşta, cadde, sokakta, gizli alanlarda, aile içinde olmuyor. Mahkeme eliyle de kadınlar çok ciddi hak ihlallerine uğruyorlar. Bunu önlemek için UCM-Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Roma Statüsü özellikle belli kıstaslar getirmiş yargılama süresince mahkemenin dikkat göstermesi gereken.

Şöyle ki, örneğin biz şu an günlük tanıklık ettiğimiz herhangi bir ceza yargılamasını düşünelim ve yargılanan bir ya da birden fazla kişi olabilir ama bireysel bir olay özünde. Orada da şüphesiz ciddi zorluklar var. Ancak bahsettiğimiz yargılamalar ise soykırım gibi büyük bir iddia ile devlet yöneticilerinin yargılanabildiği, “çok güçlü” insanların yer aldığı yargılamalar. Bu yargılamalarda bir kadının cinsel şiddet mağduru olduğunu ifade etmesi kolay değil, rahat olmayacaktır. Tanıklar ve tanıklık potansiyeli olan insanların korunması da gerekiyor bu noktada. O yüzden Uluslararası Ceza Mahkemesi yargıla-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Zelal Nur Ünal

ma süresince bu tanıkların, tanıklık potansiyeli olanların ya da mağdurların korunmasıyla ilgili belli önlemler alıyor.

Nedir bunlar? Koruma ve destek sağlanması; şöyle ki: Mağdur ve tanıkların güvenliğinin, fiziksel ve ruhsal sağlığının, saygınlık ve özel hayatlarının korunması için uygun tedbirleri alır. Roma Statüsü 68/1'e göre. Bunu yaparken mahkeme, yaş, cinsiyet, özellikle ve/fakat bunlarla sınırlı olmamak, cinsellik veya cinsiyete dayalı şiddet ve çocuklara yönelik şiddet gibi suçun mahiyetinden kaynaklanan tüm ilgili etkenleri dikkate alır diyor ve bununla ilgili Mağdur ve Tanıklar birimi oluşturuluyor. Potansiyel mağdur olan ya da potansiyel tanık olan kişilerle iletişime geçiliyor. Bu kişilere bir görevli atanıyor diyebiliriz onlarla ilgilenen ve bu sürecin gizlilik içinde sürdürülmesi gerekiyorsa, saldırı devam ediyorsa, saldırı koşulları hâlâ mevcutsa buna ilişkin önlemlerin alınması sağlanıyor. Yine aynı şekilde tercüman hizmetini tabii ki sağlanıyor, hukukçuyla çalışma şansları oluyor. Hatta bir avukat yardımından faydalanmaktan bahsetmiyorum, savcının şöyle bir yetkisi de oluyor: Cinsel suçlarla ilgili bir yargılama yürütüyorsa, "cinsel suçlar alanında çalışmış bir hukukçu bilirkişi ile de çalışabilirsin, bir görevlendirme yapabilirsin" diyor.

Haliyle bu süreç içinde sanık haklarına da saygı gösterilmesi gerekiyor. Bu tam anlamıyla bir etik çatışma aslında, adil yargılanma hakkı sanık bakımından, mağdurun da yaşam hakkı. Bunu değerlendirirken mahkemenin çok dikkatli olması gerekiyor. Özellikle kişi risk altındaysa yahut vereceği bilgi kişinin ailesinin ayrı yerde yaşaması sebebiyle risk yaratıyorsa, mahkeme yüz yüzelik ilkesine istisna getirilebiliyor. Örneğin tanığın doğrudan orada dinlenmesi, tanığa soru yöneltilmesi gibi süreçlerle ilgili video kayıtlarına, seslerin değiştirilmesine imkân sağlanıyor. İfade verilirken o kişiyle bir arada bulunmaması için başka bir odada ifadesinin alınması sağlanabiliyor, araya perde çekilmesi gibi önlemler alınabiliyor. Bu anlamda koruyucu destekleyici tedbir, özellikle psikolojik destek alınması yönünde, yanında destek verecek bir uzmanın olması sağlanıyor. Kişilerle ilgili verilecek bilgiler için, normalde bir yargılamada bir hususta tanıklık yapılıyorsa; o bilgileri verir,

devam eder yargılama. Burada öyle değil. Örneğin isim vermek istemiyorsa, isim vermeden tanıklığını yapabiliyor. Bu hususta, mesela bazı örneklerde de görülmüş, kişinin isimleri geç vermesi gibi bir durum söz konusu olabiliyor, ismi daha geç verebiliyor. Bununla birlikte, başka bir yerde yaşaması gerekiyorsa ona ilişkin maddi imkânların ve desteğin sağlanmasını da görüyoruz, böyle bir imkân da veriliyor.

Bunun dışında aslında çok şey anlatmak istedim, yani Ruanda'yı, Srebrenitsa'yı çok detaylı anlatabileyim, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin detayını açıklayabileyim, küçük bir fark olarak anlatmayayım istedim ama. Ruanda çok önemli bu anlamda, çünkü çok ilkel bir saldırı, yani satırlarla gerçekleşen bir saldırı bulunan yer kaynaklı, yoksulluk kaynaklı. Çok fazla şeyi anlatmak istedim; Ezidi kadınlardan bahsetmek istedim, Ukraynalı kadınlardan bahsetmek istedim. Bizim ülkemizde söylenen, Ukraynalı kadınlara yönelik hiçbir espri değeri olmayan o çirkin sözleri de anlatmak istedim aslında, savaşta kadın hakkı ihlallerine yönelik en net örneklerden çünkü. Yani savaş döneminde kadınlara nasıl bakılıyor? Ukraynalı kadınlar hangi ülkeye gitsin şeklinde yapılan esprilerin, o eril şiddetin en net görüldüğü durumlarından bahsetmek istedim ama maalesef sürem yeterli olmadı.

Ben buradan herkesi selamlıyorum. Kadınlar barış istiyor. Kadınlar gerçekten sessizlikle ilerleyen sürecin her zaman barış olmadığını farkında. Kadınlar gerçekten şiddetsiz bir toplum, gerçek bir barış istiyor. Ben herkese saygılarımı sunuyorum, çok teşekkür ederim.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Şöyle söyleyeyim sevgili Zelal; aslında çok şey anlattın, eminim salondaki herkes de aynı şeyi düşünüyordur. Sen anlattığında, ben de baktığımda herkes seninle aynı duyguları paylaştı. Ciddi olarak bir çok şey bildiğimiz ama belki de beynimizin bir yerlerinde unutmaya çalıştığımız savaşla ilgili kadınların yaşadığı o mağduriyeti gerçekten de önümüze serdin ve acı bir şey: O yaşanan ciddi olarak geçmişte, yakın geçmişte yaşanan olayla-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Zelal Nur Ünal

rın şimdi bir şekilde bu mücadeleyle de hukuksal anlamda kazanımlara dönüşmesi. Belki o hepimizin içinde olan mücadele de tam da bu.

(Devamla)- Avukat arkadaşım, meslektaşım Hilal Çelik de son konuşmacımız olacak. Kendisiyle çocuk hakları bağlamında bir çok etkinlikte de bulundum ve sunumlarının da hepimize çok faydası olacağını biliyorum. Yıllardır değil mi Hilal, hep çocuk haklarında çalıştın, alanda ciddi mücadele verdin ve çok da katkı da sundun. Sunumunu merakla ben de dinleyeceğim.

Av. Hilal Çelik- Sayın katılımcılar, hepiniz hoş geldiniz. Savaşta çocukların korunması ya da savaş olgusunu ben bugün uluslararası insancıl hukuk ve yine insancıl hukuku kodifiye eden Cenevre Sözleşmeleri ve Birleşmiş Milletler'in örgütsel yapısı üzerinden irdelemek istiyorum.

Dünya tarihinin hiçbir dönemi çocuklar için adil bir yer olmamış. Bugün 21'inci Yüzyılda dahi çocuklar hâlâ savaşlar, iç çatışmalar, açlık ve yoksullukla mücadele ediyor. Çocuklar acı çekerken tüm dünya milletleri de insanlıkla sınanıyor diyebiliriz.

Sunumumda gördüğünüz bu fotoğrafları kullanıp kullanmama konusunda çok çekince gösterdim açıkçası. Çocukların savaş ortamındaki bu görüntülerinin olduğu gibi aktarılması etik mi, değil mi? İnternet ortamında rahatlıkla ulaşılabilecek durumda olsa da ben sizlerle paylaşmalı mıyım? Üzerinde bulanıklaştırma vb. oynamalar yapmalı mıyım?... Ama sonra fotoğraflara baktığımda şöyle söyledim kendi kendime: Bu fotoğrafları bulanıklaştırdığımda, ben de dahil burada olan hiç kimse, katledilen annesinin kesilen karnından çıkartılan ve kuvözde olması gerekirken taş bir zeminde kundakta yatan Gazzeli bir bebeğin acısını bize hissettiremeyecekti. Ya da kendi boyundan, kilosundan ağır silahları tutmak zorunda kalan Yemen'deki çocuk savaşçıların acısını; Kongo'da köyünde mutlu mesut büyümek yerine kendisine doğrultmuş silahlarla birlikte yaşamak zorunda kalan çocukların acısını da hissedemeyecektik. Bilinçli olarak bu fotoğraflar üzerinde hiçbir oynama yapmadan sizlere yansıtmak istedim ama kendi içimde de etik değerlendirmelerimi yaptığımı burada sizlere öncelikle belirtmek istiyorum.

Girişte, savaş olgusunu Birleşmiş Milletler Örgütü üzerinden irdeleyeceğim dedim. Biliyoruz ki Birleşmiş Milletler'in kuruluş amaçlarından biri, en önemli kuruluş amaçlarından biri uluslararası güvenliği ve barışı korumak. Kendini nasıl tanımlıyor Birleşmiş Milletler? Adalet, güvenlik, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitlik konularında uluslararası düzlemde tüm devletlerin bu ilkeleri sahiplenmesi ve tüm devletlerde

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Hilal Çelik

uygulanmasının sağlanmasını hedefleyen uluslararası bir kuruluş olarak tanımıyor ve neredeyse tüm dünya ülkeleri bu kuruluşun üyesi. Bu yapı ne kadar etkin, ne kadar değil daha sonra değineceğim ancak devletlerin uluslararası bir uyumsuzluk halinde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanımına başvurmaktan kaçınması, devletlerarası uyumsuzlukların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesi hususu da ilkesel olarak evrensel düzeyde ilk defa 1945 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda yer almaktadır. Uluslararası çatışmalar ya da uluslararası uyumsuzlukların öncelikle barışçıl yollarla çözümlenmesi temel ilke olarak benimsenmiş. Birleşmiş Milletler Şartının 2'nci maddesinde, tabii ki sözleşme her devleti eşit kabul ediyor, her devletin toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu belirtiyor ve öncelikli ilke, uluslararası uyumsuzlukların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesi. Ama bugün bakıyoruz her yerde savaşlar var. Şart uluslararası ilişkilerde öncelikli olarak güce başvurmayı yasaklamışsa da neden savaşlar hâlâ hayatımızın gerçeği. Biz halen uluslararası insancıl hukuku konuşuyorsak, çocuk ölümlerini, kadın ölümlerini konuşuyorsak, demek ki burada tam anlamıyla önleyici etkin bir uluslararası politika yok. Biraz önce söylediğim gibi Sözleşme, devletlerin kendi toprak bütünlükleri ve bağımsızlıkları üzerine yapılan müdahalelere karşı silahla cevap verme, güç kullanma yetkilerini muhafaza etmekle beraber Birleşmiş Milletler'in de dünya barışını ve güvenliğini korumak için kolektif güç kullanmasına izin veren bir yapıda.

Bugün yanı başımıza bakıyoruz, yaklaşık 2 yıldır devam eden bir Rusya-Ukrayna savaşı var. Gazze'de İsrail'in işlediği savaş suçları nedeniyle dün baktığım verilere göre -tabii ben de sizler gibi bu verilere medyadan ulaşabiliyorum- yaklaşık 11 bin çocuk katledilmiş. Bir taraftan iç çatışmalar var dünyanın her yerinde. Sudan'da, Yemen'de, Myanmar'da, Afganistan'da, Etiyopya'da... Burada İsrail'in Gazze'ye yönelik hedef göstermeksizin yaptığı saldırılar nedeniyle toplu gerçekleşen çocuk ölümleri savaşın yıkımını bize derinden hissettirdi ama Gazze dışında da her yıl binlerce çocuk silahlı iç çatışmalarda veya bu iç çatışmalar sonrası yaşanan ekonomik bunalımlar sonrası

yeterli beslenme ve sağlık hizmetlerine ulaşamadığı için ölüm riskiyle karşı karşıya. Yaşam hakkı ihlalleri yüksek düzeyde.

Uluslararası insancıl hukuk her ne kadar bize çocuklar için geniş bir koruma alanı sağladığını söylese de biz biliyoruz ki gerek savaş sırasında gerek savaş sonrasındaki etkileri nedeniyle savaşların, çatışmaların en çok olumsuz etkilenen grubu çocuklar. Bu olumsuzluklar ne olabilir çocuklar yönünden baktığımızda? Doğrudan yaşam hakkı ihlalleri, çocukların beden bütünlüklerine zarar veren kasıtlı fiziksel eylemler, işkence, eziyet, insan onuruna yakışmayacak davranış ve muamelelere tabi tutulma, cinsel istismar, rehin alınma, ailelerinden zorla ayrılma, temiz suya ve yeterli gıdaya erişememe, insani yardıma erişememe, sağlık hizmetlerine erişememe. Yine Savaşın ya da iç çatışmanın getirdiği yıkım, ekonomik çöküş, politik istikrarsızlıklar çocukların fiziksel ve mental yaralanmalarının tedavi ve rehabilitasyonunu güçleştirmekte, temiz su ve besleyici gıdaya, önleyici koruyucu sağlık hizmetlerine, eğitim hizmetlerine ulaşmasını engellemektedir. Örneğin Yemende binlerce çocuk savaş ve iç çatışmaların neden olduğu kıtlıktan dolayı açlıktan ölme riski taşıyor.

İnsancıl hukuk nedir?

Uluslararası insancıl hukuk dediğimiz kavram kapsam olarak savaş dönemlerinde uygulanan, savaş ortamlarında devletlerin yetki aşımalarını, savaş yöntemlerini, savaşta kullandıkları silahları sınırlayan, savaş mağdurlarını azami ölçüde korumayı hedefleyen ve savaş mağdurlarının acılarını en aza indirmeye çalışan hukuk kuralları bütünüdür diyebiliriz. Tabii ki savaş durumlarında insancıl hukuk kuralları geçerliken insan hakları kuralları da geçerli ve bir arada varlar ama biliyoruz ki özellikle uluslararası insan hakları sözleşmeleri, insanların bazı medeni haklarını, ekonomik haklarını da düzenleme konusu yapıyor ve bu anlamda olağanüstü durumlar çıktığında devletler uygulama kısıtlamaları getirebiliyor. Uluslararası insancıl hukuk söz konusu olduğunda devletlerin bu uluslararası insancıl hukuka ilişkin temel ilkeleri tanımlamaları, uygulamaktan imtina etmeleri söz konusu değil, her

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Hilal Çelik

halükârda uygulanmak zorunda. Hatta silahlı savaş ortamının başlatılmasını bir devlet kendinde meşru hak olarak görüyor bile olsa, savaş sırasındaki eylemlerini uluslararası insancıl hukuka göre yapılandırmak zorunda.

Bu tabloda silahlı çatışmalarda çocukların korunmasına ilişkin bir hukuki çerçeve çizmek istedim size. İnsancıl hukuk kuralları, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve çocukların korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmeler insancıl hukuk bağlamında çocuklar yönünden bir hukuki çerçeve oluşturacaktır bizler için.

Öncelikle Cenevre Sözleşmelerine gelirse 12 Ağustos 1949'da Cenevre'de, savaşın kurallarının belirlenmesi ve savaş mağdurlarının korunması bilinciyle toplanan uluslararası konferans sonucunda imzalanan 4 sözleşme bugün insancıl hukukun en temel belgelerini oluşturuyor. Bugün neredeyse tüm Devletler 1949 Cenevre Sözleşmelerine taraftır. Bütün uluslar topluluğu tarafından olduğu gibi kabul edilen bu kurallar, gerçek anlamda evrensel yasa haline gelmişlerdir. Bunlardan ilki, silahlı kuvvetlerin sahadaki yaralı ve hasta mensuplarının bakımına ilişkin. İkincisi Deniz Kuvvetleri'nin hasta ve yaralı ve gemi kazazedelerin bakımı hakkında. Bizi en çok ilgilendiren, özellikle çocukların silahlı çatışmalara doğrudan dahil edilmesi söz konusuysa, savaş esirlerine muamele hakkındaki Üçüncü Cenevre Sözleşmesi ve savaş zamanlarında sivillerin korunmasına ilişkin Dördüncü Cenevre Sözleşmesi.

Bu 4 sözleşmenin de esas olarak savaşlar sırasında yasak saydığı eylemler var ve her bir sözleşmenin üçüncü maddesinde bu yasaklar tek tek sayılmış. Yaşam hakkı ihlalleri, yani doğrudan kişilerin yaşam ve bedensel bütünlüklerini yönelik kasten yapılan eylemler; işkence, eziyet, gayri insani muamele ve rehin alma eylemleri, hukuka uygun kurulmamış, adil olmayan mahkemelerde yapılan yargılamalar neticesinde verilen idam cezaları bu sözleşmelerin dördünde de yasaklanmış.

Şimdi dördüncü sözleşme sivillerin korunmasına ilişkin nasıl bir düzenleme getirmiş hemen bakalım:

- Sivillerin, özellikle korunmaya muhtaç olan yaralı, hasta, engelli ve yaşlı kişilerin, hamile kadınların, on beş yaşından küçük çocukların, yedi yaşından küçük çocuğu olan annelerin çatışma bölgelerinden uzaklaştırılarak güvenli bölgelere nakli için anlaşmalar tesis edilmesi (madde 14)
- Muharip veya gayrimuharip yaralılar ve hastalar, askeri mahiyette hiçbir iş görmeyen siviller için tarafsız mıntıklar oluşturulmasının tarafsız bir devlet veya insani bir kuruluş vasıtası ile teklif edilmesi (madde 15)
- Çatışma alanları ve işgal edilmiş mıntikalardan yaralıların, hastaların, malûllerin, ihtiyarların, çocukların ve lohusa kadınların tahliyesi ve bu mıntikalara her dinden ruhani mümessillerin, sağlık görevlilerinin ve sağlık malzemelerinin serbestçe geçişinin sağlanması (madde 17)
- Yaralıları, hastaları, malûlleri ve lohusa kadınları tedavi için teşkil edilen sivil hastanelere hiçbir şekilde saldırı yapılamayacağı ve himaye edilecekleri (madde 18)
- Sivil yaralı ve hastaların, malûllerin ve lohusa kadınların veya sağlık görevlilerinin ve sağlık malzemelerinin naklinde kullanılan araçların saldırıya uğramaması (madde 21-22)

Kanun lafzından anlaşıldığı üzere devletler, sivillerin, özellikle korunmaya muhtaç yaralıların, engellilerin, yaşlıların, lohusa kadınların, 15 yaşından küçük çocukların, 7 yaşından küçük çocuğu olan kadınların çatışma bölgelerinden uzaklaştırılması konusunda daha savaş başlamadan güvenli bölgeler belirleyebiliyorlar bu sözleşmeye göre ve savaş sırasında da bu güvenli bölgelerin hangisi olacağına dair mutabakata varıyorlar ve buralarda kesinlikle silahlı müdahale yapılamıyor. Burada neden 15 yaş diye düşünebilirsiniz, onu da söyleyeyim: Uluslararası sözleşmelerde 15 yaşını doldurmuş çocukların gönüllü olarak silahlı çatışmalara dahil edilebileceğine dair yasal düzenlemeler var maalesef. Her ne kadar çocukların savaşlarda silah altına alınması kabul etmek istemediğimiz ve vicdannen reddettiğimiz bir durum olsa da uluslararası sözleşmeler

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Hilal Çelik

buna imkân vermektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair sözleşmenin 38.maddesi taraf devletlere, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınmak; on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba göstermekle yükümlü kılmuştur.

Görüldüğü gibi 1949 Cenevre Sözleşmeleri uluslararası insancıl hukukun en temel belgelerini bize sunuyor. Zela Hanım sunum yaparken özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nda kadınlara yönelik vahşet diye nitelendirebileceğimiz eylemlerden ve savaş suçlarından söz etti. Baktığımız zaman devletler İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar uluslararası ya da ülkeler arası sorunlarını savaşarak çözmek konusunda bir çekince göstermiyorlar ve bu savaşın evrensel nitelikte oluşturulmuş temel ilkeleri, kuralları yok. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım sonrası toplumların ihtiyacına binaen bir takım insancıl hukuk kuralları; yani savaş mağdurlarının korunması, savaş esirlerine yapılacak insani muamelenin ne şekilde olması gerektiği; savaşan, ancak savaş sırasında hastalanan ve yaralanan askerlere ne şekilde muamele edilmesi gerektiğine ilişkin birtakım düzenlemeler getirilmiş. Az önce de bahsettiğim gibi Cenevre Sözleşmesi'ne üye ülkelerin bu uluslararası insancıl hukuku uygulamama gibi bir tercihlerinin olması mümkün değil.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye gelsek; sözleşme çocukların savaş ortamlarında korunmasına ilişkin birtakım hükümler içermekte. Çerçeve bir sözleşme olmakla birlikte aynı zamanda çocuklar yönünden normatif haklar içermektedir. Sözleşmenin 38'inci maddesine göre, taraf devletler silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenmişler. Yukarıda bahsettiğimiz üzere madde aynı zamanda çocukların silahlı çatışmalara alınma yaşını da düzenlemektedir. 15 yaşını doldurmamış çocukların gönüllü olarak silahlı çatışmalara alınması bu sözleşmeyle yasaklanmıştır. 39'uncu maddesinde de devletlerin savaş mağduru çocukların rehabi-

litasyonu ve tedavisine ilişkin de yükümlülükler yüklediğini görüyoruz. Sözleşme, çocuklar için temel insan hakları sözleşmesi diyebiliriz. Burada sadece 38'inci ve 39'uncu maddeden bahsetsek de çocuğun yaşam hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, gelişim hakkı, oyun hakkına kadar her türlü haklarının düzenlendiği genel çerçeve bir metindir Çocuk Hakları Sözleşmesi.

2002 yılında sözleşmeye ek olarak Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol yapıldı. Bu ek sözleşmede de yine 18 yaşına erişmemiş çocukların doğrudan doğruya silahlı çatışmalara katılmasının engellenmesi ve zorunlu asker alımı yaşının 18 olması konusunda devletlere birtakım yükümlülükler yüklendiğini, çocukların gönüllü silahlı çatışmalara alınabilmesi için ebeveyn rızası öngörüldüğünü görmekteyiz. Protokol, Türkiye bakımından 4 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Birleşmiş Milletler konusuna gelecek olursak; Gazze'de çocuklar ölmeye devam ederken Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin defalarca yaptığı açıklamaların etkisizliği, özel raportörlerin medya aracılığı ile duyurdukları yardım çılgınlıkları, Birleşmiş Milletler organlarının yapısını ve gücünü, amaçlarını gerçekleştirilme bağlamında sorgulamama neden oldu. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirme anlamında hiçbir etkisi olmadığı görülüyor. Herhangi bir yaptırım gücü zaten kuruluş sözleşmesi ile kendisine tanımlanmamış. Medyada sıkça gündem olan Birleşmiş Milletler Şartının 99'uncu maddesinde ise şu var: Uluslararası güvenlik ve barış ciddi anlamda riske girerse, Genel Sekreter bu durumu Güvenlik Konseyinin dikkatine sunar. Dikkate de sundu Sayın Genel Sekreter ama etkili bir sonuç doğurmadı. Bir de genel kurul var aslında Birleşmiş Milletler'de ama genel kurulun da bir etkinliği olmadığı açık bir şekilde gözlemlenebilmekte. Neden dersenez, genel kurul da böyle bir durumda dünya barışını tehdit eden böyle bir durumda tıpkı Genel Sekreter gibi problemi Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunabiliyor ve eğer Konsey, Birleşmiş Milletler Şartına uygun bir şekilde görevini yerine getiriyorsa Konseye tavsiye kararı dahi veremiyor.

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Hilal Çelik

Neredeyse Birleşmiş Milletler kurulduğundan beri, yani 1947 yılından bu yana Filistin ve İsrail arasındaki bu çatışma hali Birleşmiş Milletler'in gündemine getiriliyor ve Güvenlik Konseyi tarafından bu hususta verilmiş 100'e yakın karar var. Ancak bugün gelinen nokta gösteriyor ki Güvenlik Konseyi'nin bu anlamda uyguladığı tedbirler ve önlemlerin de çözüme hiçbir etkisi olmamış. Bu çözümsüzlüğün sebebini de Güvenlik Konseyi'nin yapısına bağlayabiliriz. Güvenlik Konseyi'nin ne özelliği var? Güvenlik Konseyi devletler arasındaki uyuşmazlıkları barışçıl yolla çözmek ya da kolektif silah kullanımına karar vermek, devletlere yaptırımlar uygulamak vb konularda tek yetkili merci diyebiliriz. Üye devletlerin hak ihlalleri nedeniyle üyelikten çıkarılması gibi kararları da Güvenlik Konseyi veriyor. 15 üyeli bir oluşum, bunların 5 tanesi daimi üye. Daimi üyeler Çin, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Fransa. Daimi üye olan bu 5 devlet, Güvenlik Konseyi'nin her türlü önemli kararını veto edebilir. Konsey'in karar yeter sayısı 15'e 9 olmasına rağmen ret oyu veren ülkelerden biri bu daimi üyelerden biriye karar almak mümkün değil, yaptırım uygulamak mümkün değil. Hal böyle olunca da bu beş devletin politik çıkarları üzerinden aslında biz bütün dünya barışı ve dünya güvenliğini tartışıyoruz.

Aynı şekilde sabah tartışılmış sanırım; Adalet Divanı noktasında da baktığımızda devletler normal şartlarda Adalet Divanı kararlarını uygulamakla yükümlü ama uygulamamaları halinde divan bu husus Güvenlik Konseyine iletiyor. Çünkü yaptırım uygulayacak ya da uygulanmasına karar verecek mekanizma Güvenlik Konseyi. Ancak biraz önce bahsettiğim gibi bu beş daimi üyeden birinin bile ret vermesi; şimdi Filistin-Gazze problemine baktığımızda özellikle Amerika'nın 1940'lı yıllardan beri bu duruma bakış açısını gördüğümüzde, burada dünya barışına uygun olumlu bir sonuç alınmasını beklemenin biraz hayalperestlik olduğunu düşünüyorum. Mevcut Birleşmiş Milletler yapılanması, kalan üye devletlerin bu beş devletin politik hegemonyası altında olduğunu gösteriyor.

Burada sözlerime son vermek istiyorum. Bana zaman ayırdığınız için tüm katılımcılara teşekkür ederim.

II. OTURUMUN SORU - CEVAP BÖLÜMÜ

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Gerçekten konu o kadar derin ki çok güzel toparladığın için teşekkür ediyorum. Zaten herhalde çocuklarla ilgili kısım, en vahim kısım, hepimizin de fotoğraflarda da gördüğümüzde etkilendiğimiz kısım. Şunu da düşünüyoruz; bu çocuklar ilerde ne olacak? Yani bir süre sonra dünya da onlara emanet olacak ve savaşta doğan, büyüyen çocuklar için gerçekten bir şeyler yapmalıyız. Bir sonraki nesil de tamamen onların o yaşantılarıyla oluşacak çünkü.

Özellikle soru sormak isteyen arkadaşlar varsa katılımcılarımızdan soruları alabiliriz. Buyurun hocam. Sorunuzu kime ve ne olduğu olarak sorarsanız daha rahat ederiz.

Cengiz Köse- Cengiz Köse, makine mühendisiyim. Öncelikle ben Zelal Hanıma en son gündemde olduğu için o zaman konuşuldu. Şimdi Irak'ta IŞİD Yezidi kadınları cinsel istismardan sonra biliyorsunuz esir pazarlarında 20 ile 500 dolar arası satılıyor. Bu bir gerçek. Ben uzun süre Irak'ta bulunduğum için hem Kuzey Kürt bölgesi, hem Türkmen bölgesi hem de güneydeki Arap bölgesinde neyi gördüm? 1 milyona yakın Iraklı kadın cinsel istismara uğramış ve sokaklarda mavi gözlü conic çocuklar var. Burada bunu yapan kim? Amerika Birleşik Devletleri askerleri. Peki, bunlar niye yargılanmıyor? Bir, bunu soruyorum...

Birleşmiş Milletler, AİHM, işte Uluslararası Ceza Mahkemesi... Bunların ne anlamı var, eğer yargılanmıyorsa niye var bunlar? Sonuç olarak yaptırım etkisi yok. Yoksa eğer belli ülkelere yaptırım yapılıyor ve bazılarında yapılmıyorsa, böyle bir yaptırımın ya da bir teşkilatın bir anlamı da yok.

Bir şey daha soracağım: Kore savaşında Rusya'yla belli bir biliyorsunuz Kuzey-Güney ama o karar nasıl alındı? Bununla

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

İlgili Rusya orada niye veto etmedi? Birincisi bunu öğrenmek istiyorum. Diğer hocamızla ilgili soruyu da bundan sonra sorayım isterseniz.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Evet, hem de böylece belki soru sormak isteyen olursa da başka herkese de eşit hak sağlamış oluruz.

Av. Zelal Nur Ünal- Sorunuz için teşekkür ederim. Günel Hocamdan destek istedim şunun için. Çünkü benim de bilgi sahibi olduğum tek bir durum var, İngiltere örneği var. Ben az önce örneğini verirken aslında Şamima Begüm deme sebepim oydu. İngiltere'nin ciddi anlamda bir ISID'e karşı tavrı da söz konusu. Vatandaşlıktan çıkarıldı Şamima Begüm ve kendi askerlerinin de bu anlamda yargılamasını yürüttü. Ama yani mesela Amerika için aynı şeyi hocamla konuştuk da mesela Amerika'nın UCB karşıtı olmasının aslında sebeplerinden bir tanesi. Çünkü ben az önce süre kaynaklı çok giremedim oraya ama yani o birçok yerde üssü bulunan Amerika için örnek vermek gerekirse, orada gerçekleşen eylemler kaynaklı tabii ki yani öyle bir yargı yetkisi ya da yargılanma isteği ülkelerde olmayacaktır. Timuçin Hocam da zaten ilk oturumda söyledi, "bizi mi yargılayacaksınız o zaman ne olacak, bu yargılama nasıl bir şey getirecek" dediğinde benim bilgim olan sadece İngiltere örneği var, onun dışında bir bilgim yok. Yargılama yaptı ama onun dışında da yani Günel Hocam katkı sunarsa sunsun diye rica ederim. Ama benim bilgim sadece İngiltere.

Av. Dr. Günel Kurşun- Meslektaşımın bilgisi son derece doğru. İngiltere, başından beri Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taraf oldu ve bugün bir UCM varsa en azından İngiltere'nin muhalefet yapmaması sayesinde olduğu söylenebilir. Başından beri durdu diyorum, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin en önemli destekçisi aslında Avrupa Birliği. İngiltere de o zaman Avrupa Birliği'nin içindeydi ve Avrupa Birliği politikasıyla uyumlu politika yürütüyordu. Avrupa Birliği'nden ayrıldıktan sonra İngiltere, Avrupa Birliği'nin UCM politikası aynı kalmakla beraber, İngiliz politikasında küçük de olsa değişiklikler görülmeye başladı.

Bundan önce İngiltere'nin tavrı şuydu. Ben kendi konuşmamda anlattığım tamamlayıcılık ilkesi doğrultusunda İngiltere diyordu ki: Birincil yargılama yetkisi sürekli ilgili devlete aitse, evet İngiliz askerleri Irak toprakları içinde de çeşitli suçlar işlemiş olabilir. Bunları lütfen bana bildirin, ben kendi ulusal yargım dahilinde bunları yargılayacağım. İngiltere mahkemelerinde, yani İngiltere'nin court-martial deniyor askeri yargısı çerçevesinde İngiliz askerlerinin yargılandığı ve ceza aldığı çeşitli davalarla karşılaştık. Ancak bu genel geçer bir yapıya bürünmedi.

Amerika konusunda çok daha değişik bir tablo var. Amerika başından beri Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne karşı çıktığı için ve karşı çıkmanın ötesinde mahkemeyi baltalama konusunda ayrı bir kampanya yürüttüğü için, hiçbir zaman Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının yargılanmasını kabul etmedi. Bugün dünyada günümüzde 70'ten fazla ülkede Amerikan askeri varlığı olduğunu biliyoruz. Bu Amerikan askerleri hemen her gün, biraz önce sizin Irak üzerine bahsettiğiniz suçları dünyanın hemen her köşesinde işlemeye devam ediyorlar. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin, yani kalıcı ve sürekli bir uluslararası ceza organının sürekli olarak mütemediyen yürürlüğe girmesi, aslında Amerika'nın tırnak içinde dünya jandarmalığına da son vermek anlamına geliyor. Bu yüzden, yani bu politik gerekçelerle Amerika Birleşik Devletleri aslında Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne karşı çıktı. Hangi ülkelerin taraf olduğunu söyledim, hangi ülkelerin taraf olmadığını tekrar anımsarsak tablo biraz daha netleşir.

Hangi ülkeler Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taraf değil? Amerika Birleşik Devletleri taraf değil, Rusya taraf değil, Çin taraf değil; ki bunlar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri, 5 daimi üyesinden 3'ünü oluşturuyor. İran taraf değil, İsrail taraf değil, Türkiye taraf değil. Yani şimdi tablo belirginleşiyor diye düşünüyorum. Afrika'nın çok büyük bir kesimi iki ülke dışında taraf, Güney Amerika hemen hemen tamamıyla taraf; Asya'da özellikle Uzak Doğu, Güneydoğu Asya ülkelerinin hemen hemen tamamı taraf oldu. En son Er-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

menistan taraf oldu, Azerbaycan taraf değil. Anlaşılabilir mi tablo? Dolayısıyla bu bir açılım sağlıyor ama size katılıyorum. Yani Amerika'nın tavrı konusunda dünyada çok daha yüksek perdeden ses çıkartılması gerekiyor.

Av. Hilal Çelik- Ben de bir şey eklesem hocam ama yanlıştım varsa düzeltin lütfen. Bildiğim kadarıyla özellikle Kuzey Irak'taki savaş suçlarına dair, Amerika'ya karşı soruşturma yürüten savcıya karşı Amerika zamanında işte pasaportunun iptali, banka hesaplarının durdurulması gibi ekonomik yaptırımlara kadar giden bir süreç de uygulamıştı. Haliyle bu anlamda zaten Amerika'nın tutumu belli diye düşünüyorum.

Av. Dr. Günal Kurşun- Bir adım daha gideyim, 2001 veya 2002 yılıydı; Belçika, Belçika hukuku çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri Başkanı ve orada Irak operasyonunu devam ettiren Amerika Birleşik Devletleri yetkilileri konusunda bir soruşturma başlattı. Amerika'nın tehdidi gecikmedi, NATO Genel Merkezini Belçika'dan çekmekle tehdit ettiler Belçika'yı ve Belçika'nın ulusal yargısı çerçevesinde bu soruşturma kapatıldı. Yani Amerika böyle çalışıyor. Sürekli tehdit... Bilmiyorum Timuçin Hocanın katkısı olur mu?

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Tabii, buyurun Timuçin Hocam.

Dr. Öğr. Üyesi Timuçin Köprülü- Amerika Birleşik Devletleri ile ilgili aslında Amerikan askerlerinin ve yetkililerinin karıştığı bir soruşturma şu anda var bildiğim kadarıyla. Hilal Hanımın Kuzey Irak diye söylediği yer Afganistan aslında. Afganistan soruşturması, Afganistan'da işlenen 2002 ya da 2003 tarihinden sonra sanırım statüye taraf olmuştu. O tarihte Afgan polisi, Afgan askerleri, Taliban yönetimi, Taliban çatışmaları bunlar hakkında bir soruşturma yürütülüyor. Bunun dışında Afganistan topraklarında bulunan Amerikan askerleri ile ilgili de yürütülen bir soruşturma var. Çünkü Afganistan'dan "şüphelileri" alıp UCM statüsünü kabul etmiş olan, yani mahkemenin yargı yetkisini kabul etmiş olan devletlere götürüp işkence merkezlerinde sorgulamaları söz konusu. Yanlış hatırlamıyorum umarım, Romanya ya da Polonya olması lazım

bu ülkelerden bir tanesinin ve Uluslararası Ceza Mahkemesi önceki savcısı Bensouda bir soruşturma için Ön İnceleme Dairesine başvurmuştu ve bundan sonra Amerika'yla Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ilişkisi daha kötü bir hale geldi. Özellikle Trump döneminde, "mal varlığınıza el koyarım, ülkeye sokmam, diplomatik ayrıcalığınızı tanımam" gibi tehditler bu soruşturma ile birlikte daha fazla gün yüzüne çıktı.

Ama Ünal Hoca'nın da söylediği gibi Amerika Birleşik Devletleri'nin özellikle yaptığı başka şeyler de var. Mesela üsünün bulunduğu veya askerinin bulunduğu ülkeyle bağışıklık sözleşmeleri yapmaya çalışıyor. Diyor ki: Benim askerim burada veya bu topraklarda UCM'nin yargı yetkisine giren bir suç işlerse, buna ilişkin bir bağışıklık karşı devletten istiyor ya da bunu oraya götürmeyeceğine dair bir garanti istediği anlaşmalar da var. Yani Azerbaycan'la yaptığı bir tane anlaşmayı hatırlıyorum. Zor gerçekten, Amerika Birleşik Devletleri'ni Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin önüne çıkarmak zor ama İsrail'i de bir mahkemenin önüne çıkarmak çok kolay değildi. Bakın Güney Afrika, Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne çıkardı. Teşekkür ederim.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Biz teşekkür ederiz. Kısa ben de bir şey söyleyeyim mi? Ben özellikle bu tasarıda katılanlar kimler üye diye düşünürken, öbür bakış açısını verdiğiniz için bir anda şahsen aydınlandım. Bir de bundan sonra uluslararası sözleşmelere kimlerin katılmadığına da bir bakmamız gerekiyor. Buyurun Zelal Hanım...

Av. Zelal Nur Ünal- Konuşmamda bir şeyi atladım, bence ona da temas etmek gerekiyor: İsrail ve Amerika gibi ülkeler aslında insan hakları konusunda belli noktalarda mesela kadın hareketini araçsallaştırır. Hocam Afganistan örneği verdiği için de söyleme ihtiyacı hissettim. Mesela kadınlara orada özgürlük götürüleceği iddiasıyla yaptığı eylemleri aslında meşru bir zemine oturtmaya çalışır. Ya da İsrail örneği mesela pink-washings diye geçiyor literatürde de yani mesela LGBTİ+ haklarıyla ilgili çok ilerici hareketler yürüttüğünü, bu çalışmalarını yürüttüğünü söyler ama aslında bambaşka bir soykırıma varan eylemleri vardır. Yani önüne koyduğu o insan haklarıyla

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

alakalı belli perdeler var. Özellikle İsrail ve Amerika üzerinden söylersek, kadın hareketini de, mesela kadın haklarıyla alakalı çalışmaları da perde olarak kullanmaya çalışırlar birçok ilişkilerinde. Teşekkür ederim.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Çok heyecanlı sorular var, bu yüzden de nasıl yapalım? Buyurun ilk sizi görmüş oldum, kusura bakmayın.

Saba Senem Turgut- Teşekkür ederim. Adım Saba Senem Turgut, emekli gazeteciyim, benim bu akademik ortamda söyleyebileceğim tek şey sadece küçücük bir katkı olabilir.

21'inci Yüzyılda barış hakkının tartışıldığı bu ortamda hayvanların da hakları var. Irak, Kuveyt'i işgal ettiğinde hayvanat bahçesine girip, develeri kesip yedikleri biliniyor. Hayvanlar da bu barış hakkının bir parçası. Bir dahaki toplantıda belki Türkiye Barolar Birliği böyle bir oturumda bunu da tartışabilir.

Bir cümleyle şunu eklemek isterim: İşkencede de hayvanlar kullanılıyor, belli odalarda, fareli odalarda pek çok şey olduğu biliniyor. Bunun yanında kolluk kuvvetleri de, özellikle uyuşturucu da sadece ülkemizde değil, bütün dünyada köpekler bu yolla çalıştırılıyor. Dediğim gibi tarafsızım, sadece katkım bu noktada kalabilir.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Çok teşekkür ediyorum. Zaten demin ondan bahsetmek istedik. Bu tarz etkinlik yaptığımızda inanın kolay değil, gerçekten de Gürkan Başkanın, Asude Başkanımızın ve Doğan'ın gerçekten çok emekleri var. Sayısal olarak da sınır var. Hani bir sürü şey bizim de aklımıza geliyor, mutlaka eksiklerimiz vardır. Öneri olarak alıyoruz ama saat, zaman, her birine güncel diye baktığımızda mecburen bazı şeyleri bir şekilde ayırıyoruz. Ama tek başına bile çok rahat etkinlik yapılacak. Çünkü Hayvan Hakları Kurulu da devamlı olarak Barolar Birliği'nde çalışmalarına devam ediyor. Onun da bilgisini vermiş olayım ben size.

Salondan- Konuşmacılara teşekkür ediyorum. Aslında iki sorum olacaktı; Ünal Hocam bir kısmını açıkladı, belki bir parça daha sorabilirim.

İlk sorum Hilal Hocama. Sorum şu: Özellikle Suriye iç savaşından sonra ya da iç savaş sebebiyle Türkiye'ye ve daha sonrasında Avrupa'ya refakatsiz girdikten sonra kaybolan, kayıt altına alamadıkları için görünür olmayan çocuklar var. Mesela Europol buna ilişkin Avrupa'da 10 bin kayıp olduğunu söylemişti bir açıklamasında. Yine Lost in Europe isimli bir gazeteci kolektifinin yaptığı bir araştırmada, 2018-2020 arasında yaklaşık 18 bin çocuğun göç yolunda Avrupa'ya adım attıktan sonra kaybolduğunu söylediği bir araştırma var.

Sorum şu: Özellikle refakatsiz ve kayıp çocuklar sorununun çözümü için ne yapılabilir? Bu konuda ne söylersiniz? Bunu soracağım size savaş mağduru çocuklar konusunda.

Günal Hocamın sorusunu da sorayım mı?.. Aslında soru yanıtlandı ama belki şöyle açmak mümkün: Şimdi Amerika pekâlâ kendi vatandaşlarının UCM'de yargılanmaması adına çok güçlü bir yerde duruyor Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olması sebebiyle. Hatta işi daha ileriye götürüp, Timuçin Hoca'nın da söylediği gibi bazı ülkelerle, taraf ülkelerle bağışıklık anlaşmaları yapıyor. Bağışıklık anlaşmaları o taraf ülkeleri nasıl etkiler? Buradan sıyrılması mümkün mü tabiri caizse?

Bir de bir başka bir şey; özellikle tamamlayıcılık ilkesi çerçevesinde UCM'nin güçsüz ülke vatandaşlarını yargılayabileceği eleştirileri mevcut. Bu konuda ne söyler hocam? Teşekkür ediyorum.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Kısaca cevaplarımızı alalım çünkü birkaç soru daha var.

Av. Hilal Çelik- Aslında bu tamamen ülkelerin kendi çocuk koruma politikalarını etkin işletip işletmedikleri ile ilgili bir husus. Refakatsiz çocuk kavramı aslında yanlarında bakımlarından sorumlu hiç kimse olmadan ülkeye giren çocukları kapsayan bir terim. Bizim ülkemizde böyle bir çocuk sınırlar içerisine girdiğinde kemik yaşı tespiti, sağlık testleri, yani bir bulaşıcı hastalığı olup olmadığına dair birtakım testler yapıлып kurum bakımına alınır ve bu süreçte aile yakınları eğer ülkeye gelirse onlarla irtibatlandırılır ya da onların refakatine verile-

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

bilir. Ama sınırdan giren pek çok çocuğun aslında bu sisteme dahil olmadığını da görüyoruz biz. Yani tamamen yasadışı bir şekilde ülkede kalan, Türkiye'yi bir geçiş noktası olarak kullanan Avrupa'ya geçmek için, bu nedenle hiç kayıt olmayan çocuklar var. Haliyle bunun tespiti noktası, ülkenin emniyet güçleri ile de alakalı; bu çocukların tespiti ve kayda girmesi ya da ülkeden yasadışı yollarla çıkışlarının önlenmesi. Aynı şekilde yasadışı yollardan çıktığında da yine varış ülkesinin de ne kadar olaya çocuk odaklı baktığı, koruma politikasını ne kadar etkin işlettiği önemli bir husus oluyor.

Kayıp çocukların aslında kayıp olması ne demek? Pek çok anlama gelebilir olumsuz anlamda, işte çocukların insan ticareti mağduru olması, çocuk satışı, çocuk fuhuşu mağduru olması, organ nakilleri sıkça gündeme geliyor. Bu anlamda çocukların istismarı söz konusu olabilir ya da zorla çalıştırma ve köleliğe kadar varan aslında gayri insani muamelelere maruz kalıyor olabilir bu çocuklar. Bu nedenle de tek yapacağımız şey, çocuk odaklı bakış. Ayrımcılık gözetmeden; yani ırk, din, dil, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin gerçekten her çocuğun birey olduğu, eşit olduğunun kabulüyle biz bu çocukları kabul eder, çocuk odaklı bakar ve koruma politikalarını etkin işletirsek bir anlamda sorun kalmayacak diye düşünüyorum.

Av. Dr. Günal Kurşun- Kısaca katkıda bulunayım. Şimdi evvela hanımefendi dostumuz hayvan haklarını gündeme getirdi. Çok teşekkür ediyorum size gündeme getirdiğiniz için. Bu gerçekten çok önemli bir konu çünkü bu çalışmaların da aslında değdiği nokta Türkiye Barolar Birliği'nin Kurulunun adı, Şiddetle Mücadele Kurulu. Yani şiddetsiz bir toplum ya da şiddetsiz toplumlar yaratmak adına bu çalışmalar yapılıyor, dünya üstünden şiddet kavramını eradike etmek adına bu çalışmalar yapılıyor. Şiddet de sadece insanlara yönelmiyor, hayvanlara da yöneliyor.

Sizin söylediğiniz Irak Hayvanat bahçesinde yaşananları hepimiz hatırlıyoruz. Tabii bir adım daha hukuk düzeni bunu ileriye götürüyor; sadece hayvanlara yönelik de değil yani bitkilerin de artık hakları var. Şimdi eskiden, yani klasik hukuk

mantığında bunlar bir süjesi olarak görülmezdi. Hayvan malı, mal da bir hakkın öznesi olamazdı. Ama artık öyle değil, bu algılar da yavaş yavaş yani hukuk felsefesi anlamında da değişiyor, pozitif hukuka da bunların yansması var, Uluslararası Ceza Mahkemesi sistemine daha değişik şekillerde yansması var. Mesela kültürosit kavramı, kültürel soykırım kavramı ön plana çıkıyor. İşte IŞİD Suriye’de Palmira antik kentini tahrip etti, komple heykelleri kırdı. Ya da Taliban -bu Taliban değil de o eski Taliban- Afganistan’da o büyük Buda heykellerini top ateşine tabi tutmuştu hatırlarsanız. Bunlar ciddi kültürel öğeler ve kültürün yok edilmesi anlamına geliyor. Kültürosit kavramı da bu yönüyle ortaya çıkmış bir kavram ve Uluslararası Ceza Mahkemesi çerçevesinde de bir değer görüyor, doğa hakları kavramı gündeme geliyor; ecosit kavramı, yani savaş sırasında bütün ekolojinin de tahribatı söz konusu oluyor. Örneğin İsrail-Filistin çatışmasında şu anda Gazze’de temiz suya ulaşamıyor hiç kimse. Yani bırakın kullanma suyunu, içme suyu sıkıntısı var. Su bulsalar, sağlıklı bir çevrede yaşayamıyor insanlar. Sağlıklı bir çevre hadi yok ama hadi görece o bulursa, çocukların eğitim hakkı yok vesaire. Yani bakın bu haklar birbirine hep bağlı.

Dolayısıyla biz diyoruz ki: İnsan hakları aslında bölünmez bir bütün ama bunu kolay algılamak adına parçalara ayırıyoruz insan haklarını; çocuk hakları, kadın hakları, LGBT hakları gibi tematik alanlara bölüyoruz ya da daha başka temalar var yaşam hakkı gibi yani kuşak kuşak haklar var biliyorsunuz. Çevre hakkı ve hayvan hakları da tabi bunlardan biri. Yani yaşama dahil olan haklar. Sonuçta bu çok önemli bir konu, gündeme getirdiğiniz için tekrar teşekkür ederim.

Arkadaşımızın sorusuna da şöyle yanıt verebilirim: Yani Amerika’nın bu tavrı nasıl değerlendirilmeli? Şimdi Amerika evet hukuk tanımaz, haydut devlet filan ama bir taraftan da anayasasını çok önemsiyor ve anayasasını her durumda ve ne pahasına olursa olsun uygulama derdinde. Amerikan anayasasında da bir tane hüküm var, diyor ki: “Amerikan vatandaşlarını sadece Amerikan mahkemeleri yargılayabilir.” Amerika Birleşik Devletleri de diyor ki: “Ben egemen bir devlet olarak

21. YÜZYILDA BARIŞ HAKKI

Soru-Cevap

vatandaşımı başka hiçbir mahkemeye yargılatmam; yargılanırsa Amerikan mahkemesi yargılar, yargılamazsa yargılamaz. Uluslararası Ceza Mahkemesi, Birleşmiş Milletler falan filan da tanımam.” Bu konuda çok net. Guantanamo üssünün -ki ne olduğunu biliyorsunuz- Amerika’ya yakın ama Küba Adasında bir Amerikan yerleşimi. Başkan Obama’nın başkanlık kampanyasından itibaren Guantanamo üssünün kapatılması, Amerikan başkanlık seçimlerinde bir seçim vaadi olarak dile getirilir. Ama Guantanamo üssünün bugün hâlâ açık kalmasının yegâne sebebi, bu sizin söylediğiniz durumdur. Çünkü Amerika kendi anayasasını uygulamak ve anayasal yargılama yapmak zorunda olan bir ülke. Ama o anayasanın dışına çıkmak istediği durumlarda o kişiyi Guantanamo’ya götürüyor, orada yargılatıyor. Açıkça söyleyeyim çünkü raporlara yansıdı bunlar; işkence yapacaksa Guantanamo adasında işkence yapıyor. Dolayısıyla Amerika toprağı üstünde işkence yapmamış oluyor ve Amerikan anayasasının uygulandığı alanı da ihlal etmemiş oluyor. Şimdi böyle formel, şekilsel de bakabiliyor.

Yani tamamlayıcılık ilkesi doğrultusunda sadece güçlülerin güçsüzleri yargıladığı bir mahkeme mi Uluslararası Ceza Mahkemesi? Bu sıklıkla dile getirilen bir eleştiri UCM’ye ve hatta bir adım daha ileri götürülenler var: “Uluslararası Ceza Mahkemesi, sadece Afrikalı ülkelerin yararlanabileceği bir mahkemedir, Afrika dışında hiçbir devlette bu yargılama yapılamaz” deniyordu ama işte bu Afganistan, işte Güney Amerika da çeşitli yerler var, şimdi Ukrayna-Rusya savaşı dolayısıyla gündeme geldi; belki Barolar Birliği’nin de bu katkıda bulunmaya gayret ettiğimiz başvurusundan sonra İsrail ve İsraili devlet yetkilileri konusunda bir gelişme beklenebilir.

Şöyle söyleyebilirim: Yani geleceğe umutla bakmamız gerekiyor hepimizin. 20 yıl önce, 30 yıl önce Uluslararası Ceza Mahkemesi diye bir şey olacak deselerdi, hadi ya hayal filan denirdi. Bugün gerçek... Bundan 10 yıl önce İsrail Uluslararası Adalet Divanı’nda bir Afrikalı ülke tarafından dava edilecek ve bu konuda görece başarı sağlanabilecek densenydi, olmaz öyle şey diye yorum yapardı uluslararası hukukçular ya da uluslararası ceza hukukçuları. Ama bugün bunlar olabiliyor. Bütün

bunlar da işte sivil toplum örgütlerinin, baroların, avukatların, hukuk dünyasının, genelde de insanların, vatandaşların yani dünya vatandaşlarının tepkisi ve talebi sayesinde olabiliyor. Bu talep yükseldiği ölçüde o haydutluklar da sınırlanacak, dizginlenebilecek, bir zapturapt altına alınabilecek.

Geleceğe yönelik umutlu olalım, belki biz göremeyeceğiz ama çocuklarımız çok daha sağlıklı bir ortamda yaşayabilirler.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Benim de genel hayat felsefem bu, başka çaremizin olmadığını da düşünüyorum. Yani mutsuzluk, umutsuzluk bize verilebilecek büyük zarar olur. O yüzden de bugün bile bu saatte bunları konuşuyorsak ciddi olarak her zaman umut var. Başka soru?.. Rıza Bey buyurun.

Rıza Sümer- Hayatım boyunca gördüğüm en güzel panellerden bir tanesi, hedef belirlenebilecek panel. Çok hoşuma da gitti. Örneğin bir depremde veya bir savaşta can kaybı şu kadar ya da şükürler olsun can kaybımız yok diyerek hayvanları ve doğayı hesaba katmayan bakanlar, başbakanlar gördük. Ben Sonsöz Gazetesinde ve Şiddetsiz Toplum Derneği çalışmalarında buna da sıkça değiniyorum. Hayvanlar da bir candır ve bizim ortaklarımızdır. Bugün burada işlenen konu aslında kan dondurucu. Yani yıllardan beri kan dondurucu örnekler üzerimize yıkılıyor ama acaba kanımız neden donmuyor? Yani demek ki kan öyle bir güçlü bir şey ki...

Son cümle olarak şunu diyorum: Şiddetsiz Toplum Derneği yaşadığımız sürece kadın-erkek birlikteliğinde, kadınların önderliğinde her alanda kadın-erkek birlikteliği sağlandığı takdirde insana, hayvana ve doğaya yönelik şiddetin giderek azalacağına -belki biz göremeyeceğiz, kesin o ama umudumuzu koruyalım- veya yok olacağına inanıyorum. Teşekkür ederim. Kadın-erkek birlikteliğini sürekli savunalım diyorum.

Av. Aslı Koçak Arıhan (Oturum Başkanı)- Çok sağ olun Rıza Bey, biz de sizi burada her zaman görmekten destek olmanızdan dolayı sizin şahsınızda derneğimize teşekkür ediyorum. Özellikle herkesin katılımı için de çok teşekkür ediyorum.

